

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus Secundus, de Essentia diuina, & attributis prout à nobis
concipiuntur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

se non abesse ullam perfectionem alicuius à reliquis. Quæ responsio bona est accepta ad sensum iam explicatum, non verò quasi singula attributa secundum suas rationes formales præcisas sint formaliter infinitæ simpliciter in omni genere, aut includant reliqua. Denique ex pura actualitate idem rectè colligitur, ut patet ex dictis. Ad argumentum, quo id impugnatur, respondeo aliud esse loqui de solo esse existentie, prout abstrahit à ratione actus puri, aliud de esse actuali puro, & essentiali: nam illud nihil inuehit præter actualitatem formæ, cuius est, ut probat argumentum, hoc autem inuehit omnem formam, quæ sit perfectio simpliciter, sine qua non constet ratio actus puri: perfectiones verò diuinæ omnes secundum proprium esse reale, quod habent in re, sunt actus purus: atque adeo sunt omnis perfectio simpliciter, & re ipsa omnes sunt vnica, & adæquata perfectio simpliciter infinita.

XIV.

Ad tertium neganda est consequentia, quoniam virtualis distinctio non tollit omnimodam identitatem mutuam, quæ est in re, imò ex ea sequitur conceptibus singulorum virtute distinctorum respondere obiectum, quod re ipsa singula includit. Ad probationem consequentiæ dicendum est rectè probari, si plures rationes formales eiusdem obiecti virtute distinctæ comparantur inter se, quatenus distinctæ sunt, non se mutuo includere, quod admitto: non tamen conuincit singulas spectatas secundum esse, quod habent in re, secundum omnimodam identitatem, & vnitatem cum alijs, non habere omnimodam perfectionem rationis adæquatæ totius virtualis, quod in re respondet conceptibus, ac nominibus singularum, quamuis si præcisè sumatur sub ratione obiectiua singularum, quia iam sumitur ut virtute distinctum, cæteras minimè includat.

TRACTATUS SECUNDVS DE ESSEN-

TIA DIVINA, ET ATTRIBUTIS prout à nobis concipiuntur.

AMETSI diuinitas sit summa, ac perfecta vnitas continens omnem perfectionem simpliciter vnica simplici ratione formali adæquata, tamen propter imbecillitatem intellectus nostri illam, sicuti est, non possumus apprehendere, sed distinctis rationibus, modo ut essentiam, modo ut essentie proprietatem concipimus: idè oportet indagare rationes obiectiuas eius ut concipitur à nobis per modum essentiæ, & proprietatis. Simulque videre quæ sit ratio attributi, itemque dignoscere habitudinem attributorum ad essentiam, & ordinem inter se: ut deinde incipiam de singulis seorsim agere.

Ratio formalis obiectiua essentie diuinæ prout à nobis concipitur, includit existentiam.

CAPVT I.

ESSENTIAM diuinam mortales concipimus I. Ex habitudine ad nostram, & quoniam hæc præscindit ab omnibus suis perfectionibus accidentibus diuinam, intelligimus etiam sub præcisione ab ijs attributis, quæ nominamus per modum accidentium adiacetium Deitati, & adiectiue accepta Deo tribuimus: ut cum Deum vocamus sapientem, iustum, omnipotentem, concipimus enim sapientiam iustitiam, & omnipotentiam, tanquam perfectiones superadditas essentiæ. Ex quo colligitur essentiam diuinam, ut à nobis concipitur, includere perfectiones quasdam substantiales, quas etiam in substantijs creatis agnoscimus, nempe rationem entis, substantiam, viuētis, intellectuales: non includere verò cæteras, quæ apud nos habent rationem accidentis. Verum de hoc, quoniam non est ita certum apud omnes, agam capitibus sequentibus.

Nuncin dubium vocatur, an essentia II. quatenus ita à nobis concipitur, includat ipsum esse actuale nec ne? Nam quamuis re ipsa illud includat, non est impedimentum, quo minus concipi possit cum præcisione ab illo: quemadmodum, licet includat perfectiones attributales, concipitur à nobis

Heruensis.
Ferrariensis.

S. Thom.

Aegid.

Auerroes.

cum præcisione ab illis. Hanc sententiam sequitur Heruensis in 1. d. 3. quaest. 2. dum agit contra primam opinionem, Ferrariensis lib. 1. cont. gent. c. 12. §. *Sciendum etiam*, & indicat D. Tho. in 1. dist. 19. q. 2. ar. 1. ad primum, ubi ait essentiam diuinam secundum intellectum esse priorem suo esse: nihil autem est prius secundum intellectum ratione formali, quam intrinsece includit: nam quod est prius secundum intellectum, concipi potest abstractum à posteriore, nihil autem præcendi potest per intellectum à propria ratione formali intrinseca & clarius art. 2. in fine corporis ait esse diuinum quamuis non re, ratione tamen differre à diuina quidditate, quæ sequitur Aegid. eadem d. 2. p. q. 2. ar. 2. Probatur verò primo, quoniam quicquid concipi potest per modum habitus quiescentis ab operatione, & iterum per modum operationis, & esse fluentis, concipi potest etiam per modum essentiae & esse, at verò entitas diuina concipitur per modum habitus & quietis, ut cum dicitur Deus, item per modum operationis & actus, ut cum dicitur, Deus actualissimus est: ergo essentia, & esse in Deo differunt ratione. Posse verò concipi per modum essentiae non concepto actu probatur, quoniam ut ait Cōmen. lib. 5. Physic. com. 9. nomina significant per modum habitus, Deus autē significatur nominaliter, & consequenter cum apprehenditur eo concepto, quem per nomen exprimimus, non concipitur per modum actus, siue operationis, & confirmatur, quoniam etiam à parte rei summa perfectioni repugnet modus habitus, & otij, quatenus actui contraponitur, non tamen repugnat ut res, quæ est secundum se perfecta, & idem prorsus cum actu, concipitur cum abstractione ab actu: hæc enim imperfectio non redundat in rem ipsam, sed in conceptionem nostram, quæ non adequatur obiecto secundum eius omnimodam perfectionem. Secundo essentiam diuinam concipimus ad modum, quo intelligimus creatas: has autem concipimus cum præcisione ab esse actuali: ergo & diuinam. Tertio essentia est perfectio simpliciter distincta ab ipso esse, ac prior illo: ergo hoc nostro modo intelligendi non potest esse de ratione formali constitutiva illius. Patet consequentia, quoniam ratio formalis constitutiva essentiae est illi intrinseca: nihil autem posterius potest esse intrinsecum priori. Antecedens quoad primum partem ostenditur: nam in rebus creatis essentia est perfectio distincta ab ipso esse: perfectio verò diuina, quatenus respondet distinctis perfectionibus creatis,

est multiplex ratione secundum distinctionem virtualem: ergo quatenus respondet essentis creatis, distinguitur ratione à se, quatenus respondet esse creato: quoad posteriorem patet, quoniam essentia concipitur ut causa formalis ipsius esse, ut enim ait Anselm. in monolog. cap. 5. ut se habet lucere ad lucem, ita esse ad essentiam: concipitur item ut fundamentum actus.

Quicunque concipiunt essentiam alicuius, conantur, ac putant se concipere id, siue quo subiectum illius essentiae non potest distingui essentialiter à reliquis omnibus, loquimur enim de conceptu essentiae, quæ est ratio formalis adæquata constituti per essentiam, & ideo quatenus aliquis concipiat nonnulla prædicata essentialia hominis, non dicitur habere conceptum essentiae, quamdiu non attingit rationalitatem, quæ est differentia specifica ipsius separans illum essentialiter à reliquis omnibus. Cum verò essentiam accipimus nostro intelligendi modo, iam non consideramus omnes perfectiones, quæ suapte natura sunt illi intrinsecae, sed quæ sunt per modum substantiae. Et quidem ipsum esse comparatum substantis creatis non est intrinsecum essentiae: imò ex modo significanti concipitur ut quid extrinsecum, importatur enim tamquam actus essentiae, sicut lucere est actus lucis: nullus verò actus pertinet intrinsece ad formam, cuius est actus, imò vice versa illa pertinet intrinsece ad actum: sicut se habet candor ad candicare, lux ad lucere: tamen si mens nostra volens distinguere Deum à creaturis non reperit aliquid prædicatum substantiale præter ipsum esse, profecto illud etiam nostro modo intelligendi pertinet ad essentiam diuinam, prout à nobis concipitur, si verò sit aliud, cuius ratione possit à nobis concipi ratio substantialis recurrens cum Deo, iam essentia diuina potest abstrahi à nobis ab ipso esse actuali.

Hoc posito dico, essentia diuina, etiam quatenus à nobis concipitur, vendicat essentialiter, & intrinsece ipsum esse actuale. Ita sentit Bernardus in summa ar. 21. quaest. 4. & ar. 26. q. 1. Richard. in 1. d. 23. ar. 1. q. 3. ad 1. & Bassolis dist. 8. q. 1. in fine, Aureol. quæ etiam 1. artic. 4. & est de mente Doctorum, quos retuli lib. 1. tracta. ultimo, cap. 3. numer. 7. asserentium hanc propositionem, *Deus est*, esse per se notam nobis: quia in conceptu nominis, *Deus*, includitur ipsa existentia. Suadetur autem primo quoniam de intrinseca ratione essentiae diuinæ, ut à nobis concipitur, est illud, quo primum intelligitur à nobis distingui essentialiter

Anselm.

III.

IV.

Henric.
Richard.
Bassol.
Aureol.

tialiter à quouis ente creato : nam per formam minimè essentialē nihil intelligi potest essentialiter distingui : sed hoc præstat ipsum esse : ergo est essentialē. Assumptionem ostendo, quoniam prima diuisio entis in creatum & increatum tota cōsistit in differentia ipsius esse secundum actum, aut potentiam : nam imperfectiones alia, quæ competūt enti creato : nempe quod sit ens ab alio contingens, ac dependens, omnes reducuntur ad hanc radicem, nimirum quia est ens potentiale, & per participationem : contra verò perfectiones oppositæ, quæ Deo competunt, scilicet quod sit ens à se, necessarium & independens, reducuntur ad hoc principium, quia est ens actuale per essentiam, etenim nostro intelligendi modo perfectiones illæ habent rationem à priori : non est alia, quam ipsum esse per essentiam, ex quo cætera necessariò consequuntur : nam si ipsum esse competit essentialiter, non habetur ex causa extrinseca, nec cum indifferentia ad non esse : si verò ipsum esse præcindatur ab essentia : intelligi nequit quo modo in ipsa, vel ex ipsa pullulet : siquidem, quod nondum intelligitur esse, non potest concipi vtrāque ipsius esse, atque adeò, vt cum ipso copuletur, indigebit alio principio præexistente, quod repugnat rationi primi entis à se.

V. Secundo omnis essentia entis determinati, accerti consistit in ratione peculiari, ac determinata, quæ per se primo illi conueniat, eamque sepatet à reliquis, cum quibus secundum aliquid conuenit : non verò in conceptu confuso, ac indeterminato : ergo essentia diuina, cum sit maximè determinata, vt potè singularis, debet etiam consistere per se primo in ratione aliqua certa, ac determinata, & sub ea à nobis concipi : nam sicut essentias alias tum maximè putamus nos apprehendere cum specificis differentias earum attingimus, ita cum nostro modo intelligendi concipimus, & nominamus essentiam diuinam, debemus ipsam apprehendere sub illa ratione formali, quæ nostro intelligendi modo illam per se primo sepatat à rebus creatis. Hæc verò non est alia, quam actualitas ipsius esse : ergo hæc nostro modo intelligendi clauditur intrinsece in conceptu, & significatio nominis, *essentia diuina*, communiter usurpato : totus discursus est euidentis, sola assumptio vltima indiget probatione. Ostenditur verò, quoniam inter ea, quæ Deo tribuimus, quædam sunt ipsi propria, quædam cum alijs commu-

nia : hæc non possunt per se primo constituere essentiam distinctam ab alijs rebus, vt per se patet, quoniam ratio communis non potest esse principium diuersitatis. Inter propria verò primum locum habet actualitas ipsius esse : ergo sine hac à nullo prorsus intellectu concipi potest ratio essentia diuinæ. Assumptio ostenditur quoniam ipsum esse etiam nostro modo intelligendi non habet vllam rationem à priori, per quam de Deo demonstretur, haberet autem si nostro modo intelligendi relinqueretur extra terminos essentia tanquam proprietas, aut perfectio illi necessariò connexa, per essentiam enim solemus demonstrare de subiecto perfectiones cum eo necessariò connexas. Iam verò ipsum esse non habere rationem à priori constat ex principio perstricto in primo argumento : siquidem nihil non existens potest esse ratio ipsius esse : reliqua verò omnia præciso esse non existunt : ergo nulla perfectio concepta sub abstractione præcisionis ab esse potest esse causa, vel ratio actualitatis essendi : sicut autem non est vlla ratio Deo propria nostro modo intelligendi prior ipso esse, ita hoc cæteris perfectionibus est prius secundum intellectum : nam illæ concipiuntur per modum proprietatum aduenientium essentia; esse verò vt actualitas ipsius : actualitas verò cuiusvis rei semper est prior ipsi, quæ adueniunt rei in suo esse constitutæ. Denique id nostro modo intelligendi clauditur in essentia, quod necessariò adhibetur à nobis ad explicandam rationem, quam habemus talis essentia; si quis autem velit describere essentiam diuinam iuxta rationem eius, quam animo effingit, necessariò debet adducere ipsum esse actuale.

Ad auctoritatem Diui Thomæ respondeo ipsum accepisse essentiam prout præcisè æquipollet creatis, quo modo non includit ipsum esse, nec est ratio quidditatiua ad æquata Dei, vt substantia est, sed inadæquata concepta, & eundem sensum habuerunt doctores alij, vt videre est apud Ferrariensem. Ad primum argumentum respondeo actum significari posse per modum habitus quiescentis, & per modum operationis absque distinctione virtuali, aut diuersa conceptibilitate obiectiua : nam vt colligitur ex commentatore citato, verba, cum loco nominum usurpatur significant per modum habitus, & nihilominus idem met actus significatur per verbum, siue significatur per modum verbi, siue per modum nominis, idem enim actus videndi significatur cum dicitur, *Videre est opera vita-*

VI.

lis, & cum dicitur, *homo videt*: & priore modo significatur visio vt habitus per modum nominis: posteriore vt actus per modum verbi. Eodem modo licet essentia diuina significetur per modum habitus, & esse per modum actus, non est distinctio in significato, sed solum penes modum significandi, vel concipiendi: quæ est distinctio pura rationis non requirens virtualem ex parte obiecti, qua ratione, si comparatur sapientia cum sapere diuino, & amor cum amore, non est distinctio virtualis ex parte obiecti, quia in Deo ratio obiectiua sapientia, vel amoris non est nisi actualis, eodem modo se res habet in ipso esse, ac essentia. Ad confirmationem respondeo non repugnare quidem vt res in se perfecta concipiatur à nobis imperfectè ob defectum intellectus nostri. Neque ob hanc causam nego posse concipi essentiam diuinam cum præcisione ab actu essendi: sed quia nihil concipi potest cum præcisione ab ijs, quæ intrinsece vendicat: essentia verò diuina debet esse perfecta in genere essentia sub proprio conceptu, quo distinguitur à creatis: hic verò necessariò vendicat ipsum esse, sine quo dissoluitur ratio essentia infinite in genere essentia. Ad secundum respondetur maiorem non esse veram quoad omnia, sed solum quoad præcisionem ab ijs perfectionibus, quæ differunt prædicamento à substantia, sicut enim substantia creata est fundamentum ipsarum sine illis completa in ratione substantia, ita naturam diuinam concipimus sub ratione essentia substantialis, tanquam radicem perfectionum attributalium cum præcisione ab eisdem. In ipso verò esse est diuersa ratio, licet enim esse actuale non sit de ratione intrinseca creaturæ, est tamen aptitudinale: nam si ratio completa cuiusvis creaturæ resoluatur in omnes rationes partiales, tandem explicari debet per ipsum esse, saltem aptitudinale: hoc autem repugnat Deo, & idcirco in conceptu eius substantiali necessariò includi debet esse actuale, & si definiatur sub ea ratione, qua p se primo differt à creatura, necessariò adhiberi debet ratio ipsius esse.

VII.

Ad tertium respondetur essentiam posse concipi sub ratione communi, & indeterminata: aut sub ratione propria, ac determinata, qua est hæc singularis essentia, siue natura diuina: si priore modo concipiatur, concedi potest antecedens, sed ex illo minimè inferitur consequens: nam hoc etiam modo differunt ratio entitatis, ac ratio sapientia diuinæ: est enim ratio entitatis ratio communis compara-

ta cum sapientia, nec tamen propterea ratio entitatis est extrinseca rationi sapientia: si verò antecedens posterius modo accipitur, negandum est: nam ratio essentia diuinæ determinata, & singularis non est fundamentum ipsius esse, aut prior illo quemadmodum ratio huius certæ, & indiuiduæ entitatis non est prior ratione sapientia, quia non est hæc, nisi per propriam rationem formalem sapientia, & quemadmodum licet in sapientia diuina concipiamus rationem entitatis, & sapientia, non propterea sapientia constituitur in ratione sapientia per rationem entitatis: quoniam ad id opus erat vt conciperetur sub determinata ratione huius entitatis, quæ necessariò inuolueret ipsam sapientiam: similiter quamuis in Deo concipiatur essentia vt ratione distincta ab esse, non tamen concipi potest vt hæc essentia absque ipso esse: etenim hæc essentia non intelligitur integre, & perfectè constituta per commune, & indeterminatam rationem essentia, sed per rationem aliquam singularem atque indiuiduam, qua per se primo differat ab essentia creata: hæc verò non est aliud, quam esse actus, ita vt essentia creata sit potentialis, increata verò actualis: actualitas autem necessariò inuoluit ipsum esse. Ad confirmationem verò antecedentis respondeo non quamuis distinctionem realem, perfectionum in creaturis arguere distinctionem virtualem in diuinis quasi duarum perfectionum in sua ratione completarum: enim verò in creaturis esse, vivere, ac intelligere, quatenus significant gradus substantiales entium disparatorum, sunt tres perfectiones realiter distinctæ: & tamen in Deo omnes coadunantur in vnā rationem essendi substantialiter, nec in eo est assignabilis vlla perfectio determinata in genere substantia, quæ tria illa formaliter non includat: similiter quamuis essentia diuina vnica sua perfectione æquipolleet rerum creaturarum essentia, & existentia, hoc ipsum præstat ratione formali, quæ ita respondet existentia creatis, vt etiam quatenus essentia est, intrinsece vendicat actualitatem, qua excluditur imperfecti potentiaitatis annexa existentia creatis. Ad rationem verò, qua probatur essentiam esse priorem ipso esse, respondetur in ijs, in quibus idem est, quod est, & quo est, non habere locum, aut fundamentum in re, rationem causæ, & effectus formalis: in Deo verò idem omnino nõ solum re, sed etiam formaliter est esse, atque essentia: & idcirco modus concipiendi illam, vt formam, ipsum

sum verò esse, tanquam effectum formalem, est in solis nudique conceptibus ex similitudine concipiendi res creatas. Eodemque modo negandum est essentiam diuinam esse fundamentum ipsius esse: quin verò non est aliud, quam purum esse: & ideo concipi nequit cum præcisione ab esse: nam si ita concipiatur, iam non est essentia diuina, sed essentia communis analogica abstrahens à creata & increata: & quemadmodum creata in ratione sua peculiari includit potentialitatem, à qua non potest abstrahi, ita ut maneat essentia creata, sic etiam ab increata præcindi nequit æqualitas, ita ut maneat sub ratione huius essentia substantialis secundum totam suam rationem intrinsecam, quæ ea intelligitur constitui, ac distinguatur ab increata.

Ostenditur de sententia Patrum diuinam essentiam, ut à nobis concipitur, non includere formaliter attributa.

CAPVT II.

NVnc expendendum vtrum perfectiones attributales sint de intrinseca ratione essentia, prout à viatoribus concipiuntur in primis autem hoc cap. quid ex Patribus circa hanc materiam colligi possit, aperiam, deinde verò cap. sequenti scholasticorum placita, & meam de tota re sententiam proponam. Quod attinet ad Patres non opus erit expendere pleraque ipsorum dicta relata tractatu. i. cap. 8. quibus significant perfectiones omnes attributales ad essentiam pertinere. Nam quamuis ex eo quod vtantur nominibus essentia, sapientia, ac reliquarum perfectionum inter homines vsurpatis, indicare forte videantur se loqui de ipsis non secundum se solum, sed etiam quatenus à nobis concipiuntur, ac nominantur, nihilominus quia similia præferunt ad ostendendam summam vnitatem, & identitatem essentia, ac perfectionum diuinarum, quæ competit ex natura rei, ita sunt explicandi, ut intelligantur loqui de natura diuina, & attributis secundum quod sunt à parte rei: nam per intellectum fortiuntur distinctionem, ratione cuius præcindi possunt, ita ut attributa non necessario concipiuntur intrinseca essentia.

Duo se offerunt testimonia quæ videntur accipienda secundum modum intelligendi nostrum. Primum est Diui

Augustini ferm. 38. de tempore, qui est de Trinitate, & columna ad finem ubi sic ait: *Dei idem ipsum est & potentia, & substantia, & diuinitas: & hæc omnia vnum, & hoc vnum simplex de Dei filio Doctor egregius Beatus Paulus Apostolus dicit cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, si potentiam, substantiam, ac diuinitatem vno solo nomine significauit Apostolus dicens: cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, etiam nostro modo intelligendi potentia, quæ est perfectio attributalis includitur intrinsece in diuinitate ipsa, quæ est forma Dei. Hoc testimonium non conuincit, in primis enim Augustinus non dicit Diuum Paulum illa omnia vno solum nomine significasse, sed tota illa oratione intelliguntur autem diuinitas, ac substantia nomine formæ, potentia verò nomine æqualitatis: nam æqualitas non proprie fundatur in substantia, imò neque in qualitate, sed in quantitate: quæ suo modo cernitur in potentia, quatenus comparatur secundum magis, ac minus, & ideo Athanasius in Symbolo cum dixisset in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus, subdit sed tota tres personæ coætænae sunt, & coæquales, ex eo coæquales dicens, quia non est in ipsis maius, aut minus: similiter Paulus, cum filium dixit æqualem Deo, significauit omnipotentem, sicut est pater; & ita patres communiter æqualitatem filij ad patrem præcipue per omnipotentiam declarant. Respondetur secundo Augustinum non expressisse omnia illa dicta à Paulo formaliter, sed quædam potuerunt dici formaliter, quædam concomitanter, aut consecutiue: quo pacto dicta natura consequenter dicuntur proprietates ipsius; Eodem modo explicari potest secundum testimonium sumptum ex Irenæo. lib. 2. cap. 18. ubi sic ait: *Appellatio- ne Dei eo obaudierit sensus, & verbum, & vita, & incorruptela, & veritas, & sapientia, & bonitas, & omnia talia.* Nam cum inter alia in corruptelam adhibuerit, ea verò utpote negatio, pertinere non possit intrinsece ad rationem formalem Deitatis, consequens est ipsum minime existimare illa omnia formaliter significari nomine Dei: quod etiam colligitur, quia ipsum quoque verbum diuinum nomine Dei censuit obaudiri; at verbum diuinum non significatur nomine Dei formaliter ac determinatè, sed materialiter & indeterminatè, quasi vnum ex suppositis, in quibus Deitas subsistit: planum itaque est non loqui Irenæo. de sola significatione formali,*

August.

Athanas.

Irenæus.

III.

sed de omni ea, qua aliquid quomodocunque importatur.

Pro sententia negante includi attributa in essentia concepta nostro intelligendi modo nonnulla Patrum testimonia referuntur à recentioribus, quibus tamen id minimè ostenditur: proferam tamen aliqua: quæ id planè significant, primum verò referam, & interpretabor ea, quæ videntur facere pro hac sententia, nec faciunt, deinde ea, quæ vim habent, in primis autem adduci possunt verba Diui Cyrilli. lib. II. thesauri ubi post longum discursum contra Anomæos sic concludit: *non omnia ergo, quæ in Deo sunt, & de Deo dicuntur, substantiam significant; reliquum est igitur ut voce, modoque dicendi accidentia esse dicamus, quoniam modo accidentium ea intelligimus, non enim potest humana natura, maius aliquid, quam ipsa concipere possit, de Deo dicere: nostro enim proprio modo intelligimus, & loquimur ex ijs, quæ in nobis sunt, quasi per exempla maiora, hoc est, diuina intelligentes.* Ex his verbis habemus non omnia, quæ dicuntur de Deo, substantiam ipsius significare, & quædam dici eius accidentia more loquendi nostro, non autem re ipsa: nihil est autem quod solum nostro intelligendi modo sit accidens, quam perfectiones positivæ attributales: & ita de essentia Diui Cyrilli non pertinent ad rationem intrinsicam essentia diuinæ. Verum, si attendatur discursus totius libri, quo disputatur contra Anomæos contententes ingenitum dicere substantiam, siue essentiam Dei, facile deprehenditur hunc locum nihil conducere ad huius sententiæ confirmationem: nam hæc sententia agit de ijs, quæ re quidem ipsa sunt de intrinseca ratione Dei, concipiuntur autem à nobis tanquam proprietates: at verò ingenitum, de quo est ibi disputatio, nullo modo à parte rei pertinet ad integritatem essentia, cum sit negatio, ut ibidem ostendit Cyrillus, nec Anomæi curarent de nostro modo intelligendi, si ipsis daretur ingenitum re ipsa significare substantiam Dei. Quod colligitur ex argumento ipsorum relato ibi à Cyrillo, aiunt enim, licet nos propter imperfectum modum cognoscendi ingenitum tanquam accidens Dei intelligamus, tamen Deum optimè naturam suam, substantiamque cognoscere, ex quo sequitur si ingenitum solum nostro modo loquendi est accidens, cognosci à Deo tanquam substantiam, & ideo Cyrillus ad hanc objectionem respondens ait: Quædam nomina dicta de Deo significare negationem, quædam relationem: negatio verò non in-

Cyrill. alex.

est, quia nos intelligimus, sed quia non adest forma negata; denique toto illo libro non adducit vllum nomen absolutum dictum de Deo positivè, sed omnia negationem significant, vel ad summum relationem. Ex eo verò quod ait quædam modo loquendi nostro prædicari accidentia de Deo, non colligitur secundum se ad essentiam pertinere, sed solum non habere propriam rationem accidentis, cuius accessu, vel recessu subiectum mutatur, quod ex ipsis verbis constat: *Sapienter certe dicitur nihil accidere substantia Dei, quoniam in se ipsa perfecta est.* cui ideo reijcit accidens à Deo, quia Deitas in se ipsa perfecta est, planè ostendit accidens propriè dici de formis, quæ ea, quibus accidunt, subiecta perficiunt, & consequenter tranſmutant: & inferius agens quomodo nostro intelligendi modo acciderit Deo ut sit creator, id monet nulla Dei mutatione factum, quia nempe credit propriam rationem accidentis importare aliquam mutationem subiecti: & quia hæc longè abest à Deo, solum nostro modo intelligendi accidens illi tribuit, idque duas ob causas: vel quia de nouo illi adest, ut actualis relatio creatoris ac Domini: vel quia non est de intrinseca ratione formali essentia, ut negationes omnes, ac relationes.

Pro eadem sententia refertur Gregorius Nyssenus lib. de sancta Trinitate ad finem, ubi sic habet: *Nam cum benefactorem & iudicem, bonumque & iustum, & quotquot sunt alia talia nomina didicerimus, operationum differentias didicimus, eius autem, qui operatur, naturam nihilo magis per effectus, & operationum animaduersionem agnoscere possumus: cum enim aliquis & unusquisque, horum nominum, & ipsius natura, circa quam ea nomina intelliguntur, rationem reddat, ac diffinitionem, non eandem reddat virorumque rationem: quorum autem ratio diffinitione diuersa, eorum natura quoque differens est: ubi planè asserit non esse eandem naturam & attributorum rationem, ac diffinitionem; item illa vocat nomina circa naturam, quæ autem in intrinsece clauduntur in essentia, non possunt esse circa naturam.* Similiter reperit lib. quod non sit putandum tres esse Deos. Verum ex his locis nihil prorsus elicitur faciens ad institutum. Nam controuersia est utrum nostro modo intelligendi, cum essentiam concipimus, ea eiusmodi conceptu claudantur intrinsece significata omnium attributorum: ad hoc verò necessarium erat, ut de sententia Nysseni nos haberemus nomen designans ipsam Dei naturam, & conceptum ad ipsam terminatum, cuius con-

trarium

IV.

Nysseni.

trarium ille vtroque asserit: nam primo loco sic ait: *Diuina natura in omnibus, quæ excogitantur, nominibus, sicut est, ita manet eius conditionis, vt nulla significatione exprimi, aut afferri possit*: & lib. quod non sit putandum tres esse Deos, expresse ait nullum omnino nomen, siue ab hominibus inuentum, siue ab scripturis traditum continere significationem diuinæ naturæ: sed habere vim denotandi aliquid eorum, quæ circa diuinam naturam esse intelliguntur: & sententiam, quæ asserit nomen Deitatis impositum peculiariter diuinæ naturæ tanquam vulgi opinionem reijcit, & vtroque loco contendit hoc ipsum nomē inditum ab aliqua energia vel operatione: & ita non significare ipsam naturam, sed ea quæ sunt circa naturam: lib. verò de Trinitate asserit nondum inuentam, aut excogitatum rationem, quæ sit index essentiae. Itaque institutum Nysseni est ostendere nullum prorsus nomē esse propriè significatiuum essentiae diuinæ: vtrum verò perfectiones alijs nominibus significatæ concipiuntur, vt intrinsecè ipsi essentiae, non curat: imò neque apud ipsum hæc quæstio habet locum, quandoquidem sentit non dari in nobis proprium conceptum naturæ. At iniquis idem ait, si quis reddiderit rationem cæterorum nominum, & naturæ ipsius, circa quam illa intelliguntur, redditurum non eandem, sed diuersam: quod fieri nequit absque propria ratione eius, cuius ratio redditur. Respondeo rationem plurimum reddi, vel positiuè simul ex vtraque parte, vel positiuè ex vna, negatiuè ex altera, hoc est reddendo simul propriam rationem vnius, ac negando illam esse propriam alterius, cuius tamen propria ratio non redditur. Et hoc secundo modo, non autem primo potest à nobis reddi diuersa ratio alicuius nominis diuini, & ipsius essentiae, vt colligitur ex ipso Nysseno, nam statim post illa verba addit, nondum excogitatum aut inuentam rationem, quæ sit index essentiae.

Similia ferè habentur apud Damascen. lib. I. fid. cap. 4. *si bonum, si quid tale dixeris, non naturam dicis Dei, sed quæ iuxta naturam sunt.* Hæc etiā verba eodē modo explicantur, etenim institutum Damasceni eo cap. non est aliud, quàm ostendere Deum non esse comprehensibilem à nobis, nec cognoscibilem conceptu quidditatiuo: quod in primis ostendit in cognitione, quæ habetur per Theologiam negatiuam: deinde verò in ea, quæ habetur per affirmatiuam: & concludit melius innotescere per negationem, maximè per

eam, quæ est per excellentiam, vt in commentarijs eiusdem cap. explicat Clichtonæus. Verba verò illa in argumentum adducta sumpta sunt ex eo loco, quo docet nihil eorū, quæ dicuntur de Deo per Theologiam affirmatiuam, eius quidditatem explicare: & antè illa præmiserat hæc verba: *Quacunque autem per Theologiam affirmatiuam de Deo dicimus, non naturam eius, sed ea, quæ sunt circa naturam, insinuant*, at per affirmatiuam Theologiam dicimus Deum esse substantiam, vitam intellectualem, quæ de sententia Damasc. non significant Dei naturam, sed ea, quæ circa naturam sunt: non quasi ratio substantiæ, vitæ, & intellectualitytis ad naturam Dei minimè pertineat: sed quia, prout à nobis intelliguntur, & ipsi applicantur, potius ab ijs, quæ circa naturam sunt, quam ab ipsa natura sumuntur, & ideo cum post hæc verba subdit: *Nam etsi bonum, si iustum, si sapiens, si quiduis aliud dixeris, non naturam dicis Dei, sed ea, quæ circa naturam, eodem modo intelligendum est, maximè quia ait, Si quiduis aliud dixeris*, queis verbis indicat nihil omnino eorum, quæ à nobis affirmatiuè dicuntur, naturam Dei dicere, sed ea, quæ circa naturam. Nam sicut ex hoc nemo sapiens dixerit Damascenum existimare vitam, & quædam alia prædicata substantialia etiam nostro modo intelligendi non esse de intima ratione Dei, ita neque rectè colligitur mentem ipsius esse, quod bonitas, iustitia, & similes aliæ perfectiones eodem modo sumptæ non sint de intrinseca ratione Deitatis: sensus igitur est, nullum nomen à nobis vsurpatum perfectè exprimere quid est Deus, sed eum significare imperfectè sicut creaturæ, à quibus nomina sumuntur, eundem imperfectè repræsentant. Ad hunc modum Damascenum explicat D. Thom. I. par. quæst. decimatertia, art. secundo ad primum, & quæstion. septima de potentia, artic. tertio ad primum. Henric. in sum. art. 24. quæst. 6. Ocham. in I. d. 2. quæst. I. lit. R. Adam. d. 6. quæst. I. ad testimonium Damasc. contra tertiam conclusionem, & Turrianus noster in comment. ad cap. I. decad. 10. Ioan. Cypariss. quæ expositio corroboratur ex cap. 12. eiusdem libri, vbi de simplicitate Dei agens idem principium supponit his verbis: *Par est igitur vni quodque eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam arbitari significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam ad aliquid eorum, quæ ab eo distinguuntur, aut eorum, quæ assequuntur naturam aut operationem.* Et per singula discurrendo docet, nec ipsum nomen, qui

Clichtonæus.

S. Thomas.

Henricus.

Ocham.

Adam.

Turrianus.

est nec nomen Deus, nec vllum aliud significare quid sit, & inter cetera repetit similia verba ijs, quæ ex cap. quarto adducta sunt, nimirum, bonum, iustum, sanctum, & id genus alia naturam consequuntur, non autem substantiam ostendunt. Sicut ergo ex doctrina huius cap. 12. non rectè colligitur existentiam, aut Deitatem nostro modo intelligendi non esse rationem formalem intrinsecam Dei, ita neque colligi debet bonitatem, iustitiam, & sanctitatem non esse illi intimam, sed solum hæc omnia, prout à nobis concipiuntur, nullo modo attingere ipsum quid est Dei, quoniam nō intelligimus ea, sicuti sunt in Deo, sed sicut ex creaturis percipimus : & hoc est, quod Damascen. indicauit, cum dixit quædam ostendere habitudinem quandam ad aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, quia nimirum sub his omnibus designamus Deitatem sub habitudine analogiæ, quam habet cum illis perfectionibus creatis, quæ sunt proprietates substantiarum creaturarum : & hac ratione explicant Damascenum Ægidius in primo, dist. vigesima secunda, quæst. quarta, Richard. dist. tertia, art. secundo, quæst. prima ad primum, Toletan. dist. 8. quæst. vn. art. 4. ad argumenta Aureoli contra tertiam conclusionem.

Ægidius.
Richard.

Toletan.

VI.

Eodem ferè modo exponi possunt alij Patres, qui vtuntur eodem loquendi modo, distinguentes naturam diuinam ab alijs, quæ circa ipsam sunt, vt Nazianzen. orat. 38. quæ est panegyrica in Christi natiuitatem inter principium & medium, vbi de Deo loquens, *Omnem, inquit, cognitionem superans mente sola adumbratus is, & quidem per exiguè, ac per obscurè, non ex his, quæ in ipso sunt, sed quæ circa ipsum*, eadem repetit orat. 42. quæ est 2. in Pascha circa principium: nam vel Patres, qui ita loquuntur, per ea, quæ circa naturam Dei sunt, intelligunt eius operationes & effecta, ex quibus Deum agnoscimus in via, vt expressè Nicetas interpretatur Nazianzenum, vel agunt de cognitione quidditatiuæ essentia, quam nobis in via negant, & solum volunt haberi notitiam quandam per habitudinem ad perfectiones creatas : & quia hæc omnes non attingunt ipsum quid est Dei, cognitionem per eas habitam vocant, non per naturam ac diffinitionem, sed per ea quæ circa naturam sunt, quod apertè significauit Theophylactus, qui cap. i. epistolæ ad Roman. in illa verba: *Quod notum est Dei, manifestum est illis*, inter ea, quæ circa essentiam sunt, recenset ipsammet diuinitatē, scilicet quia is ipse con-

Nicetas.

Theophylact.

ceptus, quem exprimimus voce Dei, non est quidditatiuus, aut attingens ipsam essentiam in se, sed per negationem, aut habitudinem aliquam ad creaturas, & hunc esse communem loquendi modum sanctorum Patrum colligitur ex Thalassio hecatonde 4. sent. 90. & habetur Tomo quinto Bibliothecæ sanctorum Patrum, cum enim superius nomen *Deitas, essentia*, & alia multa, quæ Deo attribuuntur retulisset illa sent. 90. subdit : *Verbis in super & nominibus vsi sunt, nempe Patres, ad declarandas rationes, quibus ea, quæ circa essentiam sunt sancta Trinitatis, considerantur: non vt ea, quæ ipsius sunt essentia, declararent, eiusmodi enim nulla mente cognosci, nulloq; sermone eloqui possunt, sed soli Trinitati sunt cognita*, si Deitas, essentia, & omnia nomina, quibus Patres vtuntur, cum de Deo agunt, non ipsam naturam, sed ea, quæ circa naturam sunt, ostendunt, sanè non est, vnde ex ipsorum sententijs colligatur in essentia, prout à nobis concipitur, non includi attributa, cum nec essentiam à nobis concipi velint.

Thalassius.

Quamuis hæc ita sint, nec ex allatis sententijs, aut alijs eiusdem generis constet eam esse mentem Patrum, vt existiment à nobis concipi essentiam conceptu quodam præciso ab attributis, ita vt hæc, prout à nobis concipiuntur, illo non includantur: quandoquidem, cum negent nobis proprium essentia conceptum, consequenter negabunt id, ad quod ille supponitur. Nihilominus, inquiet aliquis, non nihil huic sententiæ fauere, quatenus inter ea, quæ vocantur circa naturam, vel essentiam quædam numerant, quæ à Theologis in attributorum albo reteruntur, nempe bonum, iustum, sapiens: nam vel his nominibus intelligunt solas creaturas, vel perfectiones ipsas diuinas: non solas creaturas, vt patet: nam licet hæc significentur in obliquo, in recto tamen denotatur ipsa diuina perfectio: hanc ergo volunt Patres esse circa naturam vel essentiam nobis incognitam: at quæ essentiam sunt, non clauduntur in se, sed intra terminos illius: ergo essentia perfectiones attributales: prout à nobis intelliguntur, non esse intrinsecas essentia: de qua tanquam incognita loquuntur. Hoc argumentum si vim habet, probat etiam attributa non pertinere intrinsecè ad essentiam secundum se sumptam: de hac enim agunt Patres, cum dicunt esse incomprehensibilem, & inominabilem, quod tamen ascribendum ipsis non est, cum sit contra communem Patrum sententiam, quam etiam tenent

VII.

Cyri-

Cyrillus & Gregorius Nyssen. vt constat ex tractatu superiore capit. octauo, & ita per ea, quæ circa naturam sunt, intelligenda sunt omnia prædicata positiua, quæ Deo tribuimus, siue significantur per modum naturæ, siue non: quæ sicut non attingunt ipsum quid est essentia, quatenus essentia est, ita quoque non attingunt quod quid est ipsius, quatenus sapientia, ac iustitia est: & idcirco omnia, quæ ita de Deo cognoscimus, dicuntur esse circa naturam.

VIII.

Cyril. Alex.
Damasce.

Iustinus.

Ex citatis Patribus habetur tria genera nominum dici de Deo negatiua, relatiua & absoluta, & priorum significata non pertinere ad essentiam planum est, & aperte traduntur Cyrill. Damascen. & alij: ex positiuis autem absolutis quædam conueniunt necessario, quædam minimè, vt prædestinatio, & alij actus liberi Dei, tam ad voluntatem, quam ad intellectum spectantes: quos etiam non pertinere ad essentiam perspicuum est: quoniam abesse potuissent à Deo, si aliud liberè statuisset: quo argumentum ad hoc ostendendum utitur D. Iustinus in confutatione responsionis q. 3. gentilium, ex quo etiam loco colligi videtur etiam perfectiones absolutas non intelligi à nobis intrinsecas essentia, sed ratione differentes, & quasi aliud ab illa, sic enim ait: *Dei essentia non potest inesse, Dei autem voluntas non velle potest, veluti volebat Deus solem vnum creare, alterum solem creare noluit, propterea quod quemadmodum eorum, quæ sunt, intererat vnum esse solem, sic non expediebat ipsi alterum solem fieri: quod utile erat, volebat, quod non expediebat non volebat. Quod si est, alia est Dei essentia, alia voluntas.* Ex eo quod essentia non possit non esse, voluntas autem possit non velle, arguit alietatem inter ipsas: quæ argumentatio non potest intelligi de voluntate quatenus actus est, nam huius non est velle, sed quatenus à nobis concipitur, vt potentia vitalis, quam ab essentia præcisa, & quasi aliam, & consequenter in ea minimè includam recognoscimus.

IX.

Iustinus.

Clarius eadem doctrina sumitur ex verbis Magni Basilij, nam libro primo contra Eunom. inter principia, & medium, *Quoniam pacto, inquit, non deidendum, si creandi virtutem substantiam esse dicat, si prouidentiam rursus substantiam, eodem modo præscientiam, & omnem itidem operationem substantiam putet?* Creandi virtus perfectio diuina est, non in negatione, aut pura relatione consistens: quod si hæc non pertinet ad substantiam, hoc est essentiam, planum est de mente Basilij perfectiones,

quæ à nobis instar proprietatum tribuuntur Deo, non intelligi à nobis quasi intrinsecas Deitati, & paulò post docet nomina attributorum ponere aliquid eorum, quæ Deo insunt, & circa eum inspicuntur, si insunt & circa eum inspicuntur, non quasi intima essentia intelliguntur. Idem tractatu de fide ad med. Proinde, ait, *nec vnum aliquod nomen ad exprimendam vniuersam Dei gloriam idoneum est: nam si quis Deum dicat, nondum patrem significauit, & Patris distinctione non comprehenditur conditor, rursus & in istis desideratur bonitas, potentia, & quæ in scriptura sacra reliqua feruntur.* Ecce quomodo distinctionem agnoscit in significatis nominum illorum, quorum singula ita proprias significationes vendicant, vt aliorum significata minimè includant: atque adeo, cum inter ea nomina sit nomen Dei, ipso non significatur bonitas, potentia, & cæteræ perfectiones, quæ de Deo dicuntur in sacris literis.

Idem apertius docuit Marius Victorinus libro secundo aduersus Arium, his verbis: *Nempe dicitis Deum, & eundem dicitis lumen, quid dicit ista? nempe vox substantiam dicit Dei, nam quæ dicit Patrem, vel omnipotentem, vel bonum, vel infinitum, vel alia, non substantiam, sed qualitatem dicit.* Non adeo desipuisse credendus est Victorinus, vt attributa illa veras qualitates esse putauerit: cum ergo asserat nomen, Deus, dicere substantiam Dei, cætera qualitates, ea in substantia diuinæ conceptu nequaquam claudi censuit, quod clarius exprefit Ioannes Cyparissiota decad. 10. cap. 1. *Cyparissiota.* in fine, ex quibus, inquit, fit manifestum, quod in vnitatem, quæ supra substantiam est, non oportet querere habitus, & dispositiones, nec an sint circa ipsum aliqua naturalia, & substantia propria ad complendam substantiam ipsam: nisi forte à nobis sic dicuntur consuetudine intelligentia nostra: & quia non possumus aliter intelligere, qui nunc vitam per speculum, & in enigmate transigimus. In hanc etiam partem adduci potest Nicetas in comment. *Nicetas.* ad concionem quadragesimam secundam Gregor. Nazianzen. cit. quatenus ait nomen, *qui est*, ipsam quidem essentiam indicare, non autem quid ea sit: ex quo colligitur hoc nomen ex modo significandi, ac intentione nostra supponere pro natura diuina: bonum verò, iustum, & sanctum, dicit comitari naturam non aperire, nempe quia ad modum proprietatum, quæ non explicant ipsum quid est, sed naturæ perpetuo adhærent tanquam extrinsecæ eius proprio, & formali significato.

X.

Mar. Victor.

Cyparissiota.

Nicetas.

Hæc

XI.

Hæc ex Patribus occurrerunt in vtramque partem controuersie: ex quibus constat de sententia ipsorum minimè colligi attributa, prout à nobis intelliguntur, pertinere intrinsecè ad essentiam, vt à nobis concipitur, quin potius intelligi à nobis per modum qualitatum ac proprietatum diuinæ naturæ: ac si illi essent extrinsecæ. Verum quia hæc quæstio est magis celebris inter Theologos: iam ipsorum sententias & rationes Theologicas expendere oportet, id verò fiet cap. seq.

Idem confirmatur ratione, &
Scholasticorum auctoritate.

CAPVT III.

I.

Nonnulli recentiores existimant attributa omnia pertinere intrinsecè ad rationem formalem Deitatis, etiam prout à nobis concipitur. Præcipuum fundamentum est, quoniam essentia diuina, quatenus essentia, per se, ac ratione sui est formaliter infinita, & pelagus omniū perfectionum. Nam si esset solum infinita secundum quid, daretur aliquid perfectius ea, quod potius esset forma atque essentia Dei, non erit autem hoc modo infinita, si secundum propriam rationem non vendicat intrinsecè, ac essentialiter omnes perfectiones diuinas: ergo necessariò illas ita vendicat. Maior propositio patet: nā quidquid necessariò conuenit primo enti, conuenit per se primo, & quatenus ipsum, non enim habet aliud prius, ratione cuius conueniat: & ita repugnat, vt non sit per se primo quidquid est: ergo essentia diuina per se primo est simpliciter, & in omni genere infinita. Assumptio verò eiusdem syllogismi ostenditur, quoniam formaliter loquendo perfectio propria, atque intrinseca solum consistit in ijs, quæ intrinsecè pertinent ad rationem formalem, & essentialem rei: non enim perfectio formalis humanitatis consistit in proprietatibus, & accidentibus, quæ adueniunt ipsi substantialiter constitutæ: sed solum in principijs intrinsecis essentia: si verò perfectiones attributales nō sint de ratione formali intrinseca essentia, quatenus essentia est, ipsa secundum suam præcisam rationem formalem, qua ab ipsis distinguitur, non erit infinita in omni genere: siquidem non erit sapientia, non iustitia, non cæteræ perfectiōes, quæ per modum attributorum dicuntur de Deo. Secundo, essentia est veluti forma ipsius esse, ita vt teste Diuo Augustino lib. 5. de Trinit. cap. 2. & lib. 7. cap. 1.

Augustin.

ita se habeat essentia ad esse, sicut sapientia ad sapere, sed sapere includit sapientiam, & tam latè patet, atque illa, & vice versa: ergo essentia vendicat intrinsecè eadem, quæ vendicat ipsum esse diuinum: hoc autem vendicat intrinsecè & essentialiter esse omnium perfectionum diuinarum: ergo & essentia eodem modo vendicat eadem perfectiones. Et confirmatur, quoniam ad rationem essentia, vt essentia est, pertinet omne esse diuinum substantiale, hoc enim non potest concipi per modum attributi radicati in substantia essentia, sed tanquam ratio formalis intrinseca illius, vt patet ex capite primo huius tractatus. At, vt tract. I. cap. 1. dictum est, omnes perfectiones diuinæ secundum proprios conceptus intimè vendicant esse substantiale: in diuinis autem forma, & esse eiusdem sunt idem omninò absque vlla distinctione: exempli causa idem est iustitia, & iustum esse, sapientia, & sapere, siue sapientem esse: ergo concedendum necessariò est perfectiones omnes simpliciter esse de intrinseca, & essentiali ratione formali essentia diuinæ, quatenus concipitur vt forma substantialis Dei. Vltimo id, quod re ipsa est de intrinseca, & essentiali ratione alicuius, non potest commodè, aut cum fundamento in re concipi tanquam aliquid extrinsecum ipsi, quauis concipi possit abstractione præcisionis absque illo; exempli gratia animal concipi potest absque homine, non tamen homo absque animali: si quis enim concipiat hominem hoc ipso confusè, saltem concipit animal, sine quo non constat ratio hominis: vt autem constat ex tractatu superiore, perfectiones omnes diuinæ sunt de ratione formali intrinseca Deitatis: ergo quomodocunque concipiantur distinctæ, non possunt extrahi ab illa, ita vt non includantur formaliter in conceptu illius, vt essentia est.

Contra verò alij absolute negant perfectiones attributales vllò modo pertinere intrinsecè ad rationem formalem essentia, vt essentia est. Sed enim hanc secundum suam rationem formalem, sub qua concipitur à nobis, vt essentia distincta ab attributis, solum vendicare perfectionem substantialem Dei, quatenus intelligitur à nobis ex perfectione substantiali creaturarum gradus quidam entitatus substantialis: cui attributa extrinseca concipiuntur ad modum, quo nos perfectiones essentij creatis additas intelligimus. Itaq; essentia includit omnia, quæ respondent perfectionibus substantialibus in creaturis, nō tamen perfectiones, quæ respondent perfectionibus

acci-

II.

accidentalibus creaturarum. Ostenditur
verò hæc sententia quoniam nominibus vi-
timur, sicut ea ex creaturis accipimus, non
enim, quādo ea ad Deum transferimus, al-
ios conceptus animo effingimus, vt qui-
uis aduertere facile potest, cū loquitur,
aut cogitat de Deo: nomen autem *essentia*
apud nos significat propriè naturam sub-
stantiæ secundum propriam rationem, ac
perfectionem substantiæ, non inclusis, sed
exclusis abstractione præcisionis perfecti-
onibus cæteris, quæ substantiæ adduntur:
ergo quando nomen *essentiæ* attribuimus
Deo, eamq; concipimus tanquam funda-
mentum perfectionum attributalium, nihil
aliud concipimus, quàm perfectionem Dei
sub ratione substantiæ præcis cæteris per-
fectionibus, & consequenter cōceptus ob-
iectiui respondens huic cōceptui forma-
li, non vendicat intrinsecè rationem perfe-
ctionum attributalium. Patet consequen-
tia, quoniam impossibile est, vt cōceptus
formalis non contineat intrinsecè secundū
esse cognitum id quod continet obiectiui
secundum esse cognoscibile, mutuo enim
sibi respondent cōceptus formalis & ob-
iectiui, tāquam imago & terminus ipsius:
non enim cōceptus obiectiui dicitur to-
tum esse reale ac formale rei, quæ intelli-
gitur, sed solum res sub ea præcisè ratione,
qua obijcitur intellectui: quare cōceptus
obiectiui respondens formali, quem ex-
primimus per hanc vocem, *essentia diuina*
est Deitas sub ratione perfectionis substa-
ntialis, qua intelligimus Deum constitui in
ratione substantiæ per se subsistentis, non
autem sub ratione sapientiæ, iustitiæ, aut
alterius perfectionis attributalis. Secundo,
nihil nostro modo intelligendi prius alio,
& habens se ad illud tāquam forma intrin-
seca atque essentialis, potest aptè & cum
fundamento in re concipi vt posterius, &
proprietas consequens ad ipsum: sed iuxta
oppositam sententiā perfectiones omnes
attributales, prout à nobis intelliguntur ac
nominantur, secundum rationē prio-
res *essentiæ diuinæ*, continent intrinsecè
ad ipsam: ergo inceptè, & cum fundamento
in re concipiuntur vt proprietates radica-
tæ in ipsa *essentiā*, atque adeo repugnantia
loquuntur ij, qui *essentiā* concipiunt per
modum naturæ substantialis, & perfectio-
nes alias per modum proprietatū, & nihi-
lominus volunt eas ad illam essentialiter
atque intrinsecè pertinere. Neque hic lo-
cum habet solutio, quæ adhiberi solet ad a-
lia huius generis argumenta, nimirum ne-
quaquam repugnare, vt duo inuicem com-
parata habeant rationem prioris & poste-

rioris sub diuersis rationibus: nam quando
diuersæ rationes sunt eiusmodi, vt vna nō
destruat alteram, locum habet solutio: ex-
empli gratia, cū duæ res sunt sibi inui-
cem causæ in diuerso genere, dependen-
tia vnius ab altera in genere vnius causæ,
verbi gratia formalis, non tollit depen-
dentiam alterius ab ipsa in genere alterius
causæ, verbi gratia materialis, & conse-
quenter potest simul coherere ratio prio-
ris, ac posterioris in diuerso genere: at ra-
tio proprietatis necessario dissoluit ratio-
nem formæ essentialis intrinsecæ: quod
si *essentia*, vt iidem autores volunt, dica-
tur esse de intrinseca ratione attributo-
rum, iam dabitur ratio prioris, ac poste-
rioris in eodem genere, quod omnino re-
pugnat. Nec verò alia solutio, quam præ-
tendunt, est idonea, alunt enim non esse
absurdum, vt duo mutuo sibi intima sint,
& vnum in alio: quemadmodum æter-
nus Pater est in Filio, & is in Patre iuxta
sententiā eiusdem Christi Domini, Ioan. 10.
ann. 10. *Pater in me est, & ego in Patre*. Nam,
licet vberior huius rei explicatio perti-
neat ad materiā de Trinitate, breuiter
reddi nunc potest ratio diuersitatis, diui-
næ siquidem personæ duplici de causā di-
cuntur inuicem esse aliæ in alijs, nempe ra-
tione naturæ & propriæ rationis, & ita si
consideretur modus, quo ratione naturæ
in se mutuo sunt, est longè diuersa ratio:
nam ex hoc solum sequitur vnā, ean-
demque naturam singularem esse intrin-
secam, & essentialē pluribus personis:
quæ ratione identitatis in natura in se mu-
tuo sunt: non ita tamen, vt vna secun-
dum propriam rationem, qua distin-
guitur ab alijs, intrinsecè, aut essentiali-
ter insit: at in materia, de qua agimus,
iuxta opinionem oppositam necessario
est admittendum, duas rationes forma-
les esse sibi mutuo intrinsecas & essentia-
les, & in eodem genere priores ac poste-
riores: si verò consideretur modus, quo
personæ diuinæ ratione proprietatum
personalium in se mutuo sunt, est etiam
longè diuersus: nam Pater est in Filio
tanquam in sua imagine, Filius autem in
Patre tanquam in suo principio, & neu-
ter in alio essentialiter: at si *essentia* ven-
dicat essentialiter attributa, & hæc *es-
sentiā*, eodem modo ac genere sunt
inuicem sibi intrinseca priora, ac poste-
riora.

His pro vtraque quæstionis parte præ-
positis ipse mediā sententiā amplectar
præmittens id, quod infra cap. 7. ex pro-
prio ostendam, nimirum in quauis per-
fectione

III.

fectione diuina absoluta esse verā, ac propriam rationem substantiæ: ita vt si vnico nomine significarem iustitiam, aut sapientiam diuinam, aut quoduis aliud attributum reale, id significaret iustitiam, aut sapientiam per se existentem, ex quo vltius sequitur quoduis attributum vendicare intrinsecè duas quasi rationes seu modos perfectionis simpliciter, qui non reperiuntur coniuncti, sed diuini in creaturis: verbi gratia, sapientia diuina vendicat rationem substantiæ ac sapientiæ, quæ in creaturis reipsa distinguuntur: ac proinde in vnoquoque attributo concipi possunt, vt ratione distincta ratio substantiæ, quæ conuenit cum cæteris: & ratio peculiaris perfectionis alterius repertæ in creaturis seorsim à ratione substantiæ.

IV.

His præmissis dico primum, essentiam diuinam, etiam vt à nobis concipitur per modum naturæ substantialis, & formæ constituentis Deum in esse huius substantiæ, vendicare essentialiter perfectiones omnes absolutas, quoad priorem illam rationem perfectionis substantialis, quatenus purè substantialis est, quam ipsa de sua propria ac formali ratione vendicat. Hanc sententiam ita explicatam efficaciter confirmant argumenta initio proposita: etenim essentia diuina etiam secundum præcisam rationem essentiæ, vt à nobis intelligitur, est infinitè perfecta, saltem in ratione perfectionis substantialis, ita vt essentialiter vendicat omnem prorsus perfectionem substantialiter essendi: nisi autem contineat intrinsecè perfectiones alias diuinas secundum rationem substantialiter essendi: non erit infinita simpliciter in genere perfectionis substantialis: ergò necessariò illas vendicat. Assumptio patet, quoniam, si Deo conueniret aliqua ratio cognoscendi non contenta formaliter in scientia diuina, hæc non esset infinita in genere sapientiæ, quod similiter patet discurrendo per cæteras perfectiones: ergò si datur aliqua ratio perfectionis substantialis non contenta formaliter, atque intrinsecè in ratione essentiæ, hæc non erit infinita in genere perfectionis substantialis. Secundo esse substantiale perfectionum attributalium conuenit Deo non per accidens, sed per se aliquo ex quatuor modis numeratis à Philosopho lib. I. poster. tex. 9. non in quarto, quoniam non habet causam: non in tertio, quoniam est substantia, non in secundo, quoniam in diffinitione substantialis perfectionis non ponitur alia substantia tanquam subiectum ipsius, & ideo essentialiter perfectionum attributalium

Aristoteles.

ad sui definitionem non requireret aliud esse substantiale tanquam subiectum: repugnat enim vt substantia sit in substantia tanquam in subiecto: ergò necessariò conueniet per se primo modo, hoc est intrinsecè atque essentialiter. Denique in Deo perfectiones eiusdem generis ac rationis formalis, quamuis forsitan æquipolleant pluribus perfectionibus creatis, omnes conueniunt in vnam rationem formalem perfectam: verbi gratia, omnis ratio virtutis operatricis pertinet ad vnam rationem omnipotentiam, & omnis modus sciendi ad vnam sapientiam: ergò & omnis ratio substantialiter existendi ad vnam rationem substantiæ siue essentiæ diuinæ: quapropter ratio substantialiter existendi perfectionum attributalium, quatenus præcisè æquipollet perfectioni substantiæ create, pertinet ad intrinsecam rationem essentiæ diuinæ, prout à nobis concipitur per modum formæ substantialis Dei.

V.

Itaque attributa quatenus substantia sunt intrinsecè, pertinent ad conceptum quidditatum essentiæ diuinæ secundum præcisum conceptum essentiæ: ad quod parum refert vtum habeant inter se, & ab essentia distinctionem ex natura rei an nō: in creatis enim pleraque distincta realiter inter se, & à toto includuntur intrinsecè in essentia ipsius, vt patet in materia & forma respectu compositi physici, ex alia verò parte iuxta probabilem sententiam inter gradus metaphysicos, non est distinctio realis, & nihilominus genus & differentia sunt de intrinseca ratione formali speciei: quomodocunque itaque se habeant, quoad distinctionem attributa inter se, & ab essentia, tamen secundum rationem substantiæ singulis ex proprio conceptu debitam intrinsecè pertinent ad conceptum quidditatum essentiæ: & secundum hanc præcisè considerationem nō habent se per modum proprietatum, sed potius, si ita loqui licet, per modum plurium rationum formalium integrantem vnicam & perfectam rationem in se habere substantiæ infinitæ, nam licet in Deo nec sit pars, nec totum, nec distinctio ex natura rei actualis, tamen sicut rem illam simplicissimam sub distinctis rationibus concipimus, ita dum has ipsas rationes in vna, eademque perfectione substantiali intrinsecè includi concipimus nostro intelligendi modo, apprehendimus eas, quasi partiales rationes formales vnius essentiæ. Contra sententiam affirmantem hoc modo explicatam non habent vllam vim argumenta secundo lo-

eo in-

coinducta. Ad primum enim concedendum est essentiam diuinam concipi à nobis solum sub ratione perfectionis substantialis: cum vero ex hoc deinde absolute infertur essentiam, prout à nobis concipitur, non includere perfectiones attributales, distinguendum est: nam si intelligatur ita ut essentia non vendicat perfectiones attributales secundum eam præcisè perfectionem, quæ aequipollent perfectionibus alijs creatis, quæ in nobis sunt accidentia, concedendum est, ut mox ostendam: negandum vero, si intelligatur de perfectione substantiali ipsarum: nam hæc non potest concipi ut adueniens substantiæ diuinæ, sed tamquam ad integritatem illius pertinens: argumentum vero, quo ostenditur secunda consequentia, nihil aliud probat quam hoc ipsum, quod concedo. Secundum etiam argumentum idem solummodo concludit: etenim perfectiones attributales secundum eam præcisè rationem, qua concipiuntur sub esse substantiali, non intelliguntur ut proprietates, sed ut rationes essentialis intrinsecæ essentiæ diuinæ, quatenus concipitur per modum formæ substantialis: & ideo argumentum, quod sumitur à repugnantia, quæ est ut aliquid concipiatur tamquam ratio formalis intrinsecæ, & tamquam passio fundata in eadem essentia, non impugnat propositam assertionem: quia solum dicitur, perfectiones diuinas secundum rationem substantialem, quam vendicant, pertinere intrinsecè ad essentiam.

VI. Dico secundum essentiam secundum eandem acceptionem non vendicat intrinsecè attributa, quatenus præcisè concipiuntur sub perfectionibus, quæ in creaturis accidentunt substantiæ. Verbi gratia non vendicat sapientiam sub præcisâ ratione sapientiæ, nec iustitiam sub præcisâ ratione iustitiæ, & sic de reliquis: hæc est communis sententia veterum Scholasticorum A. l. 1. p. q. 49. initio, Albert. in 1. d. 8. art. 3. & 4. Richard. d. 3. art. 2. q. 1. ad 1. Ferrariens. lib. 1. contra Gentes cap. 24. §. Dicitur ergo: Capreol. in 1. d. 8. art. 2. ad 11. 12. 13. & 14. Aureoli contra res. 1. d. 1. conclusio. nem. Caietan. in commentariis super illud Genes. 21. Et inuocauit ibi nomen Domini Dei aterni, Abulens. q. 1. in cap. 6. Ex ead. eiusdem sententiæ sunt omnes Scholastici referendi tract. 7. cap. 14. num. 6. qui aiunt prædicationem attributorum de essentia in abstracto solum esse veram identice, non formaliter: si enim in illa sic accepta formaliter includerentur, formaliter quoque verè de ipsa prædicarentur. Fundamentum huius sententiæ sumitur ex modo concipiendi nostro, ut tactum est in secunda

sententiæ probatione: quæ est efficax, si procedat iuxta sensum secundæ assertionis. Nam repugnat ut animus eandem rem sub eadem prorsus ratione formali concipiat sub conditionibus oppositis, & omnino repugnantibus: at conceptio alicuius perfectionis sub eadem prorsus ratione tamquam formæ intrinsecæ essentiæ, & tamquam proprietatis ab essentia dimanantis inuoluit conditiones oppositas: nimirum, quod sit intrinsecæ, & extrinsecæ, quod sit principium emanationis, & quod emanet: si enim pertinet ad rationem formalem essentialem diuinæ naturæ, ut præcisè intelligitur essentia, necessariò est illi intrinsecæ, si intelligitur adiacere per modum passionis, concipitur ut extrinsecæ: si essentia est radix proprietatum, omnia illa, quæ ad eius rationem intrinsecam spectant, habebunt etiam rationem principij, ac radice respectu eandem: & consequenter hoc ipsum vendicabunt perfectiones omnes diuinæ, quæ iuxta oppositam sententiam pertinent ad intrinsecam rationem essentiæ: contra vero si eadem proprietates radicanter in essentia, & ab ipsa pullulare intelliguntur, concipiuntur ut germina à radice nascentia, atque adeò concipiuntur ut intrinsecæ, atque extrinsecæ essentiæ, ut principium emanationis, & ut id, quod emanat.

Nonnulli oppositæ sententiæ assertores hoc arg. facile euitant dicendo, non eo modo, quo in creaturis essentia solet esse principium proprietatū, concipi à nobis essentiam diuinam tamquam rationem suorum attributorum, sed solum quia in sua simplici ratione, quæ à nobis confusè concipitur, necessariò continetur quidquid perfectionis per varios conceptus de ead. cognoscimus: id quæ declarant exemplo sumpto ex creaturis, rationale, inquit, est vna, & indiuisibilis differentia essentialis, qua concepta ut adiuncta generi tota hominis essentia concipitur, quam nos possumus in plures conceptus diuidere: considerando scilicet hominem discursiuum, non ut dicitur à principio proximo, scilicet ab intellectu, sed à radice essentiali, siue natura humana, prout vendicat habitudinem ad tertiam operationem intellectus, & eodem modo concipiendo præcisè hominem esse iudicatum & apprehensum: etenim hi omnes conceptus nihil aliud explicant, nisi quod formaliter continebatur in rationali: sed explicat quasi per partes, quod in rationali est vnū, & simplex, declarantq; distinctè quod à nobis confusè vno conceptu apprehenditur:

VII.

Gulij comment. Theol.

V u

henditur:

henditur: quod satis est, ut vnum ex alio per discursum colligamus. Hac eadem ratione censent fieri à nobis præcisione essentia ab attributis, & viceversa: quia scilicet qui essentiam, aut iustitiam apprehendit, nihil aliud expresse cogitat, quam rationem essentia, vel iustitia, à cæteris vero attributis non ita præcisue abstrahit, quin in conceptu essentia, vel iustitia includantur implicite, concipitur quippe essentia per communem conceptum entis, vel essentia adiungendo aliquam negationem, vel perfectionem, quæ conceptus eiusmodi fiat proprius Dei, verbi gratia infinitatē, aut summam actualitatem, quo conceptu non consideratur distincte quænam perfectiones, sint de essentia talis naturæ, & ideo dicuntur præscindi, tamen implicite, siue confusè non possunt præscindi, vel excludi, quoniam in perfectione illius rei concepta essentialiter continentur.

VIII.

Hic modus dicendi subtilis, & forsan possibilis est. Dixi forsan possibilis, quoniam tamen non repugnet vno conceptu contineri plura, vnu implicite, reliqua implicite, tamen opus est, ut is conceptus designetur per conceptus particulares intrinsecos, qui simul sumpti adqueant saltē confusè omnē rationē intelligibilitatis: ex quo fit ut conceptus naturæ specificæ ex genere & proprietate coalescens non includat intrinsecè in ratione obiectiua omnia quæ sunt de intrinseca ratione speciei, si quis enim iungens conceptui viuientis, aut animalis conceptui risibilitatis per vtrumque designet hominē, non attinget formaliter explicitè, nec implicite omnia prædicata essentialia hominis: & multo minus si designatio fiat per genus remotum, & proprietatem: ergo cum designatur essentia diuina per conceptum entis, vel essentia, & per additionem negationis, aut perfectionis propriæ Dei, non clauduntur in significato formali omnia, quæ pertinent intrinsecè ad essentiam naturæ diuinæ secundum se. Si vero designatio hæc per conceptus adæquatos fieri posset, non repugnat eandem rem significari explicitè quoad rationem aliquā ipsi intrinsecam, implicite vero quoad alias: nam intellectus rei ipsa indistinctus dicitur ratio superior & inferior, practicus, ac speculatiuus: quæ omnes rationes formaliter, implicite tamen significantur solo nomine intellectus, eodem modo nisi aliud obstaret, fieri potuit, ut nomen *essentia*, imponeretur ad significandas omnes perfectiones diuinas, ita ut sola ratio per se essendi concepta per modum substantiæ significaretur explicitè, cæteræ vero implicite. Cæ-

terum reuera non ita se res habet in nominibus diuinis, quæ imponuntur ad modum, quo nos diuina concipimus, nos vero vno conceptu nequaquam attingimus etiam confusè perfectiones omnes diuinas. Neque hic modus dicendi est necessarius ad tuendam identitatē essentia cum attributis, neque est aptus ad explicandam prioritatem secundum intellectum inter essentiam & attributa: imò nec est tā conformis modo intelligendi nostro, ac est communis modus ab antiquis Doctoribus assignatus, quoniam Theologi communiter attributa concipiunt, & nominant ad modum proprietatū, & aiunt pullulare ab essentia, radicari & fundari in ipsa, & sexcenta eiusmodi, quæ cadere non possunt in rationes formales intrinsecas, ut tales conceptas, nihil enim intrinsecum dicitur pullulare à re, cui est intrinsecum, aut in ipsa radicari. Non enim rectè quis dixerit intellectum practicum radicari in intellectu, quoniam illum intrinsecè inuoluit, aut rationem superiorem, vel inferiorem in ratione fundari ob eandem causam. Præterea ipse quoque modus præcisionis est nouus: nunquam enim est auditum hominem abstrahere ab animali, aut vllam speciem à rationibus sibi intrinsecis, & tamen conceptus hominis solam explicitè terminatur ad gradum specificum, ad genericos autem, & ad differentias essentielles confusè & implicite: quapropter, si conceptus, quem viatores formamus de essentia, includit intrinsecè in sua ratione formali obiectiua perfectiones omnes diuinas, dici non potest essentiam ita conceptam abstrahere à perfectionibus attributalibus, quæ tamen est communis sententia Doctorum.

IX. Non est autem necessarius ad tuendam identitatem, quoniam non repugnat eandem rem suapte natura indistinctam apprehendere sub vna tantum ratione formali abstrahendo à reliquis, sicut concipitur rationalitas non concepta animalitate, ac viceversa. At in ipso exemplo non esse accommodatū: nam animalitas non includit in rationalitate, aut viceversa: & ideo non repugnat concipi alteram sine altera, attributa vero includuntur in essentia secundum se sumpta, ut dictum est tractatu superiore; ideoque repugnat hanc ab illis abstrahi. Rectè quidem concludit argumentum, si conceptus noster attingeret essentiam quatenus nostro intelligendi modo est constitutum virtuale ex omnibus perfectionibus diuinis. Verum de hoc ipso est controuersia: & ita non consideranda est essentia

ad eum

ad eum modum, sed quatenus nostro intelligendi modo æquipollet essentia substantiarum creaturarum per analogiam, ad quam viatores diuinam concipimus apprehendentes formaliter solas rationes substantiales, quarum similes in creaturis cognoscimus: & ideo sicut harum essentias intelligimus non cognita villo modo formaliter nec implicite, nec explicite sapientia, iustitia, aut alia perfectione accidentali, ita diuinam essentiam apprehendimus sub præcisa ratione perfectionis substantialis abstrahentes à reliquis, quæ secundum conceptus analogicos sunt indifferentes ad esse substantiale & accidentale. Item quod non sit aptus ad explicandum modum prioritatis constat, quoniam Doctores communiter hanc prioritatem secundum intellectum cum fundamento in re tribuunt essentia respectu attributorum: at vero, ut superius dicebam, si hæc considerantur ut rationes formales intrinsecæ, essentia vero ut constitutum quoddam ex omnibus coalescens, necessario attributa erunt priora secundum intellectum, sicut sunt omnia, quæ se habent per modum formæ essentialis intrinsecæ.

X. Denique magis aptum esse modum concipiendi essentiam per modum fundamenti, ac subiecti, attributa per modum qualitatis, & proprietatum constat: quoniam nos hæc intelligimus in diuinis ad modum, quo ex creaturis agnoscimus, in creaturis autem essentia rerum intellectualium est sola substantia, perfectiones aliæ inseparabiles sunt proprietates: ex his vero ad diuinam imperfectè percipienda traducti essentiam concipimus quasi perfectionem substantialem ex gradibus substantialibus constitutam, perfectiones alias, ut proprietates ipsius, quo nomine à pluribus non solum Theologis, sed etiam patribus censentur, qui eas etiam interdum appellant qualitates. Et hic est modus accipiendi communis, & notus omnibus. Ille vero, quem auctores oppositæ sententiæ agunt, est satis absconditus, ac reclusus: nempe modus concipiendi naturam humanam, vel rationalitatem, ut ipsi loquuntur, quatenus est radicaliter discursiua, apprehensiua, iudicatiua, est parum vsitatus, & fortè sine fundamento diuersitatis: nam quando res aliqua habet habitudinem radicalem ad plura ordinata, non concipitur ut plura ratione distincta cum fundamento in re, sed solum ut vnum, non enim radix quatenus concipitur ut principium trunci,

ramorum ac frondium, habet distinctas rationes obiectiuas, sed vnam, qua per truncum concipitur ut radix cæterorum: & idcirco cum apprehendere, iudicare, ac discurrere sint actus subordinati, non opus est ut anima, quatenus est radix singulorum, habeat peculiarem rationem formalem. Adhuc tamen responderi potest assignando diuersam rationem: quoniam radix non habet aliam causalitatem respectu ramorum, quam interuentu trunci, animus autem respectu operationum sequentium habet etiam immediatam rationem formalem radicalem. Quod licet admittamus, nondum restat modus demonstrandi vnum per aliud: etenim ad medium demonstrationis requiritur distinctio, & causalitas, saltem quoad esse intellectum, eiusmodi rationes obiectiuas, quatenus distinguuntur, non habent vllam causalitatem etiam respectu intellectus: quatenus vero hanc habent, carent distinctione habente fundamentum in re, & proinde licet modus ille concipiendi non sit impossibilis, est tamen ineptus ad vsum demonstrationis.

Ad primum argumentum contrariæ sententiæ respondetur, si sermo sit de essentia secundum se, rectè concludere, si vero ad modum, quo concipitur à nobis sub præcisa perfectione substantiali, nequaquam: nam hoc modo est quidem realiter, ac identicè perfectio infinita simpliciter, formaliter autem secundum suum præcisum conceptum est infinita absolute in genere perfectionis substantialis, non autem in omni genere, sed radicaliter, ac denominatiue: radicaliter, quatenus concipitur ut radix perfectionum attributualium, quibus additis rationi substantiali continetur omnis perfectio simpliciter: denominatiue autem, quatenus denominatur formaliter ab iisdem tanquam à proprijs passionibus. Neque ex hoc sequitur dari posse nostro intelligendi modo formam aliquam conceptam solum per modum perfectionis substantialis perfectiorem essentia: nam ex perfectionibus conceptis per modum plurius, & per modum subiecti, ac proprietatum, non potest concipi vna forma per modum essentia: itaque sicut natura diuina secundum se est omnium formarum perfectissima, ita quatenus concipitur sub ratione essentia, est omnium essentiarum perfectissima, nec requiritur ut sub eo conceptu contineat omnem omnino perfectionem.

XI.

fectionem formaliter, sed identice radicaliter, ac denominatiue. Ad confirmationem maioris in hoc secundo sensu respondendum est cum distinctione: nam si per se primo, & quatenus ipsum extendatur ad primum, ac secundum modum per se, hoc est siue tanquam intrinsecum essentia, siue cum illa necessario connexum, concedenda est: si vero restringatur ad primum modum per se, neganda: quamuis primum ens secundum se non habeat aliud prius, ratione cuius ipsi conuenit aliqua perfectio, tamen ipsum, quatenus concipitur sub ratione solum essentia distincta ab attributis, hoc ipso concipitur tanquam radix ipsorum, & ratio cur ea sibi conueniant. Ad secundum respondendo essentiam secundum se intrinsece continere quicquid continet ipsum esse diuinum, ut tamen a nobis concipitur per modum formae substantialis, vendicare etiam totum esse diuinum sub praecisa ratione perfectionis substantialis, ut dictum est in prima assertionem, non autem sub ratione aliarum perfectionum secundum se praecise abstrahentium a ratione substantia & accidentis, quales sunt perfectiones attributales secundum id, quo differunt ab inuicem. Ad confirmationem distinguenda est illa propositio. Ad rationem essentia, ut essentia est pertinet omne esse diuinum substantiale: nam si intelligatur duplicatiue, vera est, quoniam omne esse diuinum substantiale, quatenus substantiale, pertinet intrinsece ad rationem essentia, ut a nobis concipitur, si vero accipitur specificatiue, est falsa, non enim omne esse substantiale sub ratione cuiusuis alterius perfectionis ratione distincta pertinet intrinsece ad essentiam, ut explicatum est: cum vero superius dixi perfectiones omnes diuinas secundum proprios conceptus vendicare esse substantiale, locutus sum de conceptibus ipsarum secundum totam rationem, qua nostro modo intelligendi conueniunt inter se in ratione per se existendi, & differunt secundum rationes peculiare: nunc autem quoad rationem attributalem considerantur solum secundum rationes proprias, quae distinguuntur: quemadmodum quando consideramus potentias animae ut distinguuntur, non curamus de ratione communi accidentis, qualitatibus, aut naturalis potentia, in qua conueniunt, quamuis re vera eiusmodi ratio inest: similiter quando iustitiam, sapientiam, omnipotentiam, & similia distinguimus ratione, ut diuersa attributa Deitatis, solum attendimus ad rationes, quibus

inuicem inter se, & ab essentia differunt, quas si non re, ratione tamen praescindendo abstrahere possumus a ratione substantia. Neque huic repugnat id, quod eodem argumento dicitur, nimirum in diuinis idem omnino esse formam, & esse eiusdem absque ulla distinctione: quamuis enim id verum sit ex natura rei, nihil impedit, quominus ipsum esse sub ratione perfectionis substantialis concipiat ut ratione distinctum a singulis perfectionibus diuinis, quae secundum conceptus analogicos communes Deo & creaturis abstrahunt ab esse substantiali & accidentali: qua distinctione rationis admissa, non necessario sequitur, ut si ipsum esse intrinsece pertinet ad rationem essentia, perfectiones etiam ipsae secundum diuersos conceptus ad eandem intrinsece pertinere intelligantur: quoniam ut sic non sunt formae intrinsecae ipsius esse absolute, & substantialiter sumpti, sed singulae cum determinatione ad proprium effectum formalem: Verbi gratia, sapientia est forma intrinseca eius quod est sapientem esse, iustitia eius, quod est iustum esse: & quamuis esse horum pertineat ad rationem intrinsecam essentia, quatenus praecise est esse, non tamen quatenus determinate concipitur sub ratione totius coniuncti ex utraque ratione: verbi gratia esse sapientem, esse iustum. Ad ultimum respondetur non repugnare, ut res perfectissima eminenter continens multas rationes, & perfectiones omnes simpliciter intrinsece vendicans praecise concepta sub vna, vel altera ipsarum ab alijs ratione praescindat: hoc enim admissum non sequitur idem secundum idem vendicare intrinsece, & essentialiter rationes aliquas, & simul abstrahere ab illis posse: sed solum idem secundum vnam rationem formalem conceptum vendicare intrinsece aliquas rationes formales, & secundum aliam abstrahere ab ipsidem, quod non est absurdum: nam eadem realitas humanitatis concepta sub ratione formali hominis includit intrinsece rationale: & gradus omnes genericos hominem, ac substantiam generalem, concepta vero sub ratione viuientis praecise non includit gradum rationalitatis, ac sensitiui, ad eundem fere modum, si magna licet componere paruis, eadem met entitas diuina concepta secundum se prout est in re, vendicat intrinsece, & essentialiter omnes perfectiones diuinas, concepta tamen solum per modum essentia, ac formae substantialis, & tanquam radix perfectionum attributalium non ita illas vendicat. Itaque id, quod secundum vnam rationem includit intrinsece per-

fectiones

fectiones aliquas, nō potest secundum eandem ab illis abstrahere, potest autem, si sub vna alia ratione concipiatur: & hoc posteriore modo se res habet in essentia diuina, quatenus absolute concipitur vt forma, ac perfectio substantialis Dei.

Nec infinitas, nec intellectio est ratio per se primo, & complete constitutiva essentiae, prout à nobis intelligitur, sed actualitas ipsius esse substantialis.

CAPITULUM IV.

I. **O**Mnis natura substantialis habet propriam rationem essentialem, qua per se primo constituitur, & ab alijs distinguitur. Cum ergo concipimus naturam diuinam per modum huius essentiae substantialis, aliquam rationem Deo propriam concipimus: quae vero haec sit nondum explicatum est: sed solummodo sunt exclusae ab eadem perfectiones attributales conceptae per modum proprietatum, Tolet. & Argenti. relati tract. superiore, cap. 14. existimant infinitatem esse rationem formalem quidditativam, quae essentiam etiam nostro modo conceptam per se ultimo constituat in sua propria ratione singulari: ex ijs tamen, quae ibidem dicta sunt, facile conuincitur ipsorum opinio: nam quamuis infinitas simpliciter addita enti constituat conceptum complexum Deo proprium, non tamen quidditativum, sed tanquam ex genere remoto, ac proprietate, qualis est infinitas. Accedit quod nostro modo intelligendi prius concipimus rationem intrinsecam substantiae, quam eiusdem quantitatem: infinitas autem diuina concipitur à nobis vt quantitas Deitatis, aut modus ipsius: quare concipi nequit, vt forma substantialis intrinseca: atque adeo alia perfectio est, quam nos intelligimus instar differentiae substantialis per se primo, & complete constitutivam essentiae, vt est natura substantialis.

II. Alij, quorum eodem tractatu, cap. 13. facta est mentio, censent intellectiōnem actualem esse primo constitutivam essentiae. Et quoniam ibi expendi aliqua ipsorum fundamenta, & ostendi intellectiōnem actualem non esse ultimo constitutivam essentiae secundum se sumptam, nunc alia proferam, & exquiram vtrum saltem nostro modo intelligendi id verum sit. Praecipuum ipsorum fundamentum est; quo-

nam Deus est substantia intellectualis, & nostro modo intelligendi constitui debet in suo esse per formam, ac rationem formalem pertinentem ad genus intellectuality: non est alia, quam intellectio actualis, ergo per hanc constituitur. Maior quoque ad priorem partem est manifesta: quoad posteriorem probatur, quia differentiae constitutivae non transcendunt genus, sub quo constitutum continetur. Assumptio ostenditur, quoniam in Deo non est intellectualitas radicalis, aut potentialis: ergo sola actualis. Antecedens est de mente D. Thomae 1. p. q. 41. art. 4. ad 3. & lib. 1. contra gentes, cap. 45. & 56. & alibi, vbi concedens in Deo potentiam respectu actuum notionalium, negat respectu essentialium, quem sequuntur Thomistae, & alij doctores. Fundamentum sumitur à diuersitate, qua gradus intellectualis competit Deo, & creaturis: haec enim propter sui imperfectionem constituuntur in gradu intellectuali per intellectum potentiale, vel radicale Deus autem per ipsam completam & actualem rationem intelligendi ita vt conceptu obiectivo intellectualitatis diuinae nequeat habere locum vlla ex illis imperfectionibus, quibus sublati nihil superest pertinens ad rationem intellectualitatis diuinae nisi ipsa actualis, & substantialis ratio intellectiōnis: nam cum intellectus per modum potentiae sit veluti somnus, per modum vero actus sit instar vigiliae auctore Philosopho lib. 12. Metaph. text. 39. iuxta interpretationem D. Thomae ibid. lect. 8. semper in conceptu gradus intellectualis abstrahetis ab actuali intellectiōne includitur imperfectio: quare nō est in Deo alia ratio intellectualitatis, etiam virtute distincta à ratione actualis intellectiōnis. Nam quod attinet ad rationem potentiae vitalis, res est per se nota, haec enim abstrahi nequit à distinctione reali, emanatione, ac potentialitate: quoniam ratio potentiae actiue consistit in vi productiua actus: productio vero nō intelligitur sine distinctione productis, ac producti, neque sine reali emanatione huius ab illo, nec denique sine potentia passiva huius ad illud: nam potentiae vitales respectu suorum actuum simul sunt actiue producendo, & passivae recipiendo. Quod vero attinet ad rationem gradus intellectiui radicalis, ostenditur nō esse in Deo: nam si concipiatur vt distincta, ac praecisa ab intellectiōne actuali, si nō realiter, formaliter tamen est imperfecta, ac limitata in ratione intellectualitatis quae inchoata in eo genere, & cum habitudine ad actualem intellectiōnem, huiusmodi vero imperfectiones repugnant essentiae

S. Thom.

Aristot.

S. Thom.

diuinæ: quare admitti nō debet gradus intellectualitatis radicalis. Et confirmatur quoniam ratio entitatis, siue essentia præcisa ab omni existētia etiā sola ratione distincta repugnat naturæ diuinæ, quia sic esset potentialis, atque imperfecta formaliter per faciendam, & actuandam per existentiam, ergo etiā ratio intellectiva radicalis præcisa ab intellectu ob eandem rationem erit imperfecta, & aliena ab essentia diuina. Si quis respondeat nō opus esse, ut ratio omnis diuina secundum se contineat omnem perfectionem, dummodo actu nō includat imperfectionem, facile impugnatur: quoniam carentia ipsa actualitatis intellectus diuinæ est quedam potentialitas, & imperfectio, quæ non cadit in ullam rationem formalem perfectionum diuinarum: propterea enim D. Thom. 1. p. q. 3. art. 5. & communis sententia reijcit à Deo rationem generis, quia hoc habet se tanquam potentia respectu differentia, quæ est tanquam actus perficiens: nam ubi primum admittitur actus, etiam sola ratione distinctus, inuoluitur ratio potentia, quæ est imperfectio. Huius vero ratio est quoniam sicut natura diuina propter infinitatem perfectionis suæ existit in se perfectissimo modo possibili, ita etiā postulat, ut concipiatur à nobis perfectissimo modo possibili: is vero est si concipitur constitui per ipsam infinitam rationem intelligendi substantialem & actuaalem, nō vero per solam substantialem præcipientem ab intellectu. Denique nulla qualitas creata est simplicior, aut purior quam intellectualitas, vel intellectio diuina: alioquin aliqua perfectio simpliciter esset excellentiore modo in creatura, quā in Deo, quod repugnat: at qualitas, quæ est intellectio, ita est pure intelligere, ut non sit resolvable intrinsecè in duplicem rationem nempe intellectualitatis, & intellectus: ergo neque intellectio diuina resolui potest in has duas rationes: quare sicut ea qualitas poneretur ens à se, ac subsistēs, absque vlla mistura potentia intellectiua, ita concipi debet ipsum diuinum intelligere, & confirmatur quoniam intellectus non potest resolui rem aliquā etiam secundum rationem in suum oppositum: sed actus purus opponitur potentia: ergo diuinum intelligere, quod est actus purus, concipi nequit sub ratione potentia.

III.

Quoniam præcipuum fundamentum oppositæ sententiæ est non competere Deo ullam rationem intellectualitatis ab intellectu distinctam, hoc primo expendi debet, ut deinde vera quaestionis resolutio radatur; & vero cum ratio omnis intel-

lectualitatis tria solum complectatur, nimirum intellectum ipsam, potentiam intellectivam, & gradum substantialem, qui est ipsa radicalis intellectualitas, & in creaturis principium potentia, & actus, de primo, ac secundo cōuenit mihi cum aduersariis: nam intellectu vtrique Deo tribuimus, potentiam vero negamus, ut enim alibi ostendā Deo nō competere quārat ratio intellectus quatenus potentia vitalis est, quia inuoluit rationem potentia passiuæ, quæ Deo repugnat: vtrū vero sub aliqua ratione in ad quārat cōueniat ratio intellectus distincta virtute ab ipsa intellectu, dicam in materia de vita Dei. Nunc vero cōtrouersia est de tertio, quod illi Deo negant, ego tribuendū cōtendo. Pro quo suppono gradum substantialem intellectualitatis, quatenus distinguitur ab intellectu, formaliter sumptū esse perfectionem simpliciter. Id vero probo quoniam secundum se nō includit imperfectionem, & in quouis melius est ipsum, quā nō ipsum. Nō includit imperfectionem: quoniam quatenus substantia, illa nō includit; nō itē quatenus intellectualitas, ut patet: etenim in Angelo, atq; homine, quatenus analogicè conueniunt in gradu substantiali intellectu, est aliqua perfectio simpliciter, quæ carent brutæ animæ: hæc vero nō est alia, quā intellectualitas substantialis: nā potentialis, & actualis nō includuntur intrinsecè in gradu illo analogico. Respondent hunc gradum inuoluere habitudinem ad intellectu actuaalem, & negationem ipsius, quæ sunt maximè imperfectiones: sed sine fundamento ita respondere: nā et si id daremus substantia intellectuali creatæ, nō est vnde cogamur cōcedere gradum analogico cōmuni Deo, & creaturis: sicut enim intellectio creata, quia accidens imperfectionem includit, & nihilominus ab ea abstrahimus rationem intellectus cōmunem Deo, & creaturis sine vlla mistura imperfectionis, sic etiā à substantia intellectuali abstrahimus communem rationem intellectualitatis substantialis absque imperfectionis: quæ secundum præcise conceptum intellectu actuaalem nec includit, nec excludit, sed abstrahit ab ea, & negatione ipsius. Ex quo planè sequitur ipsam esse perfectionem simpliciter: & à perfectione actualis intellectus. Saltem ratione distinctam, quandoquidem abstrahit ab illa, & potest interdum absque illa coherere, ut contingit puero recens conceptor: cui inest ratio intellectualitatis substantialis cum negatione intellectus actualis. Porro is gradus in suis analogatis re ipsa est, vel cum negatione actualis intellectus

saltem

S. Thom.

saltem secundum partem, & cum capacitate, & habitudine ad illam, vt in creatura, vel cum intellectione necessario coniunctus, separabilis tamen abstractione præcisionis, vt in Deo: & sub priore quidem consideratione potest dici actualis quidem in genere substantiæ, radicalis vero in ordine ad intellectiōem actuale: quandoquidem in genere substantiæ est actu completus, ad actuale vero intellectiōem est in potentia: sub posteriore vero dici potest gradus intellectualitatis actualis in genere substantiæ, radicalis autem in ordine ad intellectiōem, non re ipsa, sed solum secundum nostrum modum intelligendi. Ratio est, quoniam ratio intellectualitatis substantialis conuenit ipsi per se essentialiter, quæ vero, ita conueniunt, sunt actu, non potentia: ratio vero intellectiōis actualis, ratione conceptus præcisiui, nec conuenit, nec repugnat: & pro ratione subiecti, vel ab eo distinguitur ex natura rei, illique accidit, vel est idem cum illo, nec accidit, & consequenter non supponit eius ad se potentialitatem: sed solummodo nostro modo intelligendi concipitur, vt perfectio non intrinseca gradui illi substantiæ, quatenus substantialis est; quomodo se habet in Deo. Vt enim gradus aliquis re ipsa sit radicalis in ordine ad aliquam perfectionem, opus est, vt à parte rei sit in ipso vera ratio principij, ac potentiæ in ordine ad illam: cum vero gradus intellectualitatis substantialis consideratur solum secundum rationem perfectionis suæ substantialis abstrahendo à distinctione, vel identitate cum intellectiōe actuali, non necessario inuoluitur distinctio actualis ab intellectiōe, aut priuatio ipsius, sed potest admitti omnimoda identitas cum ipsa: ergo in ratione gradus intellectualitatis substantialis non necessario includitur ratio principij, aut potentiæ in ordine ad illam: nec proinde secundum rem dici debet radicalis, sed solum nostro modo intelligendi, quemadmodum Theologi concipiunt eam, vt radicem perfectionum attributalium, cum quibus est omnino idem, quatenus intelligunt eam sub ratione perfectionis substantialis priorem ijs perfectionibus, quæ in creaturis habent modum proprietatum, & accidentium, ita gradus substantialis intellectualitatis concipi potest, vt radix actualis perfectionis.

IV.

His præmissis ostendo institutum, perfectiones, quæ sunt in creaturis dispersæ, sunt in Deo vnitæ, seu potius

vnum secundum rem, distinctæ tamen ratione, ita vt alia sit ratio, sub qua essentia diuina respondet vni, & altera sub qua respondet alteri: in creaturis autem diuersa est perfectio intellectualitatis, quatenus est gradus substantialis, & quatenus est ipsamet intellectiō actualis: ergo entitas diuina respondet vtrique sub diuersa ratione formali virtuali: & ita ratio gradus substantialis intellectualitatis est in Deo perfectio ratione distincta à ratione intellectiōis actualis: & confirmatur quoniam, si quid obstat, vel esset aliqua imperfectio gradus huius substantialis, vel identitas eius cum intellectiōe diuina, quæ dicit esse substantiale. Primum non obstat: nam quamuis gradus eiusmodi, quatenus in creatura habet annexam priuationem, ac potentiā, non sit perfectio simpliciter, est tamen secundum rationem communem analogicam abstrahentem à creatura, & creatore, vt explicatum est: non item secundum, nam etiam volitio in Deo est substantia, nec tamen propterea definit habere rationem perfectionis virtualiter distinctæ ab essentia, quatenus substantia est: quia scilicet in creaturis alia est perfectio substantiæ, alia volitionis: ergo ob eandem causam ratio gradus vitæ, & intellectualitatis substantialis, est perfectio ratione distincta ab intellectiōe actuali. Secundo Deo, qui est summa perfectio, deesse non potest excellentissima perfectio: inter omnes autem perfectiones naturales gradus substantialis intellectualitatis est omnium perfectissimus, perfectior enim est gradus vitæ intellectualiæ substantialis intrinsecus, & essentialis Angelo, quæ vita intellectualis accidentalis eidem, quare, si in Deo est formaliter perfectio respondens vitæ accidentali, erit etiam perfectio respondens vitæ intellectuali substantiali. Maior propositio sumitur ex cōmuni sanctorū Patrum sententia, qui docet tribuendū Deo, quod perfectius est, & ex ratione ipsa, quoniam perfectiones creaturarū præexistere debent in Deo, qui est principium ipsarum: quod si secundum rationem formalem non inuolunt perfectionem, secundum hanc inesse debent. Non solum autem is gradus in Deo est virtualiter distinctus ab actuali intellectiōe, sed etiam nostro modo intelligendi prior, ratio est, quoniam sicut in creaturis prior est ratio substantiæ, quæ proprietatum, ita nostro intelligendi modo prius concipitur in Deo ratio substantiæ, quam proprietatum, & consequenter prius concipitur in Deo ratio vitæ substantialis, quæ intellectiō actualis

lis, quæ intelligitur, tanquam operatio ipsius.

V.

Dico primum, intellectio diuina secundum adequatum conceptum non est forma per se primo constitutiva essentiae diuinæ, quatenus à nobis intelligitur in genere naturæ substantialis; est communis sententia Theologorum quos citauit capit. proximo asserentium diuina attributa non contineri nostro modo intelligendi in rōe formali diuinæ essentiae: nā inter alia numerant diuinā sapientiam. Ratione vero suadetur: quoniam, vt paulo ante ostendi, in Deo est gradus substantialis intellectualitatis virtute distinctus ab intellectu, qui si consideretur secundū ultimam determinationem, & actualitatē cum abstractione à propria ratione intellectiois, necessario intelligitur substantia q̄dam immaterialis per se existens, & cōpleta in genere substantiæ: ergo intellectio adæquate sumpta non est forma ultimo constitutiva essentiae vt à nobis concipitur. Assumptio patet, nam p̄cisio formæ conceptæ per modum perfectionis extrinsecæ substantiæ, quatenus substantia est, non impedit cōstitutionē essentialē ipsius: at si concipiatur gradus intellectualitatis substantialis virtute distinctus à propria ratione formali intellectiois, qua intellectio est, hæc concipitur per modum formæ extrinsecæ illi gradui: atque adeo non intelligitur vt forma per se, & essentialiter constituens essentiam diuinam. Accedit quod intellectio concipitur per modum actus vitalis, essentia per modum formæ intrinsecæ, actus autem vitalis in nobis supponit subiectum constitutū per essentiam, & ab eo vitaliter emanat: & ideo cum diuina per modum humanorum concipiamus, apprehendimus intellectioem quasi actum vitalem Dei posteriorem nostro modo intelligendi Deo ipso, & essentia, qua formaliter constituitur. Dixi vero secundum adæquatum conceptum, quoniam, vt iam dixi, intellectio diuina, & cetera attributa in sua ratione includunt rationem substantiæ, qua excluditur imperfectio inhærentis propria perfectioni creaturarum secundarum, & præterea ipsam formalem rationem intellectiois: & secundum hanc nostro intelligendi modo non constituitur essentia quatenus sumitur vt forma substantialis Dei, secundum priorem vero non obstat, quo minus inadæquate saltem constituatur vt mox dicam.

VI.

Dico secundum: gradus substantialis

intellectualitatis, prout solum respondet intellectu, aut cuius alij perfectioni intellectus nostro modo intelligendi, non est adæquata ratio constitutiva essentiae, fundamentum est quoniam essentia diuina quatenus forma substantialis, est infinite perfecta, & infinita in genere substantiæ, ita vt nulla omnino ratio substantiæ absoluta sit illi extrinsecæ: at vero gradus substantialis intellectualitatis, quatenus præcisè respondet perfectionibus intellectus, non includit formaliter omnem perfectionem substantialem Dei, qui non solum est substantialiter intelligens, sed etiam substantialiter iustus, omnipotens, immensus, æternus, quæ substantialitates, vt ita loquar, non includuntur in præciso conceptu intellectualitatis substantialis. Quemadmodum igitur si daretur differentia aliqua ultimo constitutiva habens plures rationes formales virtute distinctas quamuis inter ipsas daretur aliqua ratione prior ceteris, non proinde esset adæquate constitutiva essentiae, quoniam alijs nondum intellectis non est completa, & perfecta, ita quamuis gradus substantialis sumptus à perfectione intellectuali sit prior alijs, ijs tamen non intellectis, adhuc essentia diuina non intelligitur infinite perfecta in genere perfectionis substantialis: sed debet accipi quasi integrata ex omnibus rationibus per se existendi, quæ coalescunt in vnum gradum infinitum substantialitatis diuinæ: & ita ea prioritas habet secundum intellectum adiunctam negationem aliarum rationum extrinsecarum, quibus non intellectis concipi nequit essentia ultimo constituta. Quod intelligi vtrumque potest similitudine compositi Physici: nam supposito quod Socrates substantialiter coalescat ex hac materia organica, ex his carnibus, & ossibus: itemque ex animo rationali, quamuis inter animum, & materiam organizatam sit aliquis ordo prioritatis, non intelligitur adæquate constitutus in ratione virtutis hominis in illo priore, quæ corpus, & anima semutuo præcedunt, sed in termino vniouis vtriusque inter se, in hoc enim iam non intelligitur prioritas, sed similitas: ita quamuis nostro modo intelligendi sit prioritas inter esse substantiale intellectiois diuinæ, & reliquarum perfectionum: tamen, quia adæquata ratio substantialis Deitatis non est solum ea, qua intellectio subsistens est, sed qua omnes omnino perfectiones diuinæ subsistunt, forma per se primo, & complete

consti-

constitutiva essentia non est substantia præcisè intellectiōis, sed omnium perfectionum diuinarum: illa vero concipi potest vt ratio inadæquate, & incompletè constitutiva.

VII.

At vero intellectualitas substantialis accipi potest, vel præcisè quatenus est substantia intellectiōis actualis, vel quatenus est ratio substantialis omnium perfectionum, quæ quoquo modo pertinent ad gradū intellectuale, verbi gratia, volitionis diuinæ, & omniū perfectionū spectantiū ad intellectū, & voluntatē: nam sicut in nobis vnus est gradus substantialis intellectiuius, cuius passiones, vel accidentia sunt perfectiones superadditæ supponētes eiusmodi gradū, ppter quā causā ipsæ quoque dicunt vitales, ac intellectuales, ita in Deo perfectiones conuenientes analogice cum nostris intellectualibus pertinent ad gradū intellectualitatis substantialis: ita vt volitio diuina sit substantia intellectualis, & sic in cæteris: & ratio adæquata intellectualitatis hoc modo sumptæ habet in Deo nostro modo intelligendi vicem gradus vitalis, & intellectualis integri, & completi. Et quidem assertio secunda verissima est si intelligatur de gradu substantiali intellectualitatis primo modo sumptæ, quatenus præcisè est ratio substantialis perfectionum ad intellectū pertinetiū. Interrogabit vero aliquis vtrum etiam intelligatur de eodem si sumatur secundo modo: non esse intelligendam patet, quoniam post gradū intellectualitatis integre & completè acceptum nō est vlla alia ratio substantialis intrinseca Deitati: sicut. n. in nobis, à quibus transferatur ratio intelligendi ad diuinā, vltimus gradus essentialis est rationalitas, quæ non amplius essentialiter determinatur, ita in diuinis post gradum intellectualitatis non intelligitur vllus essentialis: atque adeo per illum integre & completè modo nostro intelligendi constituitur essentia diuina in suo esse substantiali intrinseco.

VIII.

Dico tertium. Non gradus intellectualitatis adæquate sumptus, sed pura actualitas ipsius esse substantialis nostro modo intelligendi constituit integre, & complete essentiam diuinā in ratione naturæ substantialis. Est de mente Henrici in summa artic. 24. quæst. 3. lit. Y. Prior pars facillè ostenditur, quoniam gradus per se primo, & integre constituens aliquam naturam debet esse ratio distinctiōis eius à reliquis omnibus, à quibus, quatenus talis, essentialiter separatur: hoc autē nō cadit in gradū intellectualitatis: ergo is non est adæquate constitutiuus essentia. Assumpti-

onē probo: quoniam essentia diuina quatenus ipsa, separatur per se primo, & immediate, & essentialiter ab omni essentia, ita vt habeat in se peculiare rationes essentielles nō cōmunes solum, sed singulares, quibus discernit immediate à quouis rerū genere, cū quo alioquin cōuenit in ratione aliqua cōmuni analogica. Hanc vero diuersitatem non gignit sola ratio substantialis intellectualitatis: quare hæc nō separat essentialiter per se primo, & quatenus ipsum, naturā diuinā à quouis rerū genere. Assumptio ostendit, quoniam Deus cōuenit analogice cū Angelis, & hominibus in gradu substantiæ intellectualis: ergo nō separatur per illum ab omnibus rebus creatis. Secunda pars assertionis ostenditur in hunc modū, actualitas esse substantialis est id, quo nostro modo intelligendi essentia diuina, quatenus à nobis cōcipitur vt natura substantialis Dei, primo per se, & quatenus ipsa differt essentialiter ab omni creatura: ergo hæc est vltima, & cōpleta ratio constitutiva illius secundū intellectū. Consequētia patet, antecedens facillè suadet, nam ratio vltimo constitutiva nō debet esse cōmunis cū alijs, sed propria cōstituto debet includere omnia, quibus cōstitutū, quatenus ipsum essentialiter differt ab alijs: hoc autē cōuenit actualitati substantialis esse respectu essentia: nam ratio actus puri substantialis soli Deo cōuenit: cumque sit actus purus in genere substantiæ, includit omnē perfectionem substantialiter essendi: quare nostro intelligendi modo esse substantiale actuale, est completa & adæquata ratio per se primo, & vltimo constitutiva essentia, prout à nobis cōcipitur tanquam forma substantialis Dei.

IX.

Autoritates Diui Thomæ, & aliorum non agunt de gradu intellectualitatis secundum esse substantiale, sed solum secundum rationem potentia veræ, ac propria, in quo sensu veritatem continent, & recipiendæ sunt. Quod vero attinet ad rationem gradus intellectualitatis substantialis, negandum est in suo conceptu includere imperfectionem, cum vero re ipsa sit coniunctus cum intellectiōe, & abstrahat ab illa solum secundum rōem formalem, nequaquam est per modum somni: quem admodū. n. vt intellectus sit per modū vigiliæ, non requiritur, vt ipsemet sit intellectiō, sed vt ne sine intellectiōe sit, vt patet in nostro quando actu intelligit, ita vt gradus intellectualitatis sit per modū vigiliæ, non somni, non opus est, vt sua ratione formali intrinsece contineat intellectiōem, sed sat est ne re ipsa abstrahat ab ea. Et ita Philosophus eo argumēto solum

inten-

intendebat probare Deum non esse ociosum absque operatione intellectuali, non vero utrum hæc pertineret intrinsece ad essentiam Dei, aut esset vltima eius forma essentialis. Cum vero Diuus Thomas ait in gradu intellectualitatis abstrahentis ab actuali intellectione includi imperfectionem, intelligendus est de abstractione secundum rem, non secundum rationem formalem. Ad rationem, qua hoc impugnatur, respondeo abstractionem præcisionis vnius perfectionis ab altera non arguere imperfectionem formalem in re ipsa, sed in modo concipiendi: alioquin etiam ipsa intellectio, quippe quæ secundum propriam rationem abstrahit à cæteris attributis, esset formaliter imperfecta, quod absurdum est: sed ea sola abstractio imperfectionem inuoluit, qua præscinditur res à perfectione eiusdem generis, verbi gratia, si sapientia abstraheret à notitia immensitatis diuinæ, esset imperfecta, quia careret aliqua ratione perfectionis in genere sapientiæ: at perfectio intellectualitatis substantialis, & intellectionis actualis quamuis nominetenus convenire videantur, sunt in diuerso genere: nempe prior in genere substantiæ, altera in genere sapientiæ: & ideo prior considerata solum secundum rationem perfectionis substantialis, ut iam dixi, abstrahit à posteriore: sub qua abstractione non est in suo genere imperfecta: neque intrinsece dicit habitudinem ad intellectionem, sed abstrahit à distinctione, & identitate cum illa. Ad confirmationem neganda est consequentia: quoniam essentia abstrahendo ab actu existendi non potest concipi actu: actus autem est, qui complet rationem perfectionis essentiæ, & proinde conceptus purus essentiæ absque actu inuoluit negationem perfectionis, & complementi essentiæ in genere essentiæ: & gradus intellectualitatis substantialis, tamen si concipitur præcisè absque intellectione actuali, concipi adhuc potest actu subesse substantiali actuali, quod est vltimum complementum perfectionis substantialis quatenus substantialis, & idcirco non erit imperfectus in genere essentiæ, siue substantiæ, quod sat est, ut non dicatur ratio formalis imperfecta. Ad huius responsionis in ipso argumento tactæ impugnationem respondeo abstractionem præcisionis gradus vitæ substantialis ab intellectione actuali non posse dici carentiam priuationem, aut potentialitatem, nam si dici potest, etiam abstractio à volitione erit carentia, priuatio, ac potentialitas: atque a-

deo cum de sententia autorum opposita sententia, contra quos nunc disputo, essentia abstrahat à volitione, habebit in suo esse formali carentiam, priuationem, ac potentialitatem: quod ipsi nullo modo admittent. Quare etiam non sequitur essentiam fore coniunctam cum priuatione, aut potentialitate ex eo, quod concipitur secundum esse substantiale abstrahendo ab intellectione actuali.

Ad argumentum vero sumptum à ratione generis respondetur gradum genericum intrinsece esse imperfectum, & inchoatum in quouis genere. Verbi gratia, si sit de prædicamento substantiæ, in genere substantiæ: si de prædicamento qualitatis in genere qualitatis, ex quo constat ipsum indigere complemento perfectionis in eodem genere, & habere rationem potentia: at vero gradus substantialis intellectualitatis diuinæ prout à nobis concipitur, est perfectus in genere substantiæ viuientis, & ideo non est potentialis ad vllum gradum perfectionis. Iraque ratio potentialitatis non consistit in ratione actus distincti ratione ab essentia: ut enim iam dixi, actus voluntatis distinguitur ratione ab essentia diuina, nec tamen arguit potentialitatem in ipsa, sed consistit in ratione actus vel ex natura rei extranei essentiæ subiecti, cui aduenit, vel complementis imperfectionem eius in suo genere. Cum vero ex modo, quo essentia existit in se, probatur concipi debere à nobis perfectissimo modo, quo concipi potest in ratione essentie, siue naturæ substantialis, concedi debet proportionabiliter iuxta mensuram conceptus nostri sumpti ex creaturis: verum negandum est hunc modum esse, si concipitur sub ratione intellectionis actualis: quandoquid hoc modo non continet totum esse substantiale diuinum in tota sua amplitudine, sed tantum sub determinata ratione substantiali essendi: perfectissimus autem modus concipiendi essentiam in ratione formæ substantiæ, prout à nobis sumitur, non admittit vllam determinationem, aut restrictionem in ratione substantiæ, sed exigit ut concipiat sub infinita ratione essendi substantiali: ita ut tota ratio substantialis, quatenus substantialis est, contineatur in conceptu obiectiuo diuinitatis conceptæ solum per modum essentie. Ad vltimum respondetur scientiam actualement creatam resolui non posse in rationem intellectualitatis, ac intellectionis: resolui tamen posse in esse, & id quo est: scilicet in formā, qua mens fit intelligens actu, & in ipsum

actum ei-

actum essendi: aliud enim est intellectio, aliud esse ipsius quod non est de essentia intellectio: quod si intellectio creata per impossibile fingeretur forma substantialis, recte in ipsa distingui posset duplex ratio perfectionis simpliciter: altera consistens in modo substantiali, altera in peculiari ratione scientiæ actualis, in qua conueniret cum perfectione scientiæ nostræ accidentalis: tunc vero intellectio per se subsistens non haberet quidem modum intellectualitatis potentialis, haberet tamen modum intellectualitatis substantialis, & conueniret cum substantia creata intellectiva in proprio eius modo substantiali, esset enim substantia viuens, & intellectualis. Eodem modo concipitur intellectio diuina, à qua præscinditur ratio substantialis, quatenus substantialis est, ut simul cum esse substantiali reliquarum perfectionum nostro modo intelligendi constitutur essentia, ipsa vero quatenus continet præcisam rationem intelligendi, concipitur per modum attributi. Ad confirmationem respondetur eiusmodi resolutionem non terminari in oppositum eius, quod resolutionis liquidem, ut iam dixi, non terminatur ad esse potentiale, sed ad esse actuale substantialis gradus intellectualitatis cum abstractione præcisionis à præcisa perfectione intelligendi: hic vero gradus est in Deo re ipsa coniunctus, & identificatus cum essentia, verum sola abstractio præcisionis non inducit potentialitatem.

Quid requiratur ad rationem attributi.

CAPVT V.

I. Explicata ratione essentiae diuinæ secundum modum intelligendi nostrum, quo distinguitur ab attributis, restat explicem, quam sit ratio attributi: quod nomen interdum fufius accipitur pro quouis attributo, quod Deo ascribitur: qua ratione est attributum, ac nomen Dei: & hoc modo intelligendus est Ocham. quodl. 3. quæstion. 2. & Gabriel. in 1. d. 2. quæsti. 2. notat. 3. cum aiunt attributa vocari solita à Patribus nomina diuina, de quibus Magnus Dionysius celeberrimum tractatum edidit: nam nomina diuina funduntur ad omnia ea, quæ quouis modo, siue essentialiter, siue personaliter, siue proprie, siue metaphorice dicuntur de Deo, ut patet ex tractatu citato Dionys. & ex Alenf. 1. p. q. 49. & Diu. Thom. 1. p. q. 13. tamen illa omnia non habent rationem

attributi proprie dicti: nam vita, paternitas, poenitentia, ira, & alia, quæ siue proprie, siue metaphorice prædicantur de Deo, non habent rationem attributi proprie sumpti. Omiffa itaque hac minus propria acceptione attributi, est alia minus late patens, quæ solum extenditur ad perfectiones diuinas, quæ nostro intelligendi modo supponunt essentiam constitutam in esse substantiali, & aduenire intelliguntur tanquam proprietates eius naturales, de quæ ipsa denominatiue prædicantur, qua ratione dicimus Deum esse iustum, & sapientem: quæ duo, licet sint idem, quod essentia diuina, tamen secundum rationem videntur esse ipsi addita, quia denominatiue dicuntur: denominatio vero ut plurimum sumitur à forma accidentaria, atque extrinseca essentiae rei denominatæ. Hæc acceptio attributi interdum vsurpatur à Theologis: verum non est maximè propria, de qua plerumque loquuntur Theologi, nam in hac secunda continentur etiam perfectiones minimè communes Deo cum creaturis, ut æternitas: in maxime vero stricta acceptione nequaquam, sed illæ solum, quæ tribuuntur Deo ex creaturis propter analogiam, quam habent harum perfectiones ad vnicam & simplicissimam perfectionem Dei.

Porro in attributo tria distinguuntur. II. Gregor. in 1. d. 8. quæstion. 2. initio, Marfil. quæstion. 12. artic. 3. in principio, Altiacensis quæstion. 6. artic. 2. initio, Maior. d. 8. quæst. 1. alias 4. initio, & Hugolinus apud Cisterciens. d. 22. quæstio. vnica art. 2. in fine, nempe attributum ipsum, rationem attribubilem, vel attributalem, ut ipsi vocant, & perfectionem attributalem: attributum vocant nomen ipsum, quod de Deo prædicatur, verbi gratia, sapiens, iustus, rationem attribubilem dicunt esse conceptum mentis formalem, quem formamus audita voce attributi vocalis: perfectionem denique attributalem docent esse rem significatam per nomen, & expressam conceptu attributi, scilicet conceptum obiectiuum respondentem formali. Verum tamen hæc distinctio potius spectat ad Logicos, qui verba, & conceptus considerant, quam ad Theologos, qui res ipsas speculantur: præterea hic Philosophandi modus Nominalium est alienus à communi doctrina reliquorum Theologorum, qui non nomina, sed res considerant, ideoque merito rejicitur à Toletano in 1. d. 8. quæstion. vnica art. 1. Capreol. quæstio. 4. art. 1. initio,

Soncin.

Gregorius.
Marfil.
Altiacens.
Maior.
Hugolinus.

Toletan.
Capreolus.

Soncinas.
Clypeus.

Torres.

III.
Richardus.
Bassol.

Soncinas question. etiam 4. initio, & conclus. i. Clypeo Thomistarum qu. 10. super Porphy. art. 1. ante primam conclusionem. & Bartol. Torres. i. p. q. 28. ar. 2. disput. 1. prima part. in fine.

Omissa itaque hac distinctione placet ea, quam tradunt Richard. in i. d. 2. artic. 1. question. 2. & Bassolis d. 22. question. 2. artic. prim. dicentes attributa considerari posse secundum esse, hoc est, secundum rationem fundamentalem significatam nomine cuiuslibet attributi determinati, quā nominales vocant perfectionem attributalem, & sub ratione formali, quā attributum est: priore modo sumitur materialiter, posteriore formaliter: perfectio ipsa attributalis dicitur materialiter attributum, quandoquidem hoc nomen non significat formaliter sapientiam diuinam, aut quamuis aliam perfectionem attributalem, sed solum connotat: itaque attributum materialiter est ipsa perfectio diuina, quā denominatur attributum, dicimus enim sapientiam esse attributum, non autem vitam: quā prædicatio non est essentialis, sed denominatiua, atque adeo exigit ex parte subiecti conditiones aliquas, ut tribui ipsi queat denominatio prædicati, itaque attributum materialiter significat perfectionem diuinam cum conditionibus requisitis, ut subsistere possit intentioni attributi, & ab ipsa denominari: quapropter non audiendi sunt Nominales, qui de attributis suo more loquentes rem totam ad nomina deducunt, siue ad conceptiones intellectus, quamuis enim re ipsa in summa Deitate non sint plures perfectiones suapte natura distinctæ, quæ denominentur attributa, est tamen vnica perfectio virtute multiplex, quæ sub alia, atque alia ratione sumpta admittere potest denominationem attributi: nam sub ratione sapientiæ est vnum attributum, sub ratione iustitiæ alterum: neque id, quod materialiter appellatur attributum, est nomen ipsum, aut conceptio mentalis, ut perperam volunt Nominales, sed illa vnica, ac simplicissima perfectio quatenus sub certis conditionibus est nominabilis diuersis nominibus, & agnoscibilis per modum perfectionis adiacentis ipsi primo, & incommutabili esse diuino. Attributum vero formaliter non est perfectio vlla in se sed solummodo fundamentaliter: significat enim intentionem quandam rationis prædicati per intellectum attributi ad essentiam diuinam cui attribuitur: ut notarunt Aegydius in i. d. 42. i. p. distinctionis quæst. 2. ad 5. Scot.

Aegydius.
Scotus.

quodl. quæst. 5. §. Circatamen, & Andreas de Nouo Castro in i. d. 32. quæst. 1. §. Ad confirmationem, cum enim intellectus noster concipit perfectionem aliquam per modum formæ extrinsecæ, & accidentariæ subiecto, inter formam & subiectum intercedit habitudo attributi ad id, cui tribuitur. Quæ relatio utpote rationis multiplicatur pro multiplicitate conceptuum formæ, quæ tribuitur, quamuis in ipsa non sit vlla multiplicitas ex natura rei, ex quo provenit, ut quamuis sapientia, & bonitas diuina re ipsa sint vna, eademque perfectio, nihilominus vere dici possint duo attributa, quoniam vnaquæque, prout est diuerso nomine significabilis, & diuerso conceptu intelligibilis, potest esse fundamentum diuersarum relationum formaliter significatarum nomine attributi: & hoc modo loquendo formaliter, vere ac proprie dicitur attributum iustitiæ non est attributum sapientiæ, ut docet S. Tho. i. p. q. 32. ar. 3. ad tertium, & in i. d. 2. qu. vnica art. 2. & Torres. i. p. q. 28. art. 2. d. 2. dub. 4. coroll. 3. itemque iustitia, sapientia, potentia sunt plura attributa, ut admittunt Richardus in i. d. 24. artic. 2. question. 3. ad tertium Aegydius i. p. distinctionis ubi proxime & q. 4. & Scot. loco citato: ac merito: quoniam ratio formalis attributi, quæ est secunda intentio, vere multiplicatur pro multiplicitate nominum diuinorum non synonymorum exprimentium diuersas conceptiones perfectionum attributalium: & ita quævis intentionum huiusmodi non est alia, & vna alteri addita facit plura simpliciter in genere entium rationis. Verum Theologi, quando exquirunt conditiones, identitatem, vnitatem, distinctionem, aut multipliciter attributorum diuinorum, nequaquam disputant de attributo formaliter, sed materialiter sumpto.

IV.
Omissio itaque attributo formaliter sumpto, materialiter sumptum describi potest in hunc modum: perfectio simpliciter nostro modo intelligendi concepta per modum adiacentis naturæ diuinæ, & cognoscibilis ex creata secum analogice conueniente. Quæ descriptione tres potissimum conditiones attributi continentur: prima est, ut sit perfectio simpliciter secundum propriam rationem, quæ vnum quodque distinguitur ab alijs. In hac fere omnes conueniunt, illam expresse requirunt Henricus in summ. artic. 32. quæstio. 1. ad tertium, & quæstio. 4. lit. P. & quodl. 5. q. 1. lit. H. Richard. in i. d. 2. ar. 1. q. 3. art. 1. & d. 36. artic. 2. question. 6. Durand. d. 2. q. 3.

Nov. Cast.

S. Thom.

Torres.

Richard.

Aegydius.

Scot.

IV.

Henricus.

Richardus.

Durand.

2. q. 3. num. 8. Scotus d. 8. q. 3. alias 4. §. Contra istam positionem primo cum Lycheto, & alijs interpretibus ibidem, Aureol. quæstion. 3. art. 2. post medium, & d. 43. quæst. vnic. artic. 1. propositione 3. Ocham. d. 2. q. 2. lit. F. & q. 3. lit. P. Gabriel. qu. 2. artic. 1. notab. 1. Bassolis d. 22. q. 2. art. 1. Dionysius Cisterciensis q. vn. ar. 1. Gregor. d. 8. qu. 2. initio, & art. 3. Argentin. d. 6. quæst. 1. art. 1. Marfil. quæst. 12. art. 3. initio, Alliacens. q. 6. artic. 2. initio, Capreol. d. 8. qu. 4. initio, Hispalens. q. 4. art. 3. notab. 1. Soncin. q. 4. conclus. 2. Toletan. q. vn. art. 1. propositione 4. Maior. qu. 1. alias 4. initio, Clypeus Thomitar. qu. 10. in Porphy. art. 1. ante primam conclusionem. Iauell. 12. Metaphys. q. 19. initio, & Bartholomæus Torres. p. q. 28. art. 2. disp. 1. 2. part. initio. Ex quo primum colligitur cum Henrico art. 32. q. 2. & art. 51. qu. 1. Bassoli & Argentin. cit. nihil eorum, quæ de Deo prædicantur metaphorice, aut sunt in eo solum eminenter habere rationem attributi: nam perfectio simpliciter est formaliter in Deo, & prædicatur proprie, ac formaliter de ipso. Et quamuis esse eminentiale coincidat cum perfectionibus formalibus diuinis, nam vita diuina continet eminenter omnia viuentia, tamen quatenus præcisè sumitur secundum rationem eminentialis esse, non habet rationem attributi: quoniam hoc indifferenter se habet ad rationem formalem intrinsecam essentia, & perfectiones alias attributales: nam essentia diuina quatenus est ipsum esse, continet eminenter essentiam omnis substantia, quatenus vero est sapientia continet omnem modum, ac rationem cognitionis creatæ: & ita cum ratio eminentia supra formalem perfectionem solum addat continentiam creaturæ, ratione cuius Deus non dicitur proprie Homo, vel Angelus, sed cum addito, scilicet eminenter, perfectio eminentialis non dicitur attributum: nam si consideratur ipsa continentia actiua, vt ita dicam, quatenus se habet ex parte Dei, & signat modum aliquem causæ libere secundum habitum, iam est perfectio formalis, nempe potentia diuina, vel alia cauendi vis, quæ habet rationem attributi. Ex eadem conditione prouenit, vt nihil eorum quæ Deo non necessario conueniunt, sit attributum, quomodo se habent omnes actiones Dei libera, & relationes consequentes ad ipsas: ideo prædestinatio, reprobatio; creatio actualis, relatio dominij, & cætera eiusmodi non sunt attributa: non enim sunt proprietates naturæ diuinæ, quæ sine illis potuit esse pro libera volitione Dei, & conse-

quenter nec perfectiones simpliciter secundum se: omnis enim perfectio simpliciter Deo necessario conuenit: ex quo patet non sibi constare Ocham. Gabr. & Alliac. qui cum doceant attributum esse perfectionem simpliciter, inter attributa recensent creans, & prædestinans, quæ non sunt perfectiones simpliciter, ac proinde neque attributa, vt specialiter notant Greg. Tolet. & Marfil. vbi supra. Tandem ratione huius conditionis relationes diuinæ non numerantur inter attributa, quia non sunt perfectiones simpliciter, vt expressè docet Bassol. Argent. Cisterciens. Torres & Soncinas vbi proxime, sed de hoc alibi fusius.

Secunda conditio est, vt perfectio diuina accipiat per modum adiacentis: ac proinde non respondeat perfectionibus essentialibus substantia creatæ, sed accidentalibus. Hanc expressè requirunt Richard. in 1. d. 36. art. 2. q. 6. Henr. quodl. citat. & in sum. art. 32. qu. 1. ad 3. Durand. q. citat. num. 6. Toletan. propositione 1. & 2. Mayron. d. 8. q. 7. art. 3. 1. p. ar. in fine, & ex illo Nicolaus de Nyse tract. 1. p. 3. port. 1. q. vnica notand. 2. Bachon. in 1. d. 2. q. 1. art. 1. conclus. 1. Augustin. Nyph. 12. Metaphys. d. 13. cap. 2. Scotus cum interpretibus Bassol. Cisterciens. Capreol. Hispalens. & Clypeus locis citatis. Ex quo sequitur contra Aegy. d. in 1. d. 6. q. 1. & Alliacens. vbi supra, omnem perfectionem diuinam, quæ nostro modo intelligendi pertinet ad intrinsecam rationem essentia, excludi à ratione attributi: & ideo substantia, vita, spiritus, & huiusmodi alia, quæ etiam nostro modo concipiendi sunt perfectiones Dei substantiales, siue essentialis, non sunt attributa. Cum vero existentia, vt superius ostensum est, sit de formali, atq; intima ratione essentia diuinæ, nullo modo dici debet attributum, vt asserit Henric. & Bassol. vbi proxime, & eadem de causa attributa dicuntur perfectiones secundaria, essentia perfectio primaria: non quod inter hæc sit vllus ordo ex natura rei: sed quoniam sicut apud nos ipsa substantia rei est prima perfectio, proprietates secundaria, ita concipimus in diuinis.

Tertia conditio est, vt sit perfectio secundum rationem analogicam communis Deo & creaturis, & ab ipsis naturali discursu cognoscibilis de Deo. Hanc conditionem apponunt Henr. in sum. art. 32. q. 1. in fine corp. & ad tertium, & qu. 4. liter. B. & quodl. 5. q. 1. lit. B. Durandus q. cit. nu. 7. & 8. Toletan. q. cit. ar. 1. in fine, Bassol. Mayron. Nicol. de Nyse. Argentin. & Cisterciens. vbi

Ocham.
Gabriel.
Alliacens.

Gregorius.
Tolet.
Marfil.
Bassol.
Argent.
Cisterciens.
Torres.
Soncinas.

V.

Richardus.
Henricus.
Durand.
Tolet.
Mayron.
Nyse.
Bachonius.
Nyph.
Bassol.
Cisterciens.
Capreolus.
Hispalens.
Clypeus.
Aegy.
Alliacens.
Henricus.
Bassol.

VI.

Henricus.
Durand.
Tolet.
Bassol.
Mayron.
Nyse.
Argentin.
Cisterciens.

Henricus.

enſ. vbi ſupra. Qua conditione carent mul-
ta perfectiones ſimpliciter, quæ noſtro in-
telligendi modo cōueniunt Deo per mo-
dum proprietatū, exempli cauſa, immē-
ſitas, immutabilitas, & alię, quæ folius Dei
proprie ſunt, vt notat Henr. vbi ſupra, tri-
buuntur enim Deo ad remouendas imper-
fectiones creaturarum, & magna ex parte
negationibus earum explicantur: ideoque
non ſignificant vllam rationem, quæ ſal-
tem ſecūdum analogiam cōueniat etiam
creaturis. Ex eo vero, quod ſit aliqua
cōuenientia analogica creaturę cum Deo
ſub eiufmodi perfectione, recte deducitur
ipſam fore naturali lumine cognoscibilē:
nam perfectiones creatę naturales poſſunt
naturaliter agnoſci, ex ipſis autem ſic co-
gnitis via cauſalitatis, & eminentiæ facile
venitur in notitiam earundem in Deo ex
illo communi principio ſapius à Philoſo-
phis, & Patribus uſurpato, nimirum Deo
tribuedum eſſe, quod optimum eſt, quod-
que melius eſt in eſſe, quam ab eſſe. Non
tamen quidquid ex creaturis agnoſcitur
habet rationem attributi: namq; quædam
cognoscuntur per modum remotionis, &
hæc, quia non habent vllam in rebus crea-
tis participationem, non ſunt attributa, vt
dixi de immenſitate, incorruptibilitate, ac
ſimilibus. Ex his vero, quæ innotescunt
per viam affirmationis, quædam noſtro
modo intelligendi pertinent intrinſece ad
eſſentiam, & non habent rationem attribu-
ti: quædam vero concipiuntur per modum
formę extrinſecę rationi formali eſſen-
tię, & hæc ſolum habent rationem attribu-
ti proprie, ac ſtriſte ſumpti.

VII.

Quamuis autem prædicti doctores at-
tributum hoc modo uſurpent, tamen ſi
omnia ea, quæ naturę diuinę competunt
neceſſario, & à nobis per modum proprie-
tatis concipiuntur, velimus comprehen-
dere, latius accipiendum eſt nomen attri-
buti, etenim prædicata omnia diuina ad
quatuor capita reduci poſſunt: nam vel cō-
ueniunt eſſentię, ac perſonis omnibus, &
ſingulis, & dicuntur eſſentialia, vel ſolum
perſonis, & dicuntur notionalia. Porro eſ-
ſentialia quædam intelliguntur à nobis
tanquam intrinſeca eſſentię, de quibus
ſuperius actum eſt, quædam tanquam ex-
trinſeca, & circumſtantia: hæc rurfus vel
cōueniunt Deo neceſſario, vel contingē-
ter vt loquitur Scotus, ſeu potius libere vt
loquitur Diu. Thom. & ita ſunt quatuor
genera prædicatorum, nempe notionalia,
eſſentialia formaliter, & intrinſece ſecū-
dum noſtrum modum intelligendi, quaſi
adiacentia neceſſario per modum proprie-

ratum, & contingentia: ex quibus omni-
bus priora duo, & vltimum non dicuntur
attributa, non primum quia non eſt com-
mune omnib. perſonis, vt docent Ocham.
in 1. d. 2. q. 2. lit. F. Gregor. d. 8. q. 2. initio, *Ocham.*
Marſil. q. 12. artic. 3. initio, Maior d. 8. q. 1. a. *Gregorius.*
Marſil. q. 4. initio: non ſecundum quia non con-
cipitur vt adiacens: non vltimum, quia
non eſt perfectio ſimpliciter. Tercio vero
eſt non neceſſario competat conditio illa
cognitionis ex creaturis, & communitatis
cum ipſis ſecundum rationem analogi-
ę, habet tamē rationē proprietatis: cuius co-
gnitio pertinet ad eandem ſcientiam, ad
quam ſpectat contemplatio obiecti, & ita
doctores alij ea, quæ habent rationem per-
fectionis ſimpliciter, & concipiuntur à no-
bis per modum proprietatis, vocant attri-
buta, licet non omnia ſint ſecūdum ratio-
nem analogicam communia Deo, & crea-
turis: quo modo immenſitas, æternitas, &
ſimilia ſoli Deo propria appellari ſolent
attributa: ita abſolute loquuntur Richard.
in 1. d. 2. art. 1. q. 3. art. 1. Aureol. d. 8. q. 3. art. *Richardus.*
2. & d. 43. qu. vnica artic. 1. propoſitione 3. *Aureol.*
Ocham. Gabriel. Alliacenſ. vbi proxime, *Ocham.*
& Palatius in 1. diſt. 2. diſput. 2. & hanc eſſe
propriam attributorum acceptionem do-
cent Mayron. Nyſe, Hiſpal. Torres, Capr.
Clypeus locis proxime citatis, & Soncin. *Mayron.*
concluſ. 3. qui tres vltimi addunt hanc ſuiſ- *Nyſe.*
te mentem S. Thom. & ſecundū hanc ac- *Hiſpal.*
ceptionem agam deinceps in hac materia: *Torres.*
potelt vero ita deſcribi attributum: Eſt *Capr.*
perfectio ſimpliciter concepta per mo- *Clypeus.*
dum proprietatis adiacentis eſſentię diui- *Soncin.*
næ prout à nobis intelligitur ſub ratione *S. Thom.*
præciſa eſſentię.

Perfectiones attributales ſingulæ
important determinatas aliquas
rationes, tam formales,
quam obiectiuas.

CAPIT. VI.

AUctus in 1. d. 8. quæſtion. 3. artic. 2. I.
acſet attributa diuina quoad ſignifi- *Auctus.*
catum principale, & in recto nullam ratio-
nem determinatam includere, ſed tan-
tum conceptum indeterminatum cum deter-
minato connotato in obliquo, & idcirco
ait doctores alios pati difficultatem in cō-
cilianda ſimplicitate diuina cum multipli-
citate attributorum, quoniam imaginan-
tur conceptus attributales importare rati-

ones de-

ones determinatas, vel absolutas, vel re-
spectiuas. Ipse autem existimat nomine, si-
ne conceptu cuiuslibet attributi ex primaria
significatione importari confuse, ac distin-
cte totum ens, determinari vero ad specia-
lem rationem per connotatum superaddi-
tum, & ita credit habere se eodem modo
ad essentiam diuinam, quo vnum, verum,
& bonum se habeat ad ens quæ non di-
cunt aliud, quam ipsum ens sub diuersa cō-
notatione. Vt vero hoc ostendat, prami-
tit tripartitam diuisionem attributorum:
nam quædam, inquit, videntur priuatiua,
vt vnus, simplex, incommutabilis, quæ-
dam positiua, vt sapientia, iustitia, miseri-
cordia: quædam simul positiua, & priuati-
ua, vt eternitas, quæ ponit durationem, &
priuat terminos, & immensitas, quæ ponit
magnitudinem & similiter tollit limitati-
onem. Deinde vero in singulis probat in-
stitutum, nam vnum, inquit, significat il-
lud, quod est indiuisum in se, & diuisum à
quouis alio, vnitas vero id, quo aliquid est
indiuisum in se, ac diuisum à quouis alio,
constat autem terminum illud non dicere
aliquid determinatum, imo totum concep-
tum entis, qui caret omni re, ac ratio-
ne determinata: quamuis indiuisio in se,
ac diuisio à quouis alio claudatur in eius-
modi conceptu per modum connotati: in
conceptu quidem vnus tanquam accidens
connotatum à subiecto, in conceptu vero
vnitatis tanquam effectus eius formalis.
Idem vero ostendit in attributis positiuis:
nam intellectus, verbi gratia, significat il-
lud, cui res sunt præsentis in esse obiecto:
voluntas illud, quod inclinatur in aliud
post apprehensionem intellectiua: iustitia
id, quo quis reddit vnicuique, quod su-
um est: in quibus omnibus nihil est deter-
minatum principaliter, sed tantum conno-
tatiue: cum enim concipitur, id, quo quis
reddit, quod suum est, terminus ille, quo,
non significat aliquid determinatum, sed
potest conuenire omni rei, vel rationi, qua
reddatur vnicuique, & quod suum est. Idem
vero patet in alijs, ita & similiter osten-
dit in attributis partim positiuis, partim
negatiuis. Quapropter cum vnumquod-
que cognoscatur ex propria diuisione,
& in diuisione attributorum principaliter,
& in recto nihil determinate ponatur,
sequitur ipsa secundum primarium, & for-
male significationem non includere rationem
vllam determinatam.

Secundo id, quod coincidere potest
cum omni re, ac ratione non importat ra-
tionem determinatam, sed conceptum en-
tis abstractum ab omni re, ac ratione de-

terminata: conceptus attributales coinci-
dere possunt cum omni re, atque ratione:
non ergo ex primario significato impor-
tant rationem determinatam. Assumptio-
nem probat in vno exemplo, scilicet in sa-
pientia, quæ, cum sit illud, quo verum po-
nitur in esse conspicuo perfecto, & ob-
iectiue formato, si hoc fiat per qualitatem,
vt in nobis, erit qualitas, si per essentiam, vt
in Deo, erit essentia: quod si anima per es-
sentiam suam poneret res in esse formato,
ipsa profecto esset sapientia, quod similiter
dici potest de digito, aut quouis alio ente,
si id præstaret, si vero respondeatur perfe-
ctiones attributales coincidere in omnem
rem, ac rationem aliquo addito, scilicet
determinata ratione, ex qua sumitur con-
notatum, obijcit id falsum esse: quoniam
sapientia creata per se ipsam, quatenus ta-
lis qualitas est, constituit obiectum in esse
conspicuo, atque formato: quod similiter
præstat essentia diuina per propriam ratio-
nem Deitatis, non autem per rationem ali-
quam mediam: ex quo patet sapientiam
nullo modo addito coincidere in plures
res, ac rationes. Tertio si sit aliqua ratio
determinata attributorum participata ab
omnibus, quibus conuenit, aut erit com-
munis essentialiter, aut quasi accidentaliter.
Neutro modo potest esse communis,
in primis non accidentaliter: tum quia, vt
supra dictum est, attributa omnia Deo cō-
petunt essentialiter: & sapientia, verbi gra-
tia, quæ est in anima, non esset formaliter
talis per ipsam rei essentiam. Non item es-
sentialiter: quoniam tunc daretur ratio a-
liqua essentialis communis Deo, & creatu-
ris, quæ esset vniuersa, & haberet rationem
superioris prædicabilis in quid, & conse-
quenter generis: tum vero quoniam sapi-
entia creata contineretur sub duabus rati-
onibus quidditatiuis, hoc est, sub qualitate
in communi, & sub sapientia abstrahente à
creata & increata, quæ non essent subordi-
natæ: nam neq; omnis sapietia est qualitas,
neque omnis qualitas sapientia: hoc vero
est contra Aristot. in prædicamentis asse-
rentem diuersorum generum, & non subal-
ternatim positorum diuersas esse specie dif-
ferentias. Et confirmatur, quoniam ratio es-
sentialis determinata excludit ab essentia
creaturæ rationes alias sibi formaliter op-
positas, verbi gratia ratio iustitiæ excludit
rationem sapientiæ: nam si ratio iustitiæ est
determinata, non est idem, quod ratio sa-
pientiæ, & consequenter, id quod est iusti-
tia, non erit sapientia, & vice versa: ex quo
deinde sequitur eiusmodi rationes non esse
perfectiones simpliciter: nam cum vna de-

Aristot.

struat rōem alterius, respectu cuiusq; non erit melior ipsa, q̄ nō ipsa: nā sapiētē meli⁹ est negatio iustitiæ q̄ iustitia, quia negatio coheret cū rōe formali sapiētē, q̄ destruit ratio iustitiæ. Deniq; plures rationes disparatæ p̄dicari nequeunt quidditatiue de eodem subiecto; hoc enim posito possent de eodē subiecto formari plures quidditates, omnes autē perfectiones attributales sunt de essentia Dei, vt ex Patribus tractat. præced. cap. 8. ostensum est, & sunt disparatæ, hoc est non subordinatæ essentialiter: non enim omnis iustitia est sapiētia, aut omnis sapiētia est iustitia: quare perfectiones eiusmodi importare nequeunt plures rationes determinatas. Et cōfirmatur quoniam vel essent absolutæ, vel respectiue, non respectiue, nam in Deo non sunt vlli respectus reales præter personales: respectus rationis non sunt perfectiones simpliciter: nec Deus ideo est sapiens, aut iustus, quia intellectus circa ipsum operatur, quod requiritur ad respectum rationis: non absolute, quoniam tunc Deus non esset sapiens, iustus ac beatus per essentiam, sed per rationes superadditas: quod est contra fidem, & Philosophiam: ergo perfectiones attributales in recto, ac de primario significato non important rationes aliquas determinatas, sed solum in obliquo: rōe connotati.

III.

Huius dubitationis explicatio pendet ex propria notione rationis: *ea vero est diffinitio*, vt tradit S. Thomas in 1. d. 2. qu. vñica art. 3. in 1. eius parte, & sumitur ex Philosopho, vt enim ait Arist. lib. 4. Met. tex. 11. *Ratio, quam nomen significat, est diffinitio*: exempli causa ratio hominis est, vt sit animal rationale: at quoniam non omnia habent veram, ac propriam diffinitionem, vt genera summa, & perfectiones diuinæ, quas exactē, ac diffinitē cognoscere est impossibile creaturæ, ratio in ijs significat id, quod suo modo respōdet diffinitioni: scilicet id, quod apprehendit intellectus de significatione alicuius nominis, vt ait Diuus Thomas, & ita quamuis diuina sapiētia, & cæteræ perfectiones attributales diffiniri nequeant, tamen ratio ipsarum est id, quod significatur per nomina, & apprehenditur ab intellectu percipiente vim, & significationem ipsorum. Potest autem ratio dupliciter accipi vt ait D. Tho. vbi supra & Heruæus quod lib. 3. q. 3. art. 1. nempe pro mentali, & obiectiua: mentalis est intentio concepta, quam format animus intelligendo obiectum, quæ est re ipsa in intellectu, tanquam in subiecto, vt docet D. Tho. cit. art. 3. ad quartum, radicatur vero in obiecto, tanquam in proprio repræ-

sentato cuius est imago: ratio vero obiectiua est ea formalitas, secundum q̄ obiectū respōdet cōceptui terminando eius repræsentationē, & pertinet ad formale significatū nominis, q̄ assumitur ad exprimendā conceptionē animi: verbi gratia, eum concipimus candidū, cādor inexistēs subiecto est ratio obiectiua, conceptus vero cum repræsentans est ratio formalis. Porro, vt notat D. Tho. conceptio intellectus tripliciter se habet ad obiectum: aliquādo enim est similitudo rei existentis extra animam, vt cum concipitur homo, aut quoduis ens reale, & eiusmodi conceptio habet immediate fundamentum in re, quatenus obiectum ex conformitate ad intellectum est in causa, vt hic sit verus, & vt nomen ipsum exprimens proprie de re dicatur: aliquādo vero non est similitudo rei existentis extra animam, sed est aliquid consequens ex modo intelligendi rem extra animam: quales sunt intentiones vniuersalitatis, & alia, quas intellectus noster adinuenit, quo modo se habet significatum nominis *genus*, cuius conceptio non est similitudo rei extra animam habentis esse, sed ex hoc, quod mens intelligit animal vt in pluribus speciebus, tribuit ei intentionem generis: huius vero intentionis quamuis fundamentum proximum non sit in re, est tamen remotum: & ideo intellectus nō est falsus. Denique aliquādo conceptio mentis nullum habet fundamentum in re neq; proximum, neq; remotum, sicut conceptus chymaræ. Rationes vero attributales non se habent secundo, aut tertio modo: quoniam non sunt essentia ficticia, aut puræ relationes rationis, sed perfectiones positiue, ac reales, restat autem inquirendum vtrum, & quo modo primo modo sint rationes determinatæ. Pro quo etiam notandū determinationē hic non intelligi indiuiduam, aut realem, quoniam id, quod est commune multis diuersis genere, non potest habere eiusmodi determinationē: sed pro determinatione *formali*, nimirum quæ ita formaliter determinata ad certam rationem, secundum propriam diffinitionem, aut conceptum, vt quatenus illo repræsentatur, minus late pateat q̄ ratio entis, & sit contradiuisa ab alijs rationibus determinatis, quomodo quantitas, qualitas, & alia genera summa sunt rationes determinatæ, & multo magis species sub ijs contentæ: nam quo res minus late patet, & magis accedit ad singularitatem, eo magis determinata est. Est autem magna diuersitas in varijs modis determinationis, nam quædam determinantur quoad speciem,

quædam

S. Thom.

Aristot.

S. Thom.
Heruæus.

S. Thom.

quædam quoad genus, quædam quoad rationem aliquam analogicam communem speciebus, vel gradibus subalternatim positæ, quæ ratione intellectuum dicitur gradum analogicum intellectualitatis communem homini & Angelo, quorum neuter sub altero essentialiter reponitur, ratio immaterialitatis est analogice communis substantijs, & accidentibus spiritualibus.

IV. Porro rationum quædam sunt disparatæ, quædam habent modum aliquem unitatis, & coniunctionis in certa aliqua ratione adæquata. Prioris generis sunt ratio accidentis, & substantiæ: ratio hominis, & equi: non enim vel hæ, vel illæ queunt conuenire in vnam rationem aliquam adæquatam vnus entis per se: posterioris vero sunt ratio generis, ac differentiæ, quæ conueniunt in vnam tertiam rationem adæquatam, hoc est in naturam speciei. Vt autem perfectiones diuersis nominibus significatæ habeant diuersas rationes, non est opus vt sint omnino disparatæ, vel adæquatæ, sed sufficit vt vel inadæquate vendicent rationes obiectiui diuersas: quis enim negat animal, & rationale significare certas, ac determinatas rationes inadæquate diuersas? nam, cum sint nomina vniuoca, debent habere eandem rationem communem pluribus: & ita ratio, quam nomen animal significat, est in homine & in equo: ratio, quam dicit rationale, est in solis indiuiduis humanæ naturæ, & ita habere debent aliquam diuersitatem non adæquatam, quia conueniunt in vnam rationem totalem hominis, sed inadæquatam. Quæstio vero non procedit de ratione formalis adæquata, quoniam nulla ratio communis Deo & creaturæ est adæquata: nam rationibus eorum adæquatis inest aliquid intrinsecum saltem virtute distinctum à ratione illa communi: Verbi gratia, sapientia creata vendicat rationem qualitatis, & habitus, quam non vendicat sapientia incommuni, increata vero vendicat rationem substantiæ, quæ repugnat creatæ, & ideo non pertinet intrinsece ad rationem sapientiæ incommuni. Quod si in hoc sensu locutus est Aureolus rectè dicit. Verum longè ab eo discessit. Nam ea quæ vendicant rationes distinctas, etiam inadæquate, non sola connotatione explicantur, sed habent aliquid intrinsecum in re ipsa saltem ratione distinctum, vt patet in exemplis adductis: quod tamen ipse negat in attributis diuinis. Itaque censet perfectiones attributales in communitate analogica Deo, & creaturis, vt

Gillij commen. Theol.

sapientia, bonitas ac simile, non dicere rationem vllam determinatam, sed solum ens cum connotatione aliqua, in particulari vero dicere rationes determinatas, non tamen distinctas à quidditate rei, cui competunt. Verbi gratia, sapientia diuina dicit essentiam diuinam cum connotatione obiecti intelligibilis: creata vero dicit hanc qualitatem cum eadem connotatione, & ita excludit etiam rationes determinatas inadæquatas.

Dico primum, perfectiones attributales positiuæ in commune sumptæ dicunt rationes formales determinatas diuersas inadæquate, nõ vero disparate. Hæc quoad posteriorem partem patet ex paulo ante dictis: etenim rationes omnes attributales comparatione vnus rationis adæquatæ ipsius Deitatis sunt inadæquatæ, & nostro modo intelligendi partiales: atque adeo conueniunt in vnam rationem entis per se: quod repugnat rationibus disparatis. Prior pars est communis omnium scholasticorum, vt idem Aureolus fatetur, ideo non oportet referre alios præter Capreolum in 1. d. 8. quæstion. 4. art. 2. ad primum principale Aureoli contra secundam conclusionem, Hispalens. quæstion. 4. articul. 4. ad idem argumentum Aureoli, & Sencin. eadem quæstione post quintam conclusionem, qui specialiter sententiæ Aureoli meminerunt, & soluant ipsius fundamenta. Ostenditur autem, nam quotiescunque in singulari, vel specifica rōe adæquata est aliqua determinatio sumpta ab vna præcisâ ratione, non ab alia, ea ratio secundum suum cōceptum præcisum est determinata ac distincta, saltem ratione ratiocinata à cæteris omnibus rōibus inadæquatis eiusdē subiecti, & ab illa etiam, à qua per se primo distinguit ipsū subiectum: sed in pluribus rationib. adæquatis reperiuntur determinationes sumptæ præcisè ab vna ratione attributali, non ab alia: ergo illa secundum conceptum præcisum & analogicum est determinata. Maior est euident: nam à ratione indeterminata non potest sumi determinatio, aut distinctio determinata: & ideo quando duæ rationes ex aduerso sunt causa determinationis, ipsæ quoque sunt determinatæ. Assumptio ostenditur nam inter habitus quidam determinate distinguuntur per rationes attributales, quæuis enim determinatio omnis reperta in aliquo ente singulari sumatur à ratione adæquata ipsius, inadæquate tamen sumitur à pluribus ipsius rationib. inadæquatis:

V.

Capreolus.

Hispal.

Sencin.

Xx 3

exem-

exempli causa. Socrates est hic homo determinatus per differentias indiuiduales in esse huius distincti ab alijs hominibus singularibus, per differentiam vero specificam in esse hominis distincti à cæteris animalibus, & sic procedendo versus genus summum; in qua progressionem quæuis ratio confert aliquam determinationem; & quod est determinatum secundum vnum modum, secundum alium potest esse indeterminatum: quemadmodum animal est determinatum ad esse sensitiuum, & indeterminatum ad rationale, vel irrationale. Ad iudicandum vero vtrum ex aliqua ratione sumatur determinatio nec ne, expendendum est an ipsa posita, vel abstracta varietur determinatio: nã si varietur, ex illa sumitur aliqua, nequaquam vero, si non varietur. At si consideremus perfectiones naturales analogice conuenientes cū diuinis, verbi gratia iustitiam, & misericordiam, secundum speciem sunt vere determinatæ: si vero ab his præscindamus rationem iustitiæ, ac misericordiæ relinquendo cætera prædicata essentialia, variatur determinatio: manebit enim determinatio secundum genus qualitatis & habitus, non vero secundum hanc, vel illam speciem, nam ratio qualitatis, & habitus non est magis determinata ad sapientiam quam ad iustitiam, ac misericordiam: & idcirco cum singulæ hæc species habitus in creatis sint perfectiones determinatæ, & non aliunde, quam ex ratione sapientiæ, iustitiæ, ac misericordiæ, consequens est, vt secundum se habeant aliquam determinationem. Dixi vero in conclusione rationes formales determinatas, quoniam bene potest esse ratio formalis determinata, & communis, determinata quidem quoad aliquam perfectionem absolutam, quam dicit, indeterminata vero quoad alias, & ita ratio sapientiæ in communi sic est determinata habens in recto perfectionem realem absolutam distinctam virtute à ratione iustitiæ, vt sit indeterminata quoad alia: quod similiter verum est in rationibus alijs attributalibus, non enim vendicant rationem aliquam prædicamentalem determinatam, sed per id, cum quo in creaturis identificantur ad genus qualitatis, in Deo vero ad genus substantiæ: secundum se vero, & in commune sumptæ sunt indeterminatæ secundum rationem prædicamentalem: nam si determinatæ forent secundum aliquam, nequirent in alio prædicamento reperiri: at ratio sapientiæ in Deo est sub-

stantia, in homine qualitas: quare secundum se non determinatur ad vllum genus. Non est autem intelligendum perfectiones eiusmodi non esse determinatas ad rationem alicuius prædicamenti, quasi habeant indifferentiam, & quasi potentiam, vt ad singula determinentur: hoc enim falsum est, plerisque enim prædicamentis repugnat identitas cum ijs, vt videre est in quantitate, & alijs: impossibile quippe est, vt ratio aliqua quantitatis sit ratio sapientiæ, aut iustitiæ, aut vt ab ipsa denominetur, ex quo patet falso dictum ab Aureolo perfectiones attributales habere se ad modum vnius, veri, ac boni: siquidem horum ratio coheret cum omni prius ratione entis: ratio vero sapientiæ, & cæterarum perfectionum attributalium nequaquam: solum ergo intelligitur non esse positue determinatas ad certum prædicamentum, quod secundum se vendicent: determinari vero hoc modo ad genus substantiæ, quatenus sunt in Deo, ad genus vero qualitatis, quatenus in nobis.

Dico secundum, rationes attributales communes Deo, & creaturis, in ipsis quoque sunt rationes determinatæ: non solum ratione quidditatis, cui identificantur, sed præciè ratione proprii significati formalis. Hæc est de mente eorundem autorum, & facile deducitur ex priore: nam cū rationes illæ communes analogice sint de extrinseca rōe particularium analogorum, h in commune sunt determinatæ, etiam in particulari erunt. Deinde etiam probatur, quoniam in hac singulari qualitate, quæ est sapientia, ratio generis summi, si non disparate, atque adæquate, saltem inadæquate est diuersa, saltem secundum rationem ratiocinatam, à ratione generum intermediorum, ac differentiarum: & ita quamuis hæc qualitas, hic habitus, hæc sapientia re ipsa coincidant in eandem quidditatem numericam adæquatam, tamen prout solum considerantur, vt rationes subalternatæ factæ singulares, per easdem differentias indiuiduales, sunt rationes diuersæ inadæquate, & cuilibet respondet idem numero indiuiduū sub diuersa rōe, & intelligibilitate fundamē tali sufficēte ad formandū conceptū tanq̃ de perfectione obiectiua determinata. Idq; patet quoniam distinctio determinata nō sumit ex rōibus identitatis, nec ex ijs, in quib. cōueniunt ea, q̃ distinguuntur: misericordia, ac iustitia creata distinguuntur inter se re, ac ratione, conueniuntq; in reliquis, præterquam

in pro-

in propria ratione specifica iustitia, ac misericordia: ergo hæc sunt rationes determinatæ. Ex eodemque fundamento ostenditur, in Deo singulas rationes attributales esse determinatas, non solum, quia sunt ipsamet essentia, quæ est ratio quædam determinata, sed etiã quatenus virtute distinguuntur, & sumuntur præcisè una ab altera, imò & ab ipsamet essentia. Nam perfectiones diuinæ non sunt minus absolutæ, ac perfectæ, quam creatæ, quibus æquipollet: ergo si creatæ formaliter dicunt perfectionem absolutam, ac determinatam ex parte obiecti, diuinæ quoque similiter dicunt. Verum hac de re falsius agendum in tract. 6. cap. 7. Vbi ostendam attributa non distingui solum per connotationem ad extrinsecam obiecta, sed per rationes formales absolutas.

VII.

Vt autem satisfiat argumentis Aureoli, admissa diuisione illa attributorum, ex qua nihil contra propositam doctrinã concluditur, obseruandum est definitiones rationum formalium, siue formarum in abstracto maiori ex parte tradi per connotata, quoniam aliter earum differentiam non intelligimus, vel quoniam pleraque habent essentiam per ordinem ad eiusmodi connotata: quæ ratione potentia, & habitus diffiniri solent per actus, & obiecta: non quid ex eo, quod sint entia indistincta & indeterminata: nam quis dicat visum & auditum, grauitatem & leuitatem esse entia indeterminata, & nihil entitatis intrinsecæ habere præter rationem communem entis cum diuersa connotatione, sed diffiniuntur per extrinsecam ut per ea, ad quæ habent ordinem transcendentem, nobis innotescat propria, ac determinata ratio formalis ipsorum. Neque enim putandum est solum illud esse intrinsecum essentia, ac rationi formali alicuius, quod ponitur in recto in ipsius definitione, tum quia frequenter ponitur subiectum, ut constat ex Philosopho lib. 1. Poster. cap. 4. quod tamen non pertinet intrinsecè ad rationem formalem passionis, sed solum tantum connotatum, tum quia plerumque particulares, ac determinati entendi modi, siue differentia essentialia per connotata explicari solent: & propterea cum dicitur verbi gratia, iustitia est id, quo redditur unicuique, quod suum est, tametsi terminus id, qui habet quodammodo locum generis, solum dicat indistinctè rationem entis, tamen cæteræ particula, quæ loco differentia opponuntur, describunt peculiarem, ac determinatam rationem sapientia, quatenus est perfectio secundum proprium conceptum ab alijs distincta, & ex his patet so-

lutio ad primum argumentum. Ad secundum admissa maiore neganda est assumptio: ad cuius probationem respondeo ex præmissa conditionali non sequi conclusionem absolutam: & idem quauis rectè sequatur, si anima, digitus & quoduis aliud ens per essentiam suam reponeret res in esse conspicuo intellectuali fore sapientiam per suam essentiam, atque adeo hanc coincidere cum omni re, ac ratione, non tamè absolute sequitur sapientiam de facto coincidere essentialiter cum anima, digito, & quouis alio ente, nisi subsumatur assumptio absoluta: nimirum anima, digitus, & quoduis ens constituit res in esse formato, & conspicuo intellectui. Alioquin simili argumento ostendatur nullam omnino formam, aut rationem esse determinatam, dicam enim, si equinitas constitueret hominem in esse rationali, esset rationalitas, siue humanitas, item si humanitas constitueret hominem formaliter in esse candidi, esset essentialiter candor, quæ consequentia, & cæteræ similes sunt ineptæ: imò vero ex eo, quod repugnat assumere sub eiusmodi maiore propositione aliam absolutam, rectè colligitur eas formas, siue rationes habere repugnantiam cum alijs, atque adeo esse determinatas. Nam, ut iam supra perstrinxi, rationi prorsus indeterminatæ non repugnat coincidere cum quouis ente determinato, ut videre est in ratione entis in communi, quæ coincidit cum omni ente particulari: at ratio sapientia repugnat digito, & alijs entibus determinatis, id vero ex eo prouenit, quia est determinata.

VIII.

Pro solutione tertij obseruandum est eiusmodi rationes attributales vel sumi posse in abstracto, vel in concreto, si abstractè sumantur, dicendum est ad argumentum rationem communem sapientia, & cuiusvis alterius perfectionis attributalis esse essentialem omnibus, de quibus verè ac directè prædicatur prout terminus *essentialis*, contra ponitur termino *accidentali*: nam sapientia diuina essentialiter est sapientia, itemque creatæ, & ad priorem huius impugnationem neganda est consequentia, non enim quicquid dicitur essentialiter de pluribus est vniucum, aut genus respectu ipsorum: nam accidens dicitur essentialiter de nouem generibus, respectu quorum nec vniucum, nec genus est. Ad secundam respondetur, non repugnare eandem rem subijci duobus prædicatis essentialibus non subordinatim positis, dummodo aliquod eorum non sit vniucum, sed analogicum, ut constat in vita sensitua, & intellectuali sumptis pro gradu

perfectionis substantialis: nā homo essentialiter vendicat vtramque, & tamen non omnis vita sensitua est intellectualis, nec omnis intellectualis sensitua, vt patet: siquidē Angelo competit intellectualis, non sensitua, quod idē cōtingit, quoniam vita intellectualis cōmunis homini & Angelo nō est vniuoca, sed analogica: eodē modo, quia ratio sapientiae cōmunis diuinæ & creatæ est analogica, fieri potest, vt creatæ cōtineatur sub illa, & sub qualitate, quæ nō sunt subordinatim positæ. Neque his contradicit Arist. loquitur enim de differētijs, quib. propria genera diuiduntur & cōstituuntur, quæ debent esse diuersæ: alioquin nō diuiderēt, aut cōstituerent per se genera opposita, quod locū non habet in materia, de qua loquimur. Ad cōfirmationē respondetur duobus modis intelligi posse vnā rationē formālē excludere aliam, altero via præcisionis, ita vt nō includat illam in suo conceptu formali, altero via negationis, ita vt excludat re ipsā à subiecto: vt autē ratio aliqua sit perfectio simpliciter, nō est opus vt nō excludat alias via præcisionis, sed sat est si non excludat via negationis: & quidē in diuinis perfectiones attributales excludunt pleraq; alia vtroq; modo, se vero nō nisi priore: nā re ipsa oēs cōueniunt in vna simplicissima ratione perfectionis diuinæ, vna tamē nō includitur intrinsecē in ratione præcisā alterius, quatenus à nobis concipitur vt perfectio attributalis diuersa sicut cap. 8. ostēdam: in creatis autē se inuicē excludunt vtroq; modo; ex hoc vero sequitur quidē non esse perfectiones simpliciter secundū totū suū esse, & adæquatū, quod est verissimū: nā ratione propriæ imperfectionis, quā addunt rationi cōmuni analogicæ, excludūt via negationis ceteras, ita vt ab eodē indiuiduo, vel specie nequeant essentialiter participari: nō sequitur autē non habere rationē perfectionum simpliciter, saltē secundū rationē communē analogicā, q̄ solū via præcisionis excludit alias ab eodē cōceptu formali. Si vero eiusmodi rationes sumātur in cōcreto, de Deo dicuntur essentialiter, de creaturis accidētaliter: dicuntur de Deo essentialiter: quoniā, cū in ipso idē sit, quod est, & quo est, quidquid de ipso p̄dicatur essentialiter in abstracto, eodē quoq; modo p̄dicatur in cōcreto, in creaturis autē, quoniā nō est idē subiectū, q̄ est, & forma, qua est, id, q̄ essentialiter dicitur de forma, p̄dicatur accidētaliter de subiecto: quæ diuersitas p̄dicandi non cōtinet vllā absurditatem respectu Dei & creaturarum, vt patet ex ratione adducta. Neque ratio, qua probatur non p̄dicari

accidētaliter, procedit in abstractis, sed in concretis, vt ipso argumento apparet.

Ad vltimum respondeo: repugnare quidem, vt de eodē subiecto p̄dicentur rationes essentialis disparatæ re, ac rationes plures: quomodo perfectiones attributales nō sunt plures, non repugnare vero, vt sola ratione plures p̄dicentur: nā etiam de eodē subiecto creato p̄dicatur essentialiter plures rationes nō subordinatæ, vt esse corruptibile, & intellectuum de homine, & de Angelo esse incorruptibile, & esse viuū, nō enim omne corruptibile est intellectuum, aut vice versa: neq; omne incorruptibile est viuū, aut e cōtra. Cū vero ex hoc inferatur formari posse plures quidditates de eodē subiecto, si nomine quidditatis intelligatur ratio essentialis perfecta, & adæquata, negāda est cōsequētia: vnus quippe rei, præsertim immaterialis, vnica est tantum definitio, vna ratio formalis intrinseca adæquata: & hoc modo ratio formalis intrinseca adæquata Dei cōtinet omnes, ac singulas perfectiones attributales, vt iam superius dixi: si vero nomine quidditatis accipiat quævis ratio essentialis non adæquata, concedēda est cōsequētia: non enim repugnat idē subiectū habere plures quidditates inadæquatas ratione distinctas: quomodo se habent perfectiones attributales cū essentia diuina comparatæ: singulæ enim sunt veluti partiales rationes essentialis, & cōsequenter nostro intelligēdi modo sunt instar rationum essentialium inadæquatarum. Ad confirmationem dandum est primū membrum maioris propositionis, ac dicendū, perfectiones eiusmodi esse rationes determinatas absolutas. Ad huius autem impugnationem neganda est consequētia: nam perfectiones attributales non ita concedunt in Deo determinatæ, quasi ex natura rei distinguantur ab ipso, aut adueniant essentiae completæ in suo genere, horū enim vtrumque est falsum: prius, vt constabit in tractatu de identitate attributorum, posterius vt constet ex dictis tract. I. cap. 6. quo præstatum est diuinam essentiam secundum se vendicare intrinsecē rationes formales omnium attributorum, & ita quævis Deus dicatur sapiens sapientia, & iustus iustus, non propterea definit esse iustus & sapiens per essentiam, quandoquidem sapientia & iustitia sunt deintima ratione essentiae, quemadmodum in creatis homo est rationalis, & animal per essentiam, licet rationalis sit per rationalitatem, & animal per animalitatem, quia scilicet rationalitas atque animalitas sunt de intrinseca ratione essentiae hominis.

Attributa

Attributa, prout à nobis concipiuntur, & nominantur, dicunt rationem substantiæ, non tamen essentia adæquatè sumptæ.

CAPVT VII.

I. DE perfectionibus attributibus secundum se dictū est tractatu superiore, nunc agendum de ijs, prout à nobis concipiuntur, ac nominantur. In primis autem comparabuntur cum essentia, vel substantia diuina, deinde vero inter se. Includere vero tam substantiam, quam essentiam in sua ratione formali censet Henric. in sum. art. 32. quæst. 4. lit. P. Gregor. in 1. dist. 8. q. 2. art. 2. Maior. quæst. 1. alias 4. conclusiones. Aureol. dist. 45. quæst. vnica, art. 3. propositione 3. & Torres 1. p. q. 28. disp. 2. dub. ult. & nonnulli recentiores. Est vero inter hos auctores hoc discrimen, quod Henric. Gregor. Aureol. & Maior non agnoscunt in Deo plures rationes obiectiuas virtute distinctas, quasi intrinsecas Deitati, sed vnā solum rationem, quæ est ipsamet essentia diuina: & hanc volunt in recto, & formaliter significari omnibus nominibus attributibus cū diuersa connotatione, & habitudine ad creaturas, Torres vero & alij recentiores agnoscunt in ipso Deo plures rationes obiectiuas virtute distinctas, & addunt essentiam claudi intrinsecè in conceptu omnium. Nunc expendendum est id, in quo conueniunt: nempe vtrum omnia attributa dicant formaliter, & intrinsecè diuinam essentiam: de eo vero, in quo differunt, agendum in tractat. de distinctione perfectionum diuinarum.

II. Confirmari in primis potest hæc sententia auctoritate Patrum dicentium attributa esse, vel significare essentiam, vel ipsum quid est Dei, quos retuli tractat. 1. cap. 8. num. 4. & quod etiam passim dicunt ferè omnes Scholastici: auctoritate etiam asserentium omnia attributa dici substantialiter, vel secundum substantiam, vel significare ipsam substantiam Dei, quos citauit tract. 1. cap. 1. num. 5. Patres vero nomine substantiæ intelligunt essentiam vt ostendi tract. 1. cap. 8. probatur deinde ratione. Primo quoniam ratio substantiæ est intrinseca omnibus, ac singulis attributis diuinis, ratio vero essentia non est aliud, quam ipsa esse substantiale Dei: ergo ratio essentia est intrinseca omnibus attributis. Assumptio patet, Maior

probatur: quoniam sicut à ratione formali sapientiæ creatæ excludi nequit ratio aptitudinalis essendi in alio, ita neque à ratione formali sapientiæ diuinæ excludi potest ratio existendi per se. Secundo quotiescunque, pluribus re, vel ratione distinctis conuenit aliquid per se, necessario datur ratio aliqua communis omnibus, ratione cuius de singulis verè prædicetur: atqui diuinis attributis conueniunt per se pleraque prædicata, quæ reduci non possunt ad vllam aliam radicem, cui per se primo innitantur, quam ad essentiam diuinam: ergo ea est de ratione intrinseca formali singulorum. Maior est euident: nam quæ per se, & non per accidens insunt, habent aliquid, cui per se primo copulentur, neque aliquid per se conuenit pluribus, nisi vel sit ipsa ratio communis, vel aliquid in ipsa fundamentum. Assumptio quoque euident est: nam ratio actus puri, necessitas, simplicitas, & huiusmodi aliæ perfectiones quasi transcendentes per omnia diuina attributa verè, ac per se dicuntur de sapientia, iustitia, misericordia, ac omnipotentia: nam sapientia diuina etiam secundum proprium conceptum sapientiæ est actus purus, necessarius, simplex, actus purus, quandoquidem non est in potentia ad augmentum, & decrementum perfectionis in genere sapientiæ: necessarius, quoniam non est indifferens ad esse, vel non esse: simplex, quoniam est infinitè perfectæ absque vlla compositione: idque patet in cæteris, eiusmodi vero perfectiones, vel sunt ipsa essentia, sicut se habet ratio actus puri: vel proprietates per se primo ipsi competentes, vt necessitas, simplicitas, quæ immediatè sumuntur ex ratione actus puri. Quapropter ex intrinseca ratione essentia, quam vendicant perfectiones attributales, prouenit vt similia prædicata competant vniuersis. Tertio relationes diuinæ intrinsecè, & quid dicitur vendicant essentiam, vt est communis sententia doctorum in materia de Trinitate: ergo & attributa.

Opposita sententia probatur primo, quoniam repugnat idem respectu eiusdem esse prius ac posterius, includens & inclusum: at vero attributa quoad aliquid sui pertinent intrinsecè ad essentiam diuinam, & propterea sunt ratione priora, & quasi inclusa in formali, & adæquatè ratione essentia: si vero essentia sit etiam de intrinseca ratione attributorum erit etiam ratione prior ipsi, & inclusa in ratione formali ipsorum. Secundo attributa accipiuntur

III.

accipiuntur à nobis per modum proprietatum: hæc vero nullo modo includunt formaliter essentiam subiecti: ergo nec attributa, vt à nobis intelliguntur, includunt essentiam diuinam. Patet consequentia: nam omnis proprietas concipitur per modum formæ annexæ subiecto constituto in suo esse.

IV.

Attributa quædam sunt Deo cum creaturis communia secundum rationes analogicas vt sapientia, iustitia: quædam illi soli propria, vt infinitas, omnipotentia, æternitas. Rursus quædam dicuntur per remotionem, vt incorruptibilitas, infinitas quædam per affirmationem, vt omnipotentia, sapientia, bonitas. Denique ex ijs, quæ positiue dicuntur, quædam sumuntur in communi absque restrictione ad Deum, quædam cum restrictione indicante Deitatem: vt cum dicimus sapientia diuina. Et quidem si agamus de communibus Deo cum creaturis secundum rationes communes siue positiuas, siue negatiuas, non est vlla controuersia: nam cum sub eaceptione dicantur etiam de creaturis, non possunt includere diuinum aliquid, id enim creaturis repugnat. Item si sermo sit de negatiuis nequaquam includunt essentiam, vt constat ex doctrina Cyrilli. lib. II. Theophrasti, & aliorum Patrum, qui asserunt ijs non significari à nobis, quid Deus sit, sed quid non sit. Restat autem controuersia solum de positiuis Deo proprijs, vel simpliciter, vt se habet omnipotentia, & æternitas, vel per restrictionem communium, vt cum dicitur sapientia diuina: quanquam si suppeteret nomen ad indicandum conceptum obiectiuum, quem habemus de sapientia diuina, vt habemus ad significandum quem habemus de omnipotentia, eadem esset omnino ratio, vt notat Richard. de Sancto Victor. lib. 2. de Trinitate, cap. 13. vbi petit vt admittatur tale nomen, quod non possit nisi diuinæ potentia, vel sapientia conuenire: deinde potentia diuinæ proprium ait esse nomen: *Omnipotentia*, & tandem subdit. *Sed ad exprimendam diuinam sapientiam, omnipotentia simile nomen non habemus, sed sapientiam ex adiuncto determinamus, cum sapientiam summam, cum sapientiam ipsam, vel plenitudinem sapientia nominamus.* Itaque vt res clare intelligatur cum dicimus sapientia diuina, aut iustitia diuina, vt imur his vocabulis loco vnius nominis incomplexi, quo designare volumus hanc, vel illam perfectionem Deo propriam iuxta conceptum, quem de il-

Cyrill.

Rich. Victor.

la efformamus. Hæc controuersia intelligi potest ita vt attributa dicant essentiam formaliter, vel materialiter: de hoc secundo quia non pertinet ad præsens institutum dicam in tract. de diuinis nominibus, de primo, circa quod versatur hæc controuersia, nunc est agendum.

Dico primum perfectiones attributales dicunt formaliter rationem substantia. Est expressa sententia Diui Thom. in 1. d. 33. art. 1. ad vltimum vbi sic ait, *scientia, bonitas & huiusmodi, quæ sunt in Deo, non habent rationem communis generis, per quam diuiduntur contra substantiam: imò loco illius rationis communis qualitatatis, vel quantitatis venit ibi ratio substantia: vnde dicitur aliaratio esse scientia, & alia substantia in diuinis, non quia quasi sit contra diuisa contra rationem substantia, sed sicut ratio speciei est alia à ratione generis in quantum addit rationem differentia supra rationem generis: vnde ita in diuinis est alia ratio scientia, ac substantia, sicut in creaturis est alia ratio scientia, ac qualitatatis, quod non est simpliciter aliud, eadem* *ferè dicit Aegydius eadem d. 1. p. quat. 2. in fine corporis.* Ex quibus patet ita quodammodo se habere rationem substantia ad scientiam, & alias perfectiones diuinas absolutas, sicut genus ad speciem: hæc autem vendicat formaliter & intrinsecè rationem generis, quare eo ipso modo scientia, & iustitia diuina vendicabunt rationem substantia. Ostenditur primo quoniam scientia, & iustitia diuina aut dicunt formaliter rationem substantia, aut abstrahunt ab illa, aut habent ad illam repugnantiam: posteriora duò membranò sunt admittenda: ergo primum. Maior est euidentia à sufficiente enumeratione habitudinis ad rationem alicuius generis. Assumptio quoad tertium membrum patet: nam perfectiones omnes diuinæ re ipsa sunt substantia, atque adeò nò habent repugnantiam cum ratione illius: maxime quia repugnantia cū ratione substantia provenit ex necessaria inclusione rationis accidentis: hæc autem abest à diuinis, vt tract. 1. cap. 1. ostensum est, quare ratio iustitia diuinæ nò habet repugnantiam cum ratione substantia. Nec vero abstrahit ab illa: nam si ea abstrahit, abstraheret quoque à ratione accidentis, non abstractione negationis sed solum præcisionis: etenim repugnantia cum ratione accidentis provenit ex inclusione rationis substantia, vt patet, accidens enim cum nulla alia ratione habet oppositionem, si ergo iustitia diuina abstrahit à ratione substantia, non repugnat, vt sit accidens, quod absurdum, & blasphemum est; respondet aliquis duplicem esse

V.

Thom.

Aeg.

abstrahit

abstractionem præcisionis, alterā cum in-
 differentia formæ ad illā, à quib⁹ abstrahit
 alterā sine indifferentia per solā non inclu-
 sionē eorū, cū quibus est necessariō con-
 iuncta, qui secundus modus nō relinquit in-
 re abstracta indifferentiā ad opposita eorū,
 à quib⁹ abstrahit, quo modo dici potest ho-
 minē abstrahere à ratione discursiui, qua-
 tenus potētia est, quoniam illā nō includit
 formaliter, cū tamē nō possit esse sine illā,
 aut sub forma illi opposita. At vero iustitiā
 diuinā nō abstrahere à ratione substantiæ
 priore modo, sed posteriore: ex quo nō se-
 quitur posse cōiungi cū ratione accidentis.
 Verū enim uero responsio nō satisfacit:
 nāque à differentiis, seu quasi differentiis di-
 uidentibus essentialiter genus aliquod, siue
 analogū cōmunissimū, sub quo res oēs cō-
 tinentur, abstrahere nihil potest p solā nō
 inclusionē, sed necessario vel est indifferēs
 ad illas, vt se habet ipsum diuisum, vel al-
 terā includit, vt mēbra diuidentia: nā si ali-
 quid abstraheret ab ijs per solā nō inclusio-
 nem nō esset ens, vel coincideret cū diuiso:
 quidquid enim cōtinetur sub cōmunissima
 ratione entis diuisi, debet etiā sub membris
 diuidentibus cōtineri, vel esse vnū ex ijs: ea
 vero necessario includunt alterā ex diffe-
 rentiis diuidentibus, atque adeo quod ab ijs
 abstraheret per solā nō inclusionē, nō esset
 ens: at vero ratio substantiæ & accidentis ad-
 æquate diuidunt ens: ideoque quæcūq; ra-
 tionē entis includunt, necessario etiā inclu-
 dunt alterā ex illis exclusa alia: quapropter
 cū quæuis diuina perfectio sit verē ens, &
 nō in alio, necessario vendicabit intrinsecē
 rationē substantiæ. Secundo in ratione sapi-
 entię creatæ includitur esse accidentale: er-
 go in ratione increatæ includitur substantia-
 le. Antecedens patet: cōsequētia bona est:
 nā sapientia creatā differt p se primo à di-
 uina, quia ipsa est ab alio, & in alio, diuina
 vero est à se, & in se, hoc est nō in subiecto:
 cur ergo de ratione creatæ erit quod sit ab
 alio, & in subiecto, de ratione vero diuinæ
 nō erit, vt sit per se, hoc est substantia: simi-
 le serē argumentū adducit Richard. de S.
 Viēt. lib. 4. de Trinit. c. 16. ad probandum
 de ratione diuinæ naturæ esse, vt sit à se:
*commune, inquit, est diuina simul & Angelica,
 & humana natura habere rationale esse: sed tam
 Angelica, quam humana proprium est non esse ex
 se, sed aliunde: solius autem naturæ diuinæ non
 aliunde sed ex se ipsa esse.*

mali eius perfectionis, qua per se æquipol-
 lenter continetur perfectio creatæ eiusdem
 nominis, ac rationis analogicæ. Verbi gra-
 tia cum dico sapientia diuina, cōceptus ob-
 iectiuus est sapientia subsistens, siue diuina
 substantia, quatenus obijcitur intellectui
 nostro sub ratione sapientiæ: itaque nomi-
 ne diuinæ sapientiæ importantur duæ per-
 fectiones ratione distinctæ, quæ in creatur-
 is re ipsa distinguuntur, nec vnquam con-
 ueniunt in vnā prorsus rem: in Deo vero
 reperiuntur adunatæ in vnum conceptum
 obiectiuum sapientiæ diuinæ. Ex quo fit vt
 vnica ratio sapientiæ distingui per intel-
 lectum possit in duas inadæquatas, si consi-
 deretur præcisē vel quatenus subsistens est,
 vel quatenus cognitio est: vterque enim
 conceptus ab altero præcisus est inadæqua-
 tus: quia secundū esse intellectū nō respon-
 det integræ rationi formali obiectiuæ sa-
 pientiæ diuinæ, & quamuis propria distin-
 ctio attributorū inter se, & ab essentia non
 sumatur penes rationē subsistendi; siquidē
 nō solū essentia, sed attributa etiam sub-
 sistunt, tamen quoad hanc etiam distinctio
 est, non quidē penes affirmationē & nega-
 tionem: sed vt ita dicam, penes modū adæ-
 quate, & inadæquate subsistendi. Quod vt
 perspicuum sit, vtendū est rerū creatarum
 exemplo, quæ tametsi cæteroqui deficient
 à similitudine diuinarū, nō nihil iuuant ad
 explicandos nostros de diuinitate cōceptus,
 sumi vero potest similitudo ab humanita-
 te, q̄ cōponitur ex anima & corpore: quæ
 duo ita cōueniunt in ratione substantiæ, vt
 nihilominus vnumquodque p se propriam
 habeat substantiæ rationem, ex qua huma-
 nitas coalescit: similiter licet in diuinis per-
 fectionib⁹ ex natura rei nec distinctio, nec
 compositio vlla sit, cōcipiuntur tamē à no-
 bis plures perfectiones virtute distinctæ
 singulæ ex propria ratione vendicantes sub-
 stantiæ rationē, & ita essentia diuina, qua-
 tenus cōcipitur per modū naturæ substan-
 tialis, adæquate constitui intelligitur per
 rationem substantialem omnium, ac sin-
 gularum perfectionū suarum: ita vt si per
 impossibile fingeretur Deum non esse sa-
 pientiā ac iustitiā subsistentem, hoc ipso
 cōcedendum quoque foret rationem sub-
 stantiæ diuinæ non esse perfectam, atque
 adæquatam in ratione substantiæ, siqui-
 dem careret ratione aliqua subsistendi,
 quam modo habet.

Dico secundum, attributa diuina, quate-
 nus à nobis cōcipiuntur sub cōceptu præci-
 so virtute distincta ab essentia, siue adæqua-
 te, siue inadæquate cōsiderentur, nō vēdi-
 cant illā intrinsecē, atque essentialiter. Est

hæc

VI.

VI.

VII.

hæc sententia in primis omnium Scotistarum, quos referat tract. 5. c. 5. n. 1. qui volunt non solum nostro concipiendi modo, sed etiam a parte rei attributa non includere essentiam: deinde est etiam communior aliorum, ita Alens. l. p. q. 49. initio, & q. 51. m. 1. Albert. in 1. dist. 8. art. 3. & 4. Richard. d. 3. art. 2. q. 1. ad primum, Abulensis q. 1. in c. 6. Exod. Capreol. in 1. d. 8. q. 4. art. 2. ad 20. Aureoli contra 1. conclusionem, Hispal. eadē q. art. 4. ad 17. & 19. Aureoli contra 2. conclusionem, Soncin. ead. q. ad 4. Aureoli contra 5. conclusionem, Rubionij d. 3. q. 1. art. 2. tandem Ægyd. d. 22. q. 3. in fine corporis & q. 4. post medium, qui id explicat d. 2. l. p. q. 3. art. 2. optima similitudine sumpta ab abstractione mathem. quam etiam adhibuit Commentator lib. 12. Met. com. 51. nā cum concipitur linea Mathematica, huic conceptioni re ipsa respondet linea naturalis cōiuncta materiæ sensibili, quantum vero ad modum intelligendi, nequaquam: quia non concipitur ut qualis, sed solum ut quanta, similiter quando concipitur sapientia diuina cōceptioni metalī re ipsa respondet essentia diuina, in qua sapientia inexistit, tamen quantum ad modum intelligendi non respondet essentia tantquam fundamentum immediatum: quemadmodum ergo cōceptione mathematica non attingitur formaliter materia sensibilis, licet cum illa cōiuncta sit, ita conceptione singulorum attributorum nec essentia, nec alia attributa formaliter, aut per se concipiuntur, quauis obiectum quoad rem sit idem, quod illa omnia: eadē est sententia Basilij lib. 1. contra Eunom. inter principium & medium, ubi sic ait: *Quoniam pacto non deridendus, si creandi virtutē substantiam esse dicat, si prouidentia rursus substantiam, eodē modo prescientia, & omnem itidē operationē substantiam putet: adeo falsum credit asserere vim creandi, quæ est perfectio attributalis, esse substantiā, ut id risu & ludibrio dignū censeat: quod vero intelligatur de substantia prout dicit adæquate essentia, colligitur ex verbis, quæ subdit, quæ cuncta si ad unum tēdunt significatū, necesse est ut inter se idem valeant, sicut fit in multinocū, hoc est habentibus plura nomina Synonima, sicut cum Simonem Petrum Cepham eundē dicimus: nā si nomen substantiæ non accipit per adæquatam rationem essentia, falso intulit ea nomina idē valere & esse Synonima: ad quod requiritur omnimoda, & adæquata convenientia ex parte significati: ea vero non datur, quando plura nomina eandē rem inadæquate significant.*

VIII. Ostenditur assertio in primis quoad considerationē inadæquatā, nā si cōsiderentur quoad eam rationem, qua præcisē distinguuntur, & æquipollēt perfectionibus creatis

accidentarijs, abstrahendo à ratione substantiæ, nequaquam vendicant substantialem rationem essendi, sed solum infinitam perfectionē singularem in suo genere: Verbi gratia sapientia in genere sapientiæ: iustitia in genere iustitiæ: nā vero supra ostendi rationē propriam essentiæ diuinæ, prout à nobis concipitur, cōsistere in ipso esse substantiali: igitur attributa sub præciso cōceptu perfectionum diuinarum, quatenus respondēt perfectionibus accidentarijs creatis, nequaquam vendicant intrinsecē diuinā essentiam. Secundo attributa sub hoc eodē cōceptu concipiuntur ut proprietates manantes ab essentia, & in ipsa quasi in proprio subiecto radicata: quod vero concipitur per modum subiecti, concipi nequitiam potest ut ratio formalis intrinseca proprietatū: nā ratio formalis intrinseca pertinet ad primum modum dicendi per se, subiectum vero non pertinet ad eum modum: imò proprietates prædicantur de ipso in secundo modo dicendi per se, & hoc modo prædicari attributa de essentia diuina cōsiderata per modum naturæ substantialis, ac fundamenti attributorum docent cōmuniter DD. quemadmodum igitur subiectum, licet ponatur in definitione dicente quid est proprietatum, non est de intrinseca ratione formali ipsarum: ita quoque essentia diuina, quatenus concipitur sub ratione naturæ substantialis tamquam radix, & subiectum attributorum, non est de intrinseca ratione ipsorum sub eo præcisē cōceptu, quo illa respondent perfectionibus creatis. Deinde vero neque sub altero conceptu quo intelliguntur tamquam rationes substantiales, primo, quoniam, ut superius ostēdi, attributa sub hac cōsideratione pertinet ad intrinsecam rationē essentiæ: idē vero secundum idē non potest esse prius, ac posterius in ratione essentiæ, ut rectē probat argumentum sententiæ secundo loco positæ. Præterea essentia intrinsecē vendicat adæquate totum esse substantiale perfectionum omnium diuinarum, singula vero attributa non ita vendicant intrinsecē esse substantiale relictum, quatenus ex propria ratione singulorum exigitur: ergo neque vendicant intrinsecē essentiam. Cōsequentiā est manifesta: nā quidquid vendicat essentialiter aliquā formā, eodē modo vendicat omnia, quæ sunt de intrinseca ratione ipsius: nā iuxta regulā antepredicamentalem, quidquid dicitur essentialiter de subiecto, dicitur etiam de omnibus contentis sub ipso. Assumptionem vero explicat probaturus infra: etenim totum esse substantiale essentiæ diuinæ adæquate sumptum intelligitur à nobis constitutum ex substantiali esse singularum perfectionum diuinarum.

Alens.
Albertus.
Richard.
Abulens.
Capreol.
Hispalens.

Soncinas.
Rubionius.
Ægyd.
Auer.

Basilius.

VIII.

diuinarum, ita vt esse sapientia, esse iustitia, & ceterarum, quamuis ex natura rei sint vnum, atque idem esse, concipiuntur tamē à nobis per modum rationū essendi partialiū, ex quibus omnibus adæquatē, ex singulis autē inadæquatē constitui intelligatur totum esse substantiale essentia diuinā: & quemadmodum in compositione vera nec adæquata ratio totius, nec inadæquata rationes singularum partium continentur intrinsecē in singulis per se partibus: ita cum per intellectum concipimus rationem aliquam totalē adæquatē ex pluribus constitutam, non possumus rectē, & cum fundamento concipere rationem totalem adæquatē sumptam, vel singulas inadæquatas esse de ratione formali intrinseca vnius, nedum omnium. Ex hoc autem manifestē sequitur attributa, neque secundum suum conceptum adæquatū, quem formamus de ipsis, quatenus ab essentia distinguuntur, vendicare intrinsecē essentiam, quandoquidem conceptus hic adæquatus conflatur ex duobus inadæquatis iam explicatis, nec aliud quidpiam includit, quod illis non contineatur: conceptus verò obiectiui respondentes his formalibus inadæquatis non vendicant intrinsecē essentiam: ergo neque conceptus obiectiui adæquatus.

IX. Testimonia Patrum nihil efficiunt contra secundam assertionem: nam vel intelligi possunt de significato materiali, quod est ipsa diuina substantia & essentia, sub diuersa tamen ratione significata, quo pacto loquuntur scholastici: vel de significato formali, ita vt velint sapientiam, iustitiamque diuinam, & cetera eiusmodi attributa esse substantiam, & essentiam Dei inadæquatē, non quasi ipsam intrinsecē vendicantes: sed potius intrinsecē constituentes: quomodo dicere possumus animam rationalem esse substantiam hominis, non quia illam in sua ratione formali includat, sed quia illam componit vt pars formalis. Ad primum argumentū respondeo aliter considerari rationem substantia, vt est communis analogice Deo, & creaturis, aliter quatenus est tota ratio essentialis diuine naturæ, prout à nobis concipitur distincta ab attributis: & priore quidem modo est de ratione intrinseca omnium attributorum realiū, posteriore verò minime, sed quasi totum constitutum ex perfectione substantiali singulorū: ex quo potius sequitur singula attributa considerata præcisē secundum propriam rationem existendi substantialiter pertinere intrinsecē ad rationem formalem essentia, quam hanc ad cōceptum

formalem intrinsecum attributorū: & ita neganda est consequentia primi argumēti. Ad secundum respondeo maiorem propositionem solum esse necessario verā, quando forma, quæ pluribus competit, non est essentialis: quando verò essentialis est, sufficit habitudo omniū ad ipsam. Verbi gratia, animal per se dicitur de omnibus suis speciebus, nec per se cōpetit vlli alteri rei, ratione cuius participetur ab illis, sed immediatē coniungitur cum differentiis specierum, quibus trahitur ad constitutionem ipsarum, & hoc solum probat confirmatio eiusdem maioris, cum dicitur nihil per se cōuenire pluribus, nisi sit vel ratio ipsa communis, vel aliquid in ipsa fundatū, ex hoc enim habetur sat esse, vt sit ratio aliqua communis pluribus per se illis conueniens absque interuentu alterius. Perfectiones verò de quibus est sermo in assumptione, conueniunt per se primo ipsi esse diuino, quatenus esse diuinum est. Quod conuenit essentialiter cuius perfectioni attributali, & essentia, diuersimodē tamen: nam potest considerari vel adæquatē, quatenus concipitur à nobis, vt totum esse diuinæ essentia vel inadæquatē, quatenus est esse singularū perfectionum nostro modo intelligendi constitutum ipsum esse integrum essentia diuinā, & ita essentia per se primo adæquatē est actus purus, simplex, necessarius, cetera verò attributa per se primo inadæquatē ratione sui esse substantialis, vendicant easdem perfectiones: nam quando aliquid per se primo adæquatē constituto per se primo, conuenit etiam inadæquatē constituentibus, si hæc non se habeant per modum formarū magis, aut minus vniuersalium, sed per modum partiū nulli alteri, quam constituto conuenientium: qua ratione si fingamus esse verū id, quod aliqui doctores existimarunt, lucem esse formam substantialem solis, dicere possemus esse lucidū per se primo, & adæquatē competere soli ratione formæ totalis, inadæquatē verò etiam singulis eius partibus, ratione partium formæ diuisibilis: quæ similitudo, etsi multum distet ab eo, ad quod explicandū assumitur, tamē quoad id præcisē, in quo est difficultas, satis idonea est: nam seclusa à diuinis distinctione & compositione ex natura rei, tamen esse diuinū, in quo præcipuē consistere rationem essentia cōcipimus, est pelagus quoddam interminatum essendi ambitu suo, amplectens totū esse, quod est in Deo, ita vt esse singularum perfectionū nostro modo intelligendi se habeat per modum partis virtualis ingrediens constitutionem totalem il-

lius esse adæquati: Et ita cum esse totale nequeat per se primo vendicare ratione actus puri, simplicis, necessarij, &c. nisi hoc ipsum vendicent particulares, & inadæquate rationes essendi, ex quibus nostro modo intelligendi illud constituitur, fit vt id per se primo totaliter & adæquate, cetera verò attributa inadæquate, & quasi partialiter vendicent easdem perfectiones, ex quo nõ sequitur, vt illa essentialiter atque intrinsece vendicent essentiam, quæ consistit in esse illo actuali adæquato, sed fat est, vt ratione sui esse illam quodam modo constituent: quemadmodum in exemplo solis adducto nõ opus est, vt singule partes ipsius intrinsece & adæquate vendicent formam totalem, sed fat est, vt singule partes partiali forma actuentur, & ita constituent totum solem.

X.

Materiam tertij argumenti exacte explicare non est huius loci, sed spectat ad materiam de Trinitate, breuiter tamen respondeo relationes diuinas vel sumi pro proprietatibus personalibus præcisè, quæ simul cum essentia personæ constituentur, ac distinguuntur, vel pro ratione abstracta personarum diuinarum vendicante intrinsece, quidquid personæ ipsæ vendicant, & solum differente penes modum significandi abstractè & concretè: V.g. paternitas vel significat præcisè habitudinem Patris æterni ad Filium, vel rationem adæquatam Patris nostro modo constitutam ex essentia ac relatione: quæ duæ rationes sunt intrinsece Patri æterno, & consequenter paternitati, vt significatur in abstracto per modum formæ adæquate ipsius Patris. Hoc posito negandum est antecedens, si relationes diuinæ sumantur in priore acceptione: id enim quod includit aliud intrinsece, nõ intelligitur cõuenire cum eo ad immediate constituendum aliquid: at verò personæ diuinæ nostro intelligendi modo concipiuntur à Theologis constitui immediate ex essentia ac relatione, tanquam ex duabus rationibus formalibus virtute distinctis: quapropter relatio sub hac acceptioe sumitur, vt præscindit ab essentia, neque illam formaliter & intrinsece vëdicat, vt colligitur ex doctrina D. Tho. in 1. d. 33. q. 1. ar. 1. ad 1. vbi essentiam & relationem ait distinguere ratione, & quamuis vniantur in esse, quod est actus essentia, nõ tamen vniri in esse, quod significat diffinitio rei: quia alia est ratio Paternitatis, quoad aliud refertur, & alia ratio essentia. At vero si essentia esset de intrinseca ratione relationis, profectò vniretur in esse, quod significat diffinitio: deberet enim essentia esse intrinseca diffinitioni, & consequenter illi esse, quod ea sig-

S. Thomas.

nificat; si verò antecedens intelligatur de relationibus in posteriore acceptione, concedendum est: neganda tamen consequentia. Ratio diuersitatis est, quoniam perfectiones attributales nõ ratione esse substantialis proprij singularum concipiuntur vt partiales & inadæquate rationes pertinentes ad intrinsecam rationem essentia, vel ratione perfectionum particularium, quibus inuicem distinguuntur, & æquipollent perfectionibus creatis, concipiuntur per modum passionum: neutro verò ex his modis concipi debent tanquam aliquid constitutum per essentiam, vt in superioribus explicatum est. At relationes diuinæ, quatenus sumuntur vt formæ abstractæ & adæquate personarum diuinarum, nec pertinent intrinsece ad rationem formalem essentia, nec sunt quasi proprietates ipsius, sed tanquam formæ abstractæ singularium conuenientium in aliqua forma communi. Etenim quauis in diuinis non sit species, aut indiuiduum, tamen doctores tria supposita diuina concipiunt tanquam indiuidua, non quidem formæ communis per multiplicationem, ac diuisionem, sed per eiusdemmet singularis essentia communicationem: & ita ad ipsorum rationem intrinsecam & adæquatam, quæ significatur per nomina abstracta eorundem, intrinsece pertinet ratio essentia.

XI.

Ad primum argumentum secundæ sententiæ, quatenus est contraria primæ conclusioni, respondeo illo rectè concludi secundam conclusionem, vt in eius probatione obseruauimus, nõ tamen impugnari primam: quoniam attributa solum concipiuntur per modum proprietatum quoad proprias rationes, quibus conueniunt cum perfectionibus creatis, & differunt ab inuicè, & quoad eas non includuntur in ratione essentia vt à nobis concipitur, eodem modo soluitur secundum argumentum, quo solum ostenditur attributa nõ includere essentia, quod est verum. Obijcies tamen proprietates nõ solum non includunt essentiam adæquate sumptam, sed nec inadæquate: quoniam hoc ipso essentia erit ipsis extrinseca, quatenus concipitur per modum subiecti: intrinseca verò, quatenus concipitur per modum formæ essentialis. Respondeo perfectiones attributales, quoad rationem formalem substantie, quam includunt, nõ accipi per modum proprietatum, sed per modum rationum formalium quasi partialium pertinentium ad vnā integrā rationem formalem essentia, quatenus substantia est: at verò quoad peculiare rationes respondentes nostris accidentalibus & creatis, habet modum proprietatum, hoc autem modo nec inadæquato

ven-

vendicant intrinsecè diuinam essentiam, sed supponunt tãquam fundamētum. Non repugnat autem eandem perfectionem respectu diuersarum rationum formalium cōsiderari vt intrinsecam & extrinsecam.

Perfectiones attributales, prout à nobis sub diuersis rationibus concipiuntur, non se mutuo intrinsecè vendicant.

CAPVT VIII.

I.

EX iisdem ferè principijs, quibus ostenditur attributa, prout à nobis apprehenduntur, nō vendicare intrinsecè essentiam, ostenditur etiam nō se mutuo includere, tamen quia nō defunt peculiares difficultates circa mutuā ipsorum comparisonem, eas seorsim expendere volui. Esse verò omnia de intrinseca & formali ratione ceterorum consensit iisdem recentiores. Et pro eadem sententia refertur Caieta. in c. 6. de ente & essentia q. 12. asserens rationem formalem cuiuslibet attributi dicere totam perfectionem absolutam, quæ est in Deo formaliter: huic sententiæ fauere videtur Patres, ac doctores, dum de attributis loquētes aiunt idē esse vnū, quod alia, & omnia cōtineri in singulis, quos retuli tractat. i. cap. 16. suadet in primis autoritate Anselmi in Monol. c. 16. indicantis ea, quæ de summa essentia dicuntur, secundum oēm modum & cōsiderationem esse vnū, quem admodum itaque, ait, vnū est quidquid essentia- liter de summa substantia dicitur, ita ipsa vno modo, vna cōsideratione est quidquid est essentialiter: cum enim aliquis homo dicatur, & corpus, & rationalis, & homo, non vno modo, vel cōsideratione hæc tria dī. ū. ur: secundum enim aliud est corpus, & secundum aliud rationale: & singulum horum non est totum id, quod est homo: illa verò summa essentia nullo modo sic est aliquid, vt illud idem secundum alium modū, aut secundum aliam cōsiderationem nō sit: quia quidquid aliquo modo essentialiter est, hoc est totū, quod ipsa est: ex quibus verbis in primis constat quidquid de summa essentia dicitur secundum quemuis modum & cōsiderationem esse totū, quod ipsa est, atq; adeo cum ipsa secundum se sit omnia, singula etiam attributa quæ de ipsa dicuntur, erunt omnia, quod magis confirmatur à dissimilitudine quā adducit: nā si non ita se habent attributa vt homo, corpus, ac rationale, cū hæc re ipsa non distinguantur, sed sola ratione ratiocinata per conceptus præciosos, saltē ex vna parte, consequens est, vt perfectiones diuinæ etiam secundum cōsiderationem nostram non abstrahant à se inuicem, imò mutuo inclu-

dantur. Et confirmatur quoniam cū ibidem paulò antè dixisset, quodlibet attributorum esse vnum, q̃ omnia simul, ne quis putaret ipsum loqui solummodo de attributis, prout sunt in re, subdit, vt cum dicitur iustitia, vel essentia vnum significat, quod alia, vel omnia simul, vel singula: cum ergo res significemus, vt intelligim⁹, & cum dicitur iustitia, significat idem quod omnia, profectò etiā nostro intelligendi modo iustitia vendicat omnia intrinsecè: ad idē alludit Aug. lib. 7. de Trinit. c. 1. dicens, cū aliquid illorum nominat sic accipiendū, ac si omnia commemoret. Idem docet Gilbert. in li. 1. Boet. de Trinit. §. sed hæc, cēset enim cuiusuis nomine cætera significari & contineri: facit pro eadem sententia idem Gilbert. in comment. super lib. 2. Boet. de Trinit. §. si igitur interrogem, versus finē, vbi sic habet: multis nominibus & diuersis modis idem significamus, cum dicimus Deus, Magnus, bon⁹, & eiusmodi vt facimus in naturalibus, cum dicimus homo, humanus, corpus, corporale, corporeū. At verò significata horū nominū saltem altera ex parte se includunt: ergo & attributa saltem in adæquatè alia ab alijs vendicantur intrinsecè. Deniq; Boet. lib. 2. de Trinit. in principio ait veritatem prædicari substantialiter de bonitate, & de iustitia, ac cæteris nominibus, id verò non aliter fieri potest, quàm si intrinsecè pertineat ad illa.

Fundamentum huius sententiæ sumitur in primis ab omnimoda identitate attributorum inter se. Nam cū ex natura rei nullo modo differant, nihil est in Deo à parte rei, quod non significetur nomine cuiusuis attributi: sed à parte rei est in Deo sapiētia, iustitia, misericordia, & omnis perfectio attributalis: ergo nulla est, quæ non significetur formaliter nomine cuiusque attributi: atque adeo, quæ non sit de intrinseca ratione ipsius: quæ enim formaliter significantur nomine aliquo, pertinet ad intrinsecam rationem obiecti significati. Maior propositio ostenditur: quoniam si à parte rei esset aliquid in Deo non significatū nomine, v. g. sapiētiæ, id distinguere debet ex natura rei à sapiētia: idem enim non potest significari, & non significari simul eodem nomine. Secundo, ratio cuiusuis attributi est omnino illimitata, debetq; proinde cōtinere perfectionem omnem simpliciter: non continebit autem nisi vendicet intrinsecè rationes omnes formales ceterorum attributorum. Tertio, nisi diuina attributa se inuicem formaliter & intrinsecè vendicent, Filius æternus, ac Spiritus sanctus & vi suarum processuum non vendicabunt formaliter atque intrinsecè perfectionem

Augustin.

Gilbertus.

Boetius.

II.

omnem absolutam Deitatis: conleques est hereticum: ergo antecedens falsum. Sequela maioris ostenditur, quoniam verbum æternum procedit secundum actum intellectus, Spiritus autem sanctus secundum actum voluntatis: ergo formaliter ex vi processionis per intellectum communicatur Filio sola ratio sapientiæ, & Spiritui sancto sola ratio amoris ex vi processionis per actum voluntatis, atque adeo si sapientiæ & amor non contineant formaliter atque intrinsecè cæteras perfectiones, Filius æternus ex vi sue processionis solū vendicabit intrinsecè sapientiam, Spiritus autem diuinus solum amorem, quamuis alioquin identicè cætera habeant.

III.

Meminisse oportet eius, quod superius obseruauimus, nimirum quæstionem hanc de attributis solum habere locum penes nostrum concipiendi modum: nam re ipsa in Deo non est vlla perfectio realis absoluta, quæ verè sit attributum non contentum formaliter ipsa ratione adæquata naturæ diuinæ, aut non continens re ipsa modum omnem perfectionis possibilis. Ad agendum verò de re, prout cadit sub modum concipiendi, non habet magnam vim argumentum sumptum ab ipsa rei natura: namque ut ait Philosophus 2. physic. t. 18. *Abstrahentium non est mendacium*, neque repugnat vnā rem simplicem æquipollentem pluribus perfectionibus re ipsa distinctis in rebus alijs inferioris notæ: concipi à nobis sub vna ipsarum, quin concipiatur sub alia. Itaque tota veritatis indaganda ratio pendet ex modo, quo concipimus perfectiones Dei attributales. Has verò dupliciter concipimus, vel solum sub ratione cōmuni analogica, quod maximè fit, cum illas absolute de Deo prædicamus: ut cum dicimus, Deus est sapiens aut iustus: & sub hac acceptione planum est conceptu illo sapientiæ aut iustitiæ, qui est à parte prædicati, non includi rationem omnem perfectionis, ut notat Durand. in 1. d. 2. q. 2. n. 11. vel concipimus eas cum determinatione aliqua particulari ad Deum modo superius explicato: ut cum dicitur sapientiæ diuinæ, omnipotentiæ, & in hoc sensu procedit quæstio, cui respondet sequens assertio.

IV.

Perfectiones attributales, quatenus concipiuntur à nobis nominibus perfectionum creaturarum re ipsa distinctarum, non se mutuo vendicant essentialiter & intrinsecè: ita ut in ratione obiectiua perfectiōis diuinæ, quatenus respondet cōceptui, quem de ipsa formamus, ac exprimimus nomine sapientiæ, nequaquam inuoluatur intrinsecè ratio iustitiæ, aut vice versa in cōceptu iustitiæ ratio sapientiæ, & sic in cæteris. Hæc

est communis sententia veterum Theologorum. Ita docent Albert. in 1. d. 8. ar. 3. & 4. Bonauent. ar. 1. q. 1. ad ult. Richard. d. 3. ar. 2. q. 1. ad 1. Capreol. d. 8. q. 4. ar. 2. ad 6. & sequi. Aureoli contra 2. conclus. Hispanens. q. 4. ar. 4. ad 6. & 8. Aureoli contra 2. conclusiōem, Sencinas q. 4. ad 6. Scoti contra 4. conclusiōem, Abulen. q. 1. in c. 6. Exo. 1a. uel. 12. Metaphys. q. 19. ar. 2. conclus. 2. D. Tho. opusc. 72. in responsione ad 4. quæst. ubi explicat, quomodo possit obiectum respondere rationibus diuersis: nempe aut quia in ipso reperiuntur plures naturæ, in quibus fundantur rationes diuersæ, aut quia est vna natura simplex minime proportionata vni conceptioni, sed omnem prorsus excedens, & hoc secundum non repugnat simplicitati: deinde verò subiungit: *sicut in alijs diuersitas natura, ita in Deo summa perfectio respondet multis ac diuersis conceptionibus, & isto modo ista diuersitas non tantum est in ratiocinante, sed in ipso, quia semper accipitur eadem natura simplex in conceptione posteriori, ut excedens priorem*. Idem valere ait ad pluralitatem conceptuum summam Dei perfectionem, atque in alijs natura multiplicitatem: hæc autem facit ut diuersæ rationes se inuicè non includant: ergo idem facit perfectio diuina respectu nostri intellectus, quod magis explicat, cum ait, naturam simplicem in posteriore conceptione accipi quasi excedentem priorem, id vero aliter fieri nequit, quam si posterior cōceptio includat aliquid non inclusum in priore, nam si prorsus vtrique includit, neutra excedit alteram. Eandem sententiam significant doctores varijs loquendi modis: alij enim dicunt diuinam essentiam ita varie causare, vel terminare obiectiuè cōceptus diuersorum attributorum, ac si essent obiecta diuersa, ita Bachon. in 1. d. 2. q. 2. ar. 3. §. 1. & ar. 4. Andreas de nouo Castro d. 32. q. 1. §. Ad confirmationem, ad tertium, Tolentan. d. 8. q. vnica, ar. 2. conclus. 4. Capreol. q. 4. ar. 2. ad argumenta Gregorij contra secundam conclus. & Hispanens. q. 4. ar. 4. ad 2. Gregorij contra secundam conclus. ubi id explicat similitudine pomi, quod vi sui, gustui, & tactui obijciuntur per diuersas qualitates: si essent diuersa obiecta diuersas acceptiones mentales terminantia, non esset mutua inclusio in rationibus obiectiuis: ergo si eodem modo diuina essentia terminat distinctas conceptiones, ac si essent obiecta diuersa, rationes obiectiue vnius cōceptus non includunt rationes aliorum. Alij dicunt attributa diuina, siue potius nomina & conceptus ipsorum ita imperfectè representare diuinas perfectiones,

Aristot.

Durand.

Bachon.

Nouo Castro.

Tolentan.

Capreol.

Hispanens.

Exo.

1. d.

p. 1.

nes, quemadmodū creaturā, in quibus reperiuntur: ita S. Tho. opusc. 9. q. 1. p. q. 13. ar. 4. & lib. 1. contra Gentes c. 35. cum Ferrar. §. Pro declaratione, Capreol. q. cit. ar. 1. conclus. 2. & ar. 2. ad 15. contra 1. conclus. & Clypeus Thomist. q. 10. in Porphy. ar. 1. conclus. 2. manifestum autem est creaturas singulas nō representare omnes perfectiones diuinas, ergo neq; conceptus nostri attributales: ac proinde rationes obiectiue ijs respondentes non includunt intrinsecē omnes. Huc etiam pertinet alius loquendi modus, quo vtuntur Argent. in 1. d. 6. q. 1. ar. 2. ad 4. Capreol. d. 8. q. 4. ar. 2. ad 6. & reliq. Aureoli cōtra 2. conclus. & ad 3. Durandi contra eandem. Hispalens. q. 4. ar. 4. ad argumenta Aureoli cōtra 2. conclus. dicunt enim attributa distinguī, quia concipiuntur in ordine ad diuersas creaturas, in quibus re ipsa distinguuntur: cum autē non cōcipiatur quoduis attributum per analogiam ad oēs perfectiones creatas, sequitur manifestē non includere formaliter rationes formales omnium attributorū. Simile est qd frequenter asserūt doctores referēdi tract. 6. c. 9. n. 6. Nempe distinctionē attributorū prouenire ex eo, quod vtuntur speciebus limitatis perfectionum creaturarum: nos autē, vt experientia docet, cum ad singulas Dei perfectiones animū attendimus, non vtuntur speciebus omnium rerū creaturarum: quare neq; in conceptibus, quos ita effingimus, continentur rationes omnes obiectiue perfectionum diuinarum. Tandem huius sententię sunt omnes illi scholastici, qui doceant attributa in abstracto nō predicari de se inuicem formaliter, sed identicē, quos referam tractat. 7. cap. 14. n. 7.

IV. Hoc in primis probatur ex modo loquēdi sacrarum literarū: quę se captui nostro, & modo intelligendi accommodant. Nam effectus ad extra, qui apud nos procedunt ex determinatis principijs, nō tribuunt indeterminate cuius attributo, sed ijs, quę secundū rationem formalem, sub qua ea concipimus, habēt rationē & habitudinem principij: quā ratioe Moyses in Cant. Exo. 15. dicturus de miraculosa illa submersione Egyptiorū in mari rubro premittit: *Domini-nus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius*: deinde verō subiungit, *currus Pharaonis, & exercitū eius proiecit in mare*, vt intelligerem⁹ opus illud ab omnipotentia Dei perfectū, & Ioan. epist. 1. c. 4. *In hoc, inquit, est charitas Dei, quoniā ipse prius dilexit nos.* & in Pl. 35. *Homines & iumenta saluabis Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus, & lexcenta alia, in quibus est commēsuratio*

actuum ad rationem formale propriorum principiorum: quia scilicet sicut nos eiusmodi nominibus non nisi vnā rationem formalem obiectiue percipimus, ita Deus eidē, non alteri vult ascribere effectus eius proprios: tametsi enim substantia diuina vnica perfectione simplicissima omnes eas contineat, tamen opera misericordię non exercet, nisi quatenus respōdet perfectioni misericordię creatę, & sic in ceteris: & idcirco, quando cum hominibus loquitur, vtitur nominibus significatibus essentiam sub ea precisā ratione, quā pro varietate effectuum est potius causa huius, quā illius: nam quamuis sub pluribus rationibus virtute distinctis sit causa eiusdē effectus, v. g. per sapientiam, dilectionē, omnipotētiā, tamen quidam effectus magis appropriantur vni attributo, quā alteri, ob quā causam D. Tho. 1. p. q. 45. ar. 6. ad 3. docet, licet effectus Dei procedant ex quolibet attributorum, tamen reduci vnumquemq; ad illud attributum, cum quō habet cōuenientiam secundū propriam rationem: sicut ordinatio rerum ad sapientiam, iustificatio impij ad misericordiā, creatio verō ad potentiam. Hoc argumentum fusē prosequitur Abulens. in 28. c. Genes. vbi redit rationē, cur Deus cum apparuit Iacob dormienti, vocatur omnipotens, vt scilicet non desperaret Deum posse complere, quod promissit: & subdit, quod licet per varia attributa significetur diuina perfectio, tamē quando aliquis actus dicitur de Deo, debere poni nō quodlibet attributum, sed illud, secundū quod talis operationis est operatiuus: quod etiam colligitur ex verbis D. Bernardi lib. 3. de considerat. cap. 5.

in fine: *Deus, inquit, amat vt caritas, nouit vt veritas, sedet vt auitas, dominatur vt maiestas, regit vt principium, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, asistit vt pietas*, si verō ex æquo singulis his nominibus & conceptionibus responderent in Deo rationes obiectiue perfectionum diuinarum, inepta fanē esset eiusmodi reduplicatio. Alterum fundamentum est, quoniam scriptura, & Patres perfectiones diuinas, vt plures nominant, & intelligunt: id verō nō aliunde prouenit, quā ex eo, quod quatenus à nobis distinctis conceptibus apprehenduntur, non se mutuo includunt: quę enim ita se habent, non intelliguntur vt plura. Antecedens verō patet ex Paulo ad Roman. 1. vbi inuisibilia Dei, inquit, à creatura mundi per ea, quę facta sunt, intellecta conspiciuntur, plurali modo enuncians ea, quę re ipsa, & omnino simplex natura sunt: quam dubitationem cum mouisset Hugo

S. Thomas.

Abulens.

Bernard.

V.

Ad Rom. 1.

Hugo Victor.

de sancto Victore, question. trigesima-
tertia, in epistolam ad Roman. sic re-
spondet: *quod vnum est, & simplex in na-
tura, non vt vnum & simplex venit in no-
stram notitiam, sed vt multa: & hoc raro de-
prehenditur, cur scilicet ita veniat, ipse ta-
men subiicit causam, quia oculus interior non-
dum valet ad illam simplicitatem, & ineffabi-
lem vnitatem attingere, quae est Deus, vt eum sic-
uti est intelligat.* Itaque ratio multiplicis
conceptuum, ac nominum, quibus diuina
percipimus, ac nominamus, est imbecilli-
tas naturalis oculi interioris non valentis
videre Deum, sicuti est: nam in patria ad-
huc manebit aliqua imperfectio: quia sin-
gulas Dei perfectiones non adequatè pe-
netrabimus: tamen obiectum beatificum
vno obtutu videbimus, vno conceptu ap-
prehendemus: & consequenter etiam vno
solo nomine explicabimus: quod eleganter
explicat Diuus Bernardus lib. 5. de con-
sideratione cap. 13. nam cum dixisset qua-
tuorilla, scilicet longitudinem, latitudi-
nem, sublimitatem, profunditatem esse v-
num in Deo, subdit, *nobis autem, quia non
possumus cum Deo simplicitate contendere, dum
contendimus apprehendere vnum, occurrit qua-
druplicitas: facit hoc speculum, & aenigma,
per quod interim videre datur: cum autem vi-
debimus faciem ad faciem, videbimus sicuti
est. Nec enim iam tunc fragilis acies men-
tis nostrae, quantumlibet vehementer inten-
dens aliquatenus resiliat, disilietve in suam plu-
ralitatem: colliget se magis, adunabit, confor-
mabitq; unitati illius, vel potius unitati illi, vt
vna vni facies respondeat faciei.* Itaque no-
stram viatorum cognitionem distinguit
à beata penes pluralitatem atque unita-
tem: quia beati, esto non comprehendant
singulas perfectiones diuinas, vnicò tamen
intuitu illas intuentur: nos verò nullo
modo eas omnes possumus sub vno con-
ceptu, etiam confuso, proprio tamen ap-
prehendere: & ided simplicem illam unita-
tem multipliciter intelligimus, ac nomi-
namus. Vnde concludit Hugo vbi supra,

Hugo Victor.

*Cum intelligit, scilicet mens nostra, Deum
bonum, sapientem, omnipotentem, & huiusmo-
di, quasi plura venit in mentem, quod vnum est
in natura.* Non possunt vt plura intelli-
gi, nisi sub pluribus rationibus, & distin-
ctis conceptibus apprehendantur: nam si
id ipsum sub eadem prorsus ratione cog-
nitum respondeat conceptui, quem ex-
primimus nomine sapientiae, ac iustitiae,
perfectio haec duo, non vt plura, sed vt v-
num veniunt in mentem: sicut enim si-
gnificatum nominis gladius non obijciatur
vt plura intellectui, siue significetur no-

mine gladius, siue nomine entis, quoniam
sunt synonyma, idem prorsus sub eadem
ratione significantia, ita si cum sapien-
tiam, & iustitiam Dei nominamus, idem
prorsus sub eadem ratione animo concipi-
mus, non vt plura, sed vt idem subiiciun-
tur animo. Quapropter cum diuina no-
mina à diuersis perfectionibus creatis de-
riviata non sint synonyma, vt est commu-
nis sententia Theologorum explicanda
in tract. de nominibus Dei, perfectò con-
ceptus ipsorum respondentes non signifi-
cant obiectum vt vnum, sed vt plura, &
consequenter, prout singulis concepti-
bus respondentes, non sumitur ad aequa-
tè secundum omnem suam perfectionem,
& rationem formalem obiectiui: nec
in ratione obiectiui vnus cetera forma-
liter continentur. Hoc argumentum re-
cte prosequitur Diuus Basilii lib. primo
contra Eunom. inter principium & me-
dium, vbi sic ait: *Quae cuncta, id est, nomina
diuina, si ad vnum tendunt significatum, neces-
sè est, vt inter se idem valeant, sicut fit in mul-
titudine: sicuti cum Simonem Petrum Cepham
eundem dicimus: quare si quis audit in altera-
bilem esse Deum, ad inaccessibilitatem subduce-
tur: & qui audit impartibilem, ad creandi vir-
tutem deferatur: qua confusione quid vnquam
absurdius fiet, quam si cum propriam cuiusque
nominis potestatem abstuleris, contra commu-
nem consuetudinem, & doctrinam spiritus leges
ponas? Ecce quomodo censet esse contra
communem consuetudinem, imò & contra
doctrinam spiritus accipere nomina
diuina indifferenter pro quouis eius per-
fectione: quod sanè fieri posse conce-
dendum est, si singula intrinsecè om-
nia vendicant: nam qui dicit hominem
loqui, aut ambulare, consequenter po-
test asserere animal loqui, & ambula-
re, quia hoc in illo clauditur: simi-
liter si omnia attributa absque discrimi-
ne alia in alijs continentur, vno audi-
to poterit quiuvis ad cetera animum ad-
uertere, & quod vni tribuitur, cete-
ris ascribere, quod Basilii non admit-
tit: sed vult, vt singulis suas proprias
rationes & effectus tribuamus, subdit e-
nim: *Nonne cum de Deo audiamus, quod in
sapientia omnia fecit, creaturam tunc eius ar-
tem docemur? cum rursus è persona ipsius
Dei dicitur, ego sum, & alteratus non sum,
identitatem aeternam, incommutabilitatemq; di-
uinae substantiae dicimus? quomodo igitur non
furere te perspicimus, si propriam cuique no-
minum potestatem inesse non putes, sed con-
tra veritatem idem omnia posse nomina de-
termines? Tanquam errore Eunomij**

Basilii,

con-

confutat si quis dicat omnibus nominibus diuinis idem, & eadem ratione significari: hoc enim est idem posse omnia nomina.

VII.

Fundamentum verò huius sententia est: quoniam ut ait Diuus Thomas, & alij referendi tractatu sexto, capite nono, numero quinto, multiplicitas nominum diuinorum, & conceptuum, quos de Deo formamus, prouenit ex imbecillitate intellectus nostri, qui non potest vnico conceptu multiplices Dei perfectiones concipere, non verò ex vlla multiplicitate actuali perfectionis diuinæ, quam multis conceptibus intelligimus: atque adeò cum nomina significant medianibus conceptionibus, id debet intelligi nomine sapientia, aut iustitia, quod respondet conceptui formali, quem formamus cum Deum concipimus iustum, ac sapientem; nos autem cum ita concipimus; abstrahimus à cæteris perfectionibus: nec enim cum Deo iustitiam tribuimus, concipimus sapientiam, aut vice versa: sed solam rationem formalem sapientia apprehendimus, cum Deum sapientem appellamus: & solam rationem formalem iustitia cum iustum credimus. Nam cum non aliter hæc agnoscamus, aut nominemus quam ad modum, quo ex creaturis agnouimus, ac nominamus; in creaturis autem eiusmodi rationes sint ab inuicem distinctæ, etiam cum easdem tribuimus Deo, distincte concipimus cum præcisione rationis vnus ab altera. Quæ verò ita se habent, ut mutuo se formaliter includant, non admittunt huiusmodi abstractionem: nam quamuis ratio animalis seorsim sumpta, itemque ratio differentia specificæ, verbi gratia rationalitas, præscindi possint à ratione humanitatis, quia hæc natura ex illis includit, ipsa tamen humanitas nullo modo admittit abstractionem præcisionis ab animalitate vel rationalitate: hoc enim ipso quo in conceptu eius formali non includitur alterutra ex illis, dissoluitur ratio ipsius, semper enim conceptus formalis in esse cognito debet includere quicquid obiectiuus includit secundum rationem, & esse intelligibile: ideoque quemadmodum humanitas includit animalitatem, ac rationalitatem, ita etiam conceptus eius formalis debet includere secundum

esse cognitum easdem rationes, alioquin non erit conceptus humanitatis, sed alterius obiecti. Quapropter cum conceptus respondentes nominibus attributibus non contineant secundum esse cognitum perfectiones omnes diuinas, sed singuli singulas iuxta nostrum modum intelligendi, consequens est ut attributa, prout à nobis significantur, & concipiuntur, non se mutuo includant. Secundo suadetur iisdem ferè rationibus quibus ostensum est cap. præcedente attributa nostro modo intelligendi non includere intrinsece, ac formaliter essentiam diuinam: nam id, quod est veluti alterius radix, & prius illo, non potest illud intrinsece, & essentialiter vendicare: omnis enim ratio essentialis, & intrinseca est prior eo, de cuius essentia est: atque adeò nequit ex ipso tanquam ex radice pullulare, eodem quoque modo id, quod concipitur tanquam fundamentum alterius, ac prius illo, concipi nequit ut constitutum essentialiter, atque intrinsece ex illo, simul enim conciperetur ut prius, ac posterius: ut intrinsecum, atque extrinsecum eidem subiecto: nam quatenus concipitur ut pertinet ad essentiam, est prius atque intrinsecum, quatenus autem concipitur procedere ex alio tanquam ex radice, est posterius atque extrinsecum. At nostro intelligendi modo inter attributa diuina est ordo prioris, ac posterioris, prius enim concipitur immutabilitas, quam æternitas: prior infinitas, quam incomprehensibilitas: prius intellectio, quam volitio, namque posteriora demonstrantur à Philosopho naturali, ac Theologo per priora: ergo fieri nequit, ut se mutuo essentialiter includant. Nam si nostro intelligendi modo cum sapientiam Dei concipimus in conceptu obiectiuo respondente huic formali, includitur intrinsece bonitas, ac dilectio diuina, iam hæc duæ perfectiones attributales ratione distinctæ non possunt concipi ut posteriores, extrinsece, ac manantes à sapientia, alioquin essent posteriores seipsis, & suimet radices, atque fundamenta. Respondebitur non sequi: nam quando duo mutuo pendent in diuerso genere causæ, non proinde vnum ex illis pendere dicitur à seipso, quamuis enim materia pendeat à forma, & hæc ab illa, non proinde forma, aut materia pendet à seipsis: quoniam nec materia

Y y 4

respe-

respectu sui exercet causalitatem materialem, nec forma respectu sui formalem, sicut exercet altera respectu alterius. In attributis autem diuinis nostro intelligendi modo concipitur prioritas, ac posterioritas diuersa ratione: nam volitio, quatenus est ratio essentialis, atque intrinseca sapientie, concipitur prior ipsa quasi formaliter, quatenus verò ab ipsa tanquam ex radice germinari intelligitur, concipitur posterior in alio genere, nimirum tanquam attributum, siue proprietas remota respectu proxima: ex quo non sequitur eandem volitionem respectu sui esse priorem, ac posteriorem: quoniam respectu sui nec est ratio essentialis, nec perfectio attributalis magis proxima, aut remota. Quæ solutio non est adæquata: nam exemplum sumptum à materia & forma est valde dissimile: vtraque enim secundum rationem formalem est alteri extrinseca: & proinde, cum neutra sit sibi ipsi causa, neutra est seipsa prior, ac posterior: at si materia esset intrinseca, & essentialis formæ, profecto esset causa formalis sui quemadmodum est ipsa forma: nam forma secundum totum suum esse actuat, & manu tenet materiam, quare, si materia est intrinseca, & essentialis formæ, ipsa quoque esset causa formalis sui. Neque in rebus creatis esset vllū exemplū, in quo ratio aliqua intrinseca, & essentialis subiecto fluat ab illo tanquam à radice, ac fundamento. Cum ergo diuina concipiamus ad modum, quem in creatis intelligimus, non est vllum fundamentum, ex quo intellectus noster concipere queat aliquam perfectionem diuinam simul tanquam rationem essentialem intrinsecam alteri, & tanquam formam posteriorem illa, in ipsaque fundatam: nam duo isti modi concipiendi important rationes oppositas ac repugnantes: communis autem modus concipiendi perfectiones attributales est, vt concipiantur per modum proprietatum essentia ordinatarum inter se secundum rationem prioris, ac posterioris nostro intelligendi modo; quare sub hoc modo concipiendi, quo illas communiter exprimimus, ac nominamus, nequaquam se mutuo includūt essentialiter, atque intrinsece.

VIII.

Caietan.

Nec verò Doctores qui pro contraria sententia citantur, illi fauent: non in primis Caietanus, non enim loquitur de perfectionibus attributalibus, prout à nobis distinctæ concipiuntur, ac significantur, sed de ipsis secundum se: agit enim eo loco contra Scotum admittentem in diuinis distinctionem actualem formalem ex natura rei: & statuit tres conclusiones, quarum

prima est, in Deo secundum se nulla est distinctio actualis: in cuius probatione, & explicatione dicit ea, quæ inter arguendum ex ipso adducta sunt: ex quo patet ipsum loqui de essentia, atque attributis ex natura rei: & inferius non obscure tradit communem sententiam, vt colligitur ex responsione ad sextum: nam cū fuisset oppositum ex omnimoda identitate perfectionū diuinarū, ex natura rei tolli ordinē demonstrationis, & distinctionem inter prædicationes formales, ac non formales, negat sequi, & rationem reddit, quoniam loquimur vt concipimus, formamus autem distinctos conceptus, quorum vnus ex alio oritur, & de alio non prædicatur, & habet aliquam habitudinem, quam alius non habet. Quæ ratio nullam vim habet, si perfectiones attributales, prout à nobis apprehenduntur, essentialiter, ac intrinsece vendicant secundum esse intellectum id, quod re ipsa secundum se vendicant: nam si omnimoda identitas, & inclusio secundum rem, vt ita loquamur, tollit rationem demonstrationis in ijs, qui rem cognoscūt, sicuti est, etiam omnimoda inclusio secundum esse intellectum tollet, quapropter qui recurrit ad nostrum modū concipiendi, necessariò admittit non omnem rationem formalem perfectionis quæ est fundametaliter in re, esse obiectiue secundum esse intellectum in mēte viatoris concipientis, & exprimentis singulas perfectiones diuinas distinctis conceptibus, ac nominibus. Porro ceteræ omnes tam Patrum, quam Theologorum, ac Philosophorum autoritates vnica expositione explicari possunt dicendo, loqui ipsos de perfectionibus diuinis secundum se: nam ppter omnimodā vnitatem, ac simplicitatem Dei, nō sunt in ipso plures perfectiones, aut rationes formales ex natura rei distinctæ, sed vna prorsus, quæ est infinita perfectio simpliciter: & ita quocūq; nomine appelletur, designando quod est in re, & non attendendo ad abstractionem, seu præcisionem intellectus, vendicat intrinsece omnia, & hoc modo verum est dicere quālibet perfectionem diuinā esse idem, quod ceteras omnes simul, vnam esse idem, quod alterā, vbi n. nulla est distinctio actualis ex natura rei, & simplex vnitatis obiectiua, quam hoc, vel illo nomine significantes, & supra ipsam reflectentes verè affirmamus, quod hoc sit illud, & omnia sint vnum.

In speciali tamen respondere oportet ad ea, quæ specialiter obiecta sunt, in primis autem ad explicanda verba Diui Anselmi oportet obseruare illius institutum, est verò probare naturam diuinam habere

innu-

innumeras perfectiones sine compositione, aut distinctione actuali ipsarum. Atque ita, cum compositio, ac distinctio actualis in re ipsa non respiciat nostrum concipiendi modum, aut ex illo pendeat, sed ex multiplicitate actuali rerum significatarum. D. Anselm. verbis in contrarium adductis solum intendit statuere omnimodam identitatem, ac simplicitatem perfectionum diuinarum, ita ut intellectus noster ex parte obiecti non reperiatur in illis diuersitatem actuali, sicut reperitur in rationibus creatis contentis in vna specie, vel indiuiduo. Sensus igitur est, sicut à parte rei vnum prorsus essentialiter est, quicquid de summa essentialiter dicitur, ita ipsa vna, eademque ratione adæquata est totum, quod essentialiter est: nec sicut in rebus creatis reperiuntur rationes ex natura rei distinctæ, à quibus sumuntur diuersæ denominationes, ut homo dicitur corpus à materia, rationalis ab anima, non ita, inquam, in Deo sunt rationes obiectiue actu diuersæ, à quibus hoc, vel illo modo appelletur: nam re ipsa hoc est vnum, quod aliud, & singula totum, quod aliud, ex quibus patet non loqui ipsum de nostro modo intelligendi: nam hoc nihil intererat ad institutum: imò initio capitis indicat nostro modo intelligendi esse mutuo diuersa, ait enim: *Si summa illa natura tot bona est, erit ne composita tot pluribus bonis? an potius non sunt plura bona, sed vnum bonum tam pluribus nominibus significatum?* tot bona appellans, & rursum se reuocans, ac vnum dicens pluribus nominibus significatum, satis indicat licet simpliciter vnum sit, tamen esse quodammodo plura, hoc est nostro modo concipiendi, ac significandi. Nec verò dissimilitudo restricta in argumento quidquam efficit: nam cum Anselm. ait hominem secundum aliud esse rationale, secundum aliud verò corpus, distinctionem ex natura rei agnoscit inter rationem, à qua homo dicitur corpus, & rationalem, & hanc excludit à diuinis, nec tamen proinde excludit mutuam distinctionem rationis cum præcisione obiectiua rationum formalium: cum verò ait iustitiam significare vnum, quod alia, vel omnia simul, vel singula, loquitur de significatione materiali, & identica, non verò formali & intrinseca, & eodem modo interpretanda sunt similia testimonia adducta ex Augut. & Gilberto.

X.

Porro Gilbertus in secundo testimonio solum vult cum dicimus, Deus magnus, bonus, significare vnum & idem à parte rei, id tamen non impedit, quo minus ipsum quod est vnum, diuersis conce-

ptionibus præcisiuis significemus, & apprehendamus, quod indicat cum ait multis nominibus ac diuersis modis id significare: nam modi isti concipiendi habent fundamentum in re: Exempla verò non sunt quoad omnia adaptanda, sed solum quoad id, ad quod adducuntur, & ita cum illa exempla solum adducantur ad ostendendam identitatem realem cum diuersitate nominum, ac modorum, non verò ad mutuam inclusionem intrinsecam, non oportet, ut hoc ipsum in diuinis exigamus. Quin verò etsi denominatiuum *humanus* includat hominem, & corporeum, vel corporale corpus, hoc tamen non includit corporale, ut à corpore ipso deducitur, nec homo humanum: atque adeò non sunt apta exempla ad explicandam mutuam inclusionem: cum verò in attributis non sit vlla ratio, cur admitti debeat inclusio non mutua, non enim est, cur potius iustitia includat misericordiam, quàm hæc iustitiam; constat illud exemplum non adductum ad ostendendam inclusionem non mutuam, sed solum identitatem à parte rei cum diuersitate nominum, & conceptionum mentalium, quibus respondeant diuersæ rationes obiectiue. Dictum Boëtij explicari potest de re ipsa: nam cum de bonitate, aut iustitia diuina prædicamus veritatem, prædicatum re ipsa non est accidens prædicabile, aut prædicamentale, sed substantiale rei, quam per illa alia attributa volumus designare, id verò non tollit, quo minus nostro modo intelligendi concipiatur ut quid extrinsecum rationibus formalibus aliorum, non quidem per abstractionem negatiuam, hæc enim est falsa, sed præcisiuam, quæ habet fundamentum in excessu intelligibilitatis perfectionum diuinarum supra nostrum intellectum.

XI.

Ad primum argumentum respondeo nomina non significare obiecta prout sunt in re, sed prout concipiuntur à nobis: essentia verò diuina concipitur sub multis rationibus virtute distinctis, & sub illis etiam præcise significatis formaliter, quamuis identice omnia significantur, & si maior intelligatur de significatione formali, est falsa, vera autem si de identica: sed in hoc sensu neganda est consequentia: quoniam identitas actualis inter significata diuersorum nominum, & mutua significatio identica non sufficit, ut omnia illa quouis nomine formaliter significantur: maxime quando nomina significant conceptiones inadæquatas obiecto, & respondentem eidem secundum distinctionem virtuale, siue fundamentalem vnius perfectionis

æqui-

æquipollentis pluribus: tunc enim singula significant entitatem illam fundamentalem, quatenus præcisè æquipollent singulis perfectionibus, non verò omnibus simul sumptis: & ita omnimoda identitas obiectorum significatorum non sufficit, vt per quoduis nomen significentur omnia formaliter, sed solum identice, ac fundamentaliter. Ad secundum respondeo sub eadem distinctione: nimirum quoduis attributum secundum se, prout est in re, non habito respectu ad nostrum intellectum, esse infinitum simpliciter, atque adeò continere omnem prorsus perfectionem: prout autem sumitur secundum distinctionem virtutalem, & cum habitudine ad cōceptus non synonymos, quibus à nobis concipitur habere infinitatem in suo genere: hoc est sapientiam in genere sapientiæ, & sic in cæteris. Nam quando Dauid Psalm. 146. dixit: *Sapientia eius non est numerus*, solum attendit ad infinitudinem sapientiæ sub ratione sapientiæ, non autem sub ratione iustitiæ, aut misericordiæ. Tertium eadem quoque distinctione dissoluitur: nam processiones diuinæ quoad rationem communicationis essentiæ, ac perfectionum diuinarum non pendent ex nostro modo intelligendi, & idèd quamuis nostro modo intelligendi intellectio diuina non vendicet essentialiter volitionem, neque hæc intellectiōem, non proinde Verbum æternū & Spiritus sanctus ex vi suarum processionum definient vendicare omnes diuinas perfectiones: quoniam intellectio, ac volitio diuina secundum se absque habitudine ad intellectum creatum continet omnem perfectionem simpliciter, sed huius dubij vberior explicatio pertinet ad materiam de Trinitate.

De ordine attributorum.

CAPVT IX.

I.

August.

NON dari vllum ordinem inter attributa diuina suadebit aliquis: quoniam non est inter ipsa vlla distinctio: ordo verò distinctionem exigit: vt enim ait Augustinus lib. 19. de Ciuitate cap. 13. *Ordo est parium dispariumq; rerum sua cuique loca tribuens dispositio*, inter res autem pares, ac dispare datur distinctio ex natura rei, quæ repugnat perfectionib. diuinis: si quis autem dicat saltem interuenire ordinē rationis, obijciatur secundo inanem esse ordinem rationis, cui nihil respondet ex parte obiecti, & qui est variabilis pro cuiuslibet arbitrio: hic enim tanquam commentitius, & arbi-

trarius alienus est à doctrina Theologica. Tertio omnes perfectiones diuinæ sunt æquales, & consequenter non habent inter se comparisonem disquarantiæ: quæ verò ita se habent non subsunt ordini: quare nec est, nec concipi potest ordo inter attributa diuina. Quarto de ratione ordinis est prius, ac posterius: in diuinis non est prius, ac posterius: ergo nec ratio ordinis.

Ordo, vt notat Henric. in sum. artic. 52. quæst. 1. respectus quidam est inter ordinata: quem D. Augustinus vbi suprà dispositionem vocat, & consequenter exigit pluralitatem: nam respectus omnis vt minimum exercetur inter duo extrema: & idèd vnum, quia vnum, est expers ordinis, & ordinata debent esse distincta, vt docet D. Thomas de potentia quæst. 7. artic. 11. & sæpè alibi. Cum verò relatiua alia sint æquiparantiæ, alia disquarantiæ, & priora eodem modo se habeant ad vnum, ac ad reliqua omnia, in illis non est ordo: nam inter plura omninò similia, vel æqualia non est vllus ordo. Huic autem doctrinæ Henrici aduersari videtur August. qui ordinem vocat dispositionem non minùs parium, quam disparium: sicut autem disparia sunt relatiua disquarantiæ, ita paria æquiparantiæ: præterea ordo secundum numerum constat inter plura eiusdem rationis. Verum loquendo de ordine naturæ, non est inepta hæc doctrina Henrici. Nam si relatiua æquiparantiæ considerentur, qua talia, secundum se sunt ordinis expertia, non enim in ijs potest concipi vlla diuersitas, secundum quam tribuatur suis cuique locus impar pro merito, ac dignitate cuiuslibet. Verum non semper requiritur vt cuius ordini supponatur alia disparitas præter distinctionem ordinandorum, hic tamen ordo non fit ab ipsa natura, sed ex arbitrio ordinantis, quod maximè fit in ordine secundum locum vel numerum. Nam vbi sunt plures quoad merita æquales, possunt aliter, atque aliter numerari: in quo numeri erit ordo, quia hic est primus, & secundus &c. item in exercitu possunt redigi milites in ordinē, quin habeant diuersitatem secundum merita, &c. de huiusmodi ordine libere indutō non est hic sermo, sed de eo, qui nittitur, ac fundatur in ipsa rei natura, hic verò omninò exigit aliquam disparitatem in ordinatis. Si quis obijciat ordinem rationis fieri ad arbitrium intellectus concipientis, atque adeò ad ipsum nullam prorsus exigi disparitatem. Respondetur ex doctrina Henrici. vbi suprà quæstione 2. ad vltimum,

II.

Henricus.

Augustinus.

S. Thomas.

Henricus.

ultimum, ordinem rationis non esse à puro conceptu intellectus, tunc enim esset vanus ac fictitijs: sed quodammodo esse à re, quatenus est apta concipi sub ordine ab eo, quod habet rationem principij ad alia, & non è conuerso: qui ordo originabiliter est à natura rei, complete autem ab intellectu progrediente ab vna ratione ad alias tanquam à principio ad principiata. Ex quo patet, licet ordo rationis non exigat in re ipsa disparitatem actualem, requirere tamen virtuale, cui intellectus adæquatur constituendo ordinem: Requiritur tandem comparatio ad vnum aliquod principij determinatum: ita S. Tho. 1. p. q. 42. art. 3. & quodlib. 5. ar. 19. & Henricus. q. 1. cit. hoc autem principium potest esse siue vnum ex comparatis, siue aliud tertium ad quæ cætera comparentur. Et hæc comparatio est, quæ ultimo complet rationem ordinis: nam plura etiam dissimilia possunt esse confusa, & inordinata, nisi accedat mutua comparatio, ac dispositio.

III.

Dico primum, inter perfectiones diuinas non est ordo realis, est tamen ordo secundum rationem. Vtraque pars est communis inter doctores, ita S. Thom. in 1. d. 31. quæst. 1. artic. 2. in corp. Richard. dist. 2. art. 1. quæst. 4. Henric. in sum. artic. 52. quæstione. 2. Carthusian. in 1. dist. 2. quæst. 3. Rubionius. dist. 3. quæst. 1. art. 1. Prior pars ex principijs fidei euidenter constat: nam, vt infra dicam, de fide est, præter ea quæ relatiue opponuntur, in diuinis omnia esse vnum absque distinctione reali: porro omnis ordo realis supponit pluralitatem realem eorum, inter quæ consideratur, vnitatis enim præcisè sumpta non est capax ordinis: atque adeo cum pluralitas supponat distinctionem, hæc verò nulla sit ex natura rei inter perfectiones attributales, non est etiam ordo realis. Posterior verò pars suadetur, quoniam omnis pluralitas sine ordine parit confusionem: quam à diuinis perfectis abesse ratio suadet: quapropter, cum in attributis, vt ostendam tractat. 6. sit distinctio, & pluralitas rationis, eiusdem quoque generis ordo admitti debet. Non loquor autem de ordinatione, quem ad libitum fingere quiuisset diuersimode concipiendo quædam attributa prius alijs: sed de ordine habente fundamentum in re iuxta modum concipiendi nostrum, vt etiam notauit Richard. citat. nam sicut in vna simplici essentia propter eius infinitam perfectionem, eminenter æquipollentem perfectionibus creatis re ipsa distinctis inuenit

intellectus noster fundamentum distinctionis, ita quoque habet fundamentum ordinis perfectionum, quatenus distinctæ concipiuntur, & nostro intelligendi modo vna supponit aliam, & ex ipsa quasi emanat.

Ex his facile dissoluntur rationes dubitandi initio propositæ: nam auctoritas Diui Augustini, & primū argumentū solum conuincit non dari inter perfectiones attributales ordinem realem, quod est verissimum. Ad secundum patet etiam responsio: non enim deest fundamentum distinctionis, ac ordinis rationis ex parte obiecti propter virtutalem distinctionem attributorum tract. 6. explicandam: neque habetur ratio ordinis pro libito à quouis conficti, sed rationabiliter iuxta radicalem distinctionem adinuenti: qui proinde vt idoneus à Theologis vsurpatur, ad vsum enim Theologicæ doctrinæ sat est in obiecto ordo rationis, nec requiritur realis. Ad tertium respondetur attributa diuina, cum non habeant ordinem realem, non habere etiam realem disparitatem: contra verò, cū habeant solum ordinem rationis, habere etiam nostro intelligendi modo disparitatem virtuale: quatenus æquipollent perfectionibus creatis; quæ quoad perfectionem sunt inæquales, & aliæ ab alijs quasi à suis principijs emanant.

IV.

Circa materiam quarti argumenti est difficultas: nam Diu. Thom. 2. 2. quæst. 26. artic. 1. & 6. & in 1. dist. 20. quæst. vnica artic. 3. existimat ordinem vendicare intrinsece rationem prioris ac posterioris, quod saltem in ordine rerum creatarum perspicuum est: contra verò Henric. vbi supra quæst. 3. censet rationem prioris ac posterioris per accidens se habere ad ordinem, & coniungi cum illo ratione materiæ, non verò formæ, hoc est ratione ordinatorum, non verò ipsius ordinis: nam quoties habentia ordinem ad suum principium in se ipsa talia sunt, vt vnum secundum propriam entitatem dependeat ab alio, hoc verò non pendeat ab illo, datur ratio prioris ac posterioris; quæ afficit, ac denominat res ipsas, non verò respectum ordinis inter ipsas: in diuinis autem nihil subiectum ordini habet rationem prioris ac posterioris: nam ibi non est nisi essentia, & relationes, vel reales, vel secundum rationem, essentia secundum se vna cum sit, non est prior ac posterior: non item relationes, quoniam sunt simul natura: & ita Diu. Augustin. lib. 3. contra Maximin. cap. 14. diuinis personis tribuit ordinem ratione principij, & tamen negat vnam esse

V.

S. Thom.

Henricus.

August.

prio-

S. Thomas.
Henricus.

S. Thom.
Richard.
Henric.

Carthusian.
Rubionius.

Caietan.

priorem altera. Huic sententia videtur fauere Caietan. 2.2.q.26. art. 1. vbi ait ordinem ratione generis includere prius, ac posterius, non tamen ratione propria differentia: ac proinde sicut scientiam admittimus in diuinis ratione differentia, non qualitatibus, quæ est genus, ita in diuinis sine ratione posterioris, ac prioris, quæ sumitur ex ratione generis, datur vera ratio ordinis: quam doctrinam sumpsisse videtur ex D. Tho. in 1. d. 20. q. vnica art. 3. vbi rationem prioris ait esse genus respectu ordinis, & ita illam non manere in diuinis, cum tamen in eis datur ordo Originis.

S. Thom.

VI.

Ratio analogica ordinis vt extenditur ad creata & increata, non includit veram rationem prioris ac posterioris, vt citati auctores loquuntur, & ideo negant re ipsa dari inter personas diuinas rationem prioris ac posterioris: tamen vbi ex propria ratione ordinandorum non excluditur ratio prioris ac posterioris, recte admitti debet. A ratio posterioris ac prioris secundum naturam infert quidem imperfectionem, & ideo excluditur à diuinis: tamen nostro modo intelligendi, & secundum rationem nullam imperfectionem continet, sicut nec distinctio, ac pluralitas secundum rationem: & ideo si ex propria ratione singularum perfectionum non excluditur, admitti potest inter attributa diuina, vt admittit Carthusianus, loco citato. Est verò ad hunc modum: nam sicut quædam concipimus tanquam fundamentum aliorum, quædam proximè & immediatè manare ab essentia, quædam interuentu aliorum, ita etiam possumus concipere quædam vt priora alijs, non quidem tempore, sed in ratione independentia: & hoc modo concipimus essentiam vt priorem intellectu, & hunc vt priorem voluntate: quia æquipollent rebus creatis habentibus inter se veram rationem prioris ac posterioris. Ex quo patet solutio ad fundamentum Henr. nam prioritas secundum rationem non exigit dependentiam secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi: attributa autem diuina & inter se, & cum essentia comparata habent rationem prioris ac posterioris non secundum rem sed nostro intelligendi modo: nam quamuis re vnum sint, sunt tamen plura ratione, & attributa non dicunt solos respectus rationis, sed perfectiones absolutas, quin verò etsi dicerent respectus, non se mutuo respiciunt, sed creaturas in ordine, ad quas Henric. considerat attributa: at similitas solum conuenit relationibus, quæ se mutuo respiciunt, non verò disparatis, inter

Carthuf.

quas potest dari ordo, & ratio prioris vt se habent identitas, ac distinctio specifica, quæ non se mutuo respiciunt: & ita relatio identitatis secundum speciem est prior distinctione secundum eandem speciem, prius enim natura conuenit Petrus cum Paulo ratione humanitatis, quam ratione eiusdem differat ab equo. At posita sententia Henric. quod intelligere in Deo dicat essentiam diuinam cum habitudine ad verum, velle autem eandem cum habitudine ad bonum, cum hæc habitudines non se inuicem respiciant, sed alios terminos, comparari possunt secundum prius ac posterius, sicut & ipsi termini comparantur. Ex quo patet solutio ad 4. argumentum: nam etsi de ratione ordinis secundum propriam speciem foret prius ac posterius, nihilominus in attributis datur hæc ratio non secundum rem, sed secundum rationem, & modum intelligendi nostrum.

VII.

Vt autem explicetur quis, aut qualis ordo sit inter attributa diuina, obseruandum est inter plures perfectiones duobus præcipue generibus ordinis considerari posse, alterum secundum rationem excellentia: alterum secundum rationem causalitatis: vt enim ait D. Thom. 1. p. q. 85. artic. 3. ad primum, ordo naturæ duplex est, scilicet secundum gradus dignitatis, & secundum rationem causalitatis: verum in diuinis, quæ re ipsa non distinguuntur, non est ordo, aut prioritas naturæ: quoniam vbi omnia idem sunt, nec est ratio dependentia: & causalitatis, nec disparitas, aut inæqualitas excellentia, vt rectè notauit D. Augustin. lib. 15. de Trinitate cap. 5. cum enim ex pluribus attributis vellet vnum eligere quod apud nos perfectius æstimatur, sapientiam elegit inter vitam, potentiam, ac speciositatem, quoniam am vitam, & decora species conuenit etiam rebus corporeis, sapientia verò, ac potentia ita comparantur inter se, vt sacra scriptura dicat, *melior est sapiens viro forti*; subiungit, *quamuis hæc quatuor in Deo non inæqualia dicenda sunt*: & reddit rationem, *Nomina enim quatuor, res autem vna est*, quia tamen vixit est ordo rationis, siue etiam virtutis habens aliquam similitudinem cum ordine naturæ, idcirco non nihil de vtroque dicendum est. Quod verò attinet ad ordinem dignitatis, Augustin. ibidem duodecim perfectiones enumerat, nempe æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, viuus, sapiens, potens, speciosus, iustus, bonus, beatus, spiritus, & ex singulis tribus quaternarijs eligit vnum

S. Thom.

Augustin.

num attributum nempè ex primo aeternum, ex secundo sapiens, ex tertio beatum: quoniam aeternitas supponit cetera tria, nempè immortalitatem, incorruptibilitatem, immutabilitatem: sapientia verò vitam, potentiam, & speciositatem excelsit, beatitudo autem spiritum, iustitiam, bonitatem: & quia eadem beatitudo, ut potè consummata perfectio omnia continet, ad hac vnam perfectiones omnes diuinas reducit. Quæ Augustin. doctrina docta sanè, & ingeniosa est, verum non amplectitur omnia, ac sola attributa: vita siquidem, & spiritus, quæ ab August. inter cetera recensentur, etiam nostro modo intelligendi sunt perfectiones substantiales: simplicitas autem, infinitas, immensitas & nonnulla alia, quæ omittit, habent rationem attributorum. Porro singula attributa quoad rationem excellentiæ comparare longum esset, & à presenti instituto alienum, illud dixerim, ea quæ nostro modo intelligendi sequuntur gradum substantialem perfectiorem, esse quoque secundum rationem communem analogicam nobiliora, verbi gratia, sapientia & sanctitas, quæ censentur inesse Deo, secundum quod est vita intellectualis, intelligitur etiam nobiliora immensitate, quæ videtur adesse illi, quatenus substantia est. Inter ipsas autem perfectiones, quæ sunt veluti proprietates vitæ diuinæ, ordo excellentiæ sumitur ex comparatione ad perfectiones creatas participantes diuinas. Ex quo principio colligitur intellectum in Deo nostro modo intelligendi esse perfectiorem voluntate: quia scilicet in creaturis intellectus est præstantior voluntate: quæ etiam ratione August. ubi supra sapientiam prætulit potètiæ & speciositati: sed omisso hoc ordine restat ut paucis dicam de ordine secundum rationem principij.

Henric. q. 2. citata ordinem rationis constituit secundum comparationem ad principium secundum rationem: id verò est, quod importat rationem magis simplicis: nempè id, de quo natus est formari conceptus magis simplex, hoc est minimè resolvable in plures conceptus, siue quod primo natum est concipi ab intellectu, ita ut ab hoc procedat ad conceptum aliorum: & hoc modo se habet in Deo ratio ipsa esse, quæ includitur in qualibet aliarum rationum, quæ in Deo considerantur, nempè viuere, intelligere, velle, & hoc etiam modo ea, quæ pertinent ad intellectum, quandam rationem principij habent ad ea, quæ pertinent ad voluntatem. Verum prior conditio fat est ad constituendum ordinem rationis, non tamen requiritur: suffi-

cit quidem, quoniam simplicia sunt priora compositis, & quasi rationes formales ipsorum, & idè quando duæ rationes obiectiuæ inuicem comparatæ ita se habent, ut nostro intelligendi modo altera sit simplicior altera, & in ipsa quasi inclusa, habet rationem principij in intelligendo, quoniam secundum se est intelligibilis absque posteriore, hæc tamen sine illa nequaquam, hoc modo ratio essendi potest intelligi sine vita, & ratio vitæ sine intellectu. Non tamen è contra. Non requiritur autem, quoniam attributa inuicem comparata non habent disparitatem penes simplicitatem, nec vnum est resolvable in plures conceptus, quam alterum, & tamen inter ea reperitur ordo rationis. Dixerim ergò ordinem rationis secundum modum causalitatis constituendum in comparatione ad principium secundum rationem, hoc est, quod nostro modo intelligendi cum fundamento in se sit principium cognoscendi cetera sub ipso ordinata. Id verò intelligendum est, quoad notitiam distinctam, siue via accurata cognitionis: nam via inuentionis, & notitia confusa multa sunt notiora suis principijs. Porro via accurata cognitionis dupliciter est aliquid principium intelligendi aliud, vel quia pertinet ad rationem eius formalem intrinsecam, ut se habent gradus superiores ad inferiores, vel quia pertinet saltem extrinsece ad scientiam propter quid illius, utroque autem modo est in Deo principium secundum nostrum modum intelligendi: nempè quoad intrinsecam ipsum esse, ut rectè docuit Henric. quoad extrinsecam verò essentia sub ratione naturæ, quæ est ratio, propter quam attributa omnia demonstrantur à nobis de Deo: & quidem quoad primum ordinem nihil addendum ijs, quæ ab Henric. dicta sunt.

Quod verò attinet ad ordinem per comparationem ad essentiam, tanquam principium radicale, propter quod cetera intelliguntur conuenire Deo, obseruandum est, dupliciter emanare plures proprietates ab vna natura: primo ita, ut vnica tantum perfectio concipiatur immediata essentiæ: deinde vero reliquæ vna post alteram consequantur: secundo verò ita, ut duæ, vel plures immediatè contingant essentiam, deinde verò plures aliæ suo ordine sequantur: & quidem in essentia concepta sub vna tantum ratione formali, quæ non habeat saltem virtute plures rationes essentielles intrinsecas, non sunt plures proprietates immediatæ: ut videre est in ente, cuius proprietates sunt vnum, ve-

IX.

rum, bonum, quæ conueniunt enti eodem ordine, quo sunt propofitæ, non omnes simul immediatè: cum verò essentia saltem secundum rationem intelligendi concipitur sub pluribus rationibus substantialibus inadæquatè nō repugnat, vti sunt plures proprietates immediatè consequentes essentiam sub diuersis rationibus absque ordine immediato ipsarum inter se: vt videre est in homine: cuius quatenus est corpus, prima proprietas est quantitas, vel si quam aliam volunt Philosophi, quatenus viuens est potentia nutriendi, quatenus animal potentia sensitua, quatenus homo ratio discurfua: neque ex quantitate oritur potentia nutriendi, neque ex hac sensus, nec denique ex sensu intellectus, licet, quæ posteriores sunt supponant priores: non quidem, eo quod ex ipsis emanent, sed quia gradus essentia, à quibus ipsæ profluunt, supponunt gradus à quibus priores emanant.

X.

Quamuis autem in Deo concipere possumus plures rationes substantiales inadæquatas respondentes pluribus gradibus substantialibus per creaturas seorsim sparsos, nempe rationem substantia, siue essentia, quæ conuenit omni substantia creatæ: rationem vitæ, quæ est etiam in rebus sensus, ac rationis expertibus, rationem intellectualitatis, quæ solum in hominibus, & Angelis reperitur, tamen quia in substantijs materia expertibus idem est omnino gradus essendi, quo constituuntur in ratione vitæ, ac intellectus, nec ex præcisa ratione vitæ abstractæ ab intellectualitate aduenit ei aliqua proprietas, sicut contingit substantijs materialibus, quæ ex communi ratione vitæ habent vegetationem, ac vim generandi, idcirco non est opus in Deo distinguere aut quærere attributa, quæ conueniant ipsi quatenus vita est distincta ab ijs quæ vendicat, quatenus substantia intellectualis est, vt enim ait D. Augustin. lib. 15. de Trinitate cap. 5. vita Dei non talis est, qualis inest arbori, vbi nullus intellectus est, nullus sensus; nec talis qualis inest pecudi, quæ sensus quidem est particeps, sed intellectus expertus: & ideo sicut idem subdit: *ac per hoc simplex illa natura sicut intelligit, sentit, sicut sentit intelligit: idemque sensus, qui intellectus est illi*: Atque adeo ex gradu vitæ non possumus concipere manare in Deo proprietates aliquas distinctas ab ijs, quas sibi vendicat quatenus vita intellectualis est. Cuius ratio est, quoniam proprietates omnes viuientium, pro vt antecedunt rationem intelligendi, non dicunt perfectionem simpliciter, vt con-

stat in potentia nutritua, augmentatiua, sensitua, appetitiua, motiua: etenim licet sensus, & appetitus secundum rationem genericam, sub qua sensus conuenit cum intellectu in ratione cognoscendi, appetitus cum voluntate in ratione appetendi, dicant perfectionem simpliciter: item quæ ratio motiua quatenus dicit rationem principij actiui, non tamen secundum proprias rationes específicas: quia omnes includunt rationem potentia passiuæ: sensus ab obiecto, appetitus ab imaginatione, locomotiuum à se ipso secundum diuersas partes: ideo quæ cum ratio illa generica includatur in intellectu, voluntate, & principio actiuo, Deus quatenus supereminenter est voluntas, atque intellectus, & agendi potentia, vendicat etiam rationes illas communes: & ita non est vnde indagemus in ipso proprietates aliquas respondentes præcisè perfectioni substantiali vitæ abstractantis ab intellectualitate. Quapropter superest, vt ad constituendum ordinem attributorum consideremus diuinitatem sub duplici solum ratione nempe vt essentia, & vt vita intellectualis est. Nam quamuis ratio substantia ijs quasi intermedia sit, tamen præter negationem existendi in subiecto inhaesionis, de qua iam supra dictum est, non se offert alia specialis proprietas, quæ Deo competat, & ita relinquatur ratio essentie ac vitæ: sub vtraque verò ratione habet quædam attributa communia cum creaturis, quædam sibi propria: nam quatenus essentia est vendicat vnitatem, veritatem, & bonitatem, quæ tria competunt omni enti, vendicat etiam simplicitatem, immutabilitatem, æternitatem, quæ soli ipsi competunt: quatenus vita intellectualis vendicat intellectum, voluntatem, & potentiam. sicut omnis substantia spiritualis: & præterea sapientiam, iustitiam, charitatem, & cæteras virtutes tam intellectuales, quam voluntati proprias, quæ in Deum cadunt, quæ licet conueniant etiam creaturis, tamen necesse fariò, ac per modum proprietatum.

His suppositis quæ magna ex parte admittit Henric. in summi. articulo. 28. in principio & Richard. in 1. distinct. 2. articulo. 1. quæst. 1. hic conatur omnia attributa reducere ad primum illum ternarium communem omnibus creaturis, scilicet ad vnitatem, veritatem, ac bonitatem: pro quo existimat facere superius explicatam doctrinam D. Augustin. omnia colligentis ad æternitatem, sapientiam, & beatitudinem: deinde constituit hunc ordinem inter proprietates, quæ conueniunt Deo

inquan-

XI.

Henric.
Richard.

in quantum est essentia: prima inquit est veritas, secunda simplicitas, ex quibus duabus simul oritur ratio infinitatis: & ex his tribus immutabilitas: ex quibus tandem deducitur aternitas. At verò inter perfectiones, quæ Deo competunt, quatenus est vita, priores, inquit, sunt quæ pertinent ad intellectum: deinde quæ ad voluntatem: & inter primas prior est veritas quam sapientia. Id vero probat quoniam ideò Deus intelligit se, quia per essentiam suam se perfectè ostendit intellectui, essentia verò vnus cuiusque rei est ipse veritas: in quantum res ex parte sua talem se ostendit qualis est: idemque docet de bonitate respectu reliquarum perfectionum, quæ sunt propriæ voluntatis, postquam statuit misericordiam, deinde iustitiam, vltimo loco beatitudinem: quæ omnes perfectiones diuinas in sua ratione concludit; & quoad hanc partem, nimirum quod veritas sit prima inter perfectiones intellectuales, & bonitas inter eas, quæ pertinent ad voluntatem, & competunt Deo, quatenus vita intellectualis est, idem sentit Henric. & probari potest ex ratione obiecti, quæ nostro intelligendi modo est prior actibus intellectualibus: & ideò cum veritas, ac bonitas sint obiecta intellectus, & voluntatis, Deus quatenus veritas nostro intelligendi modo præcedit intellectum, & quatenus bonitas voluntatem.

XII. Verum licet hæc dispositio attributorum quatenus tres illos ordines sequitur aliqua ex parte cõgruat cum August. quoad institutum verò nequaquam: nam Aug. vt iam dixi ostendebat ordinem dignitatis, & comprehensionis. Richard. agit de ordine emanationis. August. 2. loco ponit vitam, ac potentiam, quarum prior non est attributum, posterior verò nõ pertinet ad intellectum. Richard. autem 2. loco solum ea ponit, quæ intellectui competunt. Deinde verò Richar. inter ea, quæ competunt essentia sub ratione essentia, vt nostro intelligendi modo præscindit à vita, post veritatem numerat simplicitatem, & prætermittit veritatem, ac bonitatem, quas postea numerat inter perfectiones, quæ competunt Deo quatenus vita est; id verò nõ congruit veritati: nam proprietates, quæ conueniunt essentia, quatenus ens est, sunt priores nostro intelligendi modo reliquis omnibus, quæ conueniunt eidem, quatenus determinatum ens est: quapropter ante veritatem, ac bonitatem non debet constitui, simplicitas, aut quoduis aliud attributum conueniens Deitati secundum propriam, ac singularem rationem. Præterea quam-

Gillij comment. Theol.

uis inter ea, quæ ad intelligendum requiruntur, primum locum vendicat veritas: quatenus est forma intelligibilis, vel in ipsa fundatur, & inter ea, quæ concurrunt ad actum voluntatis primum locum obtineat bonitas tanquam motiuum ex parte obiecti per ipsam trahentis voluntatem ad amorem sui: nihilominus veritas, ac bonitas secundum hanc acceptionem non sunt proprietates naturæ intellectus: quatenus intellectualis est, sed entis quatenus ens: quãdoquidem intelligibile, atque amabile reciprocatur cum ente, & multò latius funditur, quam intelligens, aut amans: & ita quemadmodum cetera omnia entia per veritatem constituuntur sub ratione intelligibilitatis, & per bonitatem sub ratione amabilitatis: ita quoque diuina essentia sicut prima veritas est quoque prima forma intelligibilis, & sicut summa bonitas, ita p eandem summe diligibilis: & quamuis actus cognitionis, & amoris ad quæ respondēt summæ huic intelligibilitati, & amabilitati solum habeat intellectus, ac voluntas diuina, nihilominus tamen in ad quæ sub iisdem rationibus est obiectum intellectus, ac voluntatis creata. Itaque cum veritas, ac bonitas per se primo cõstituunt essentiam diuinam sub ratione obiecti intelligibilis, & amabilis, non autem sub ratione potentia intelligentis, & amantis, quamuis ad has suo modo pertineant tanquã principia ex parte obiecti, non debent numerari inter proprietates conuenientes naturæ diuinæ, quatenus vita intellectualis est, sed potius inter eas, quæ ei competunt quatenus essentia est. Ratio verò pro Richard. adducta solum concludit veritatem esse priorem perfectionibus pertinentibus ad intellectum, & bonitatem ijs, quæ pertinent ad voluntatem, quod verum est: non tamen ostendit numerandas inter ipsas proprietates, quæ conueniunt per se primo essentia diuinæ, quatenus natura intellectualis est.

Quamuis autem difficile sit intrare perfectam rationem ordinis inter attributa, hæc tamen mihi maximè idonea visa est: nempe vt primum incipiam ab ipsis passionibus entis, & in singulis cõsiderem modum, quem sibi vendicat essentia diuina, quatenus essentia est, & cetera omnia, quæ ad eiusmodi proprietates sub eo modo consequi videntur, & ita ad tres proprietates entis reuocabo omnes: quæ conueniunt essentia conceptæ sub præcisa ratione essentia: deinde cõsiderabo eas, quas vendicat in quantum vita in ordine ad actum inter nos: postremò eas secundum qua-

XIII.

Z z 2

exer-

exercet causalitatem aliquam erga creaturas: hæ enim cum supponant & perfectione essentia in se, & actus vitales internos, postremo loco à nobis intelliguntur. Prima itaque inter perfectiones diuinas attributales est vnitas, quæ quoniam in Deo est summa, quæ concipi potest, ad ipsam necessario sequitur simplicitas, quæ est modus quidam perfectissime vnitatis: ad hanc verò sequitur immutabilitas: nam quod est à se, & summe simplex, est prorsus immutabile: quod autem immutabile, necesse est vt sit æternum, & has tres passionessentia, quatenus essentia est tribuit Henric. vbi supra, & consentit Richard. quatenus eas reuocat ad rationem vnius: nam re vera simplicitas, immutabilitas, & æternas rationem quandam habent indiuisiōis, atque vnitatis: quoniam verò vnitas est fundamentum identitatis, eadem enim teste Philosopho lib. 5. Metaphysic. cap. 15. text. 29. sunt vnum in substantia, identitas quoque est proprietas pertinens ad vnitatem: & quia opposita ad idem genus pertinent: & idem, atq; diuersum sunt opposita, post identitatem diuinarum perfectionum consideranda est distinctio, siue inter se inuicem, siue à rebus alijs: huius enim consideratio facit ad perfectam cognitionem identitatis, ac simplicitatis diuinæ. Post vnitatem sequitur veritas, & intelligibilitas obiectiua, quæ est secundum modum veritatis, Deus autem est prima summa, & infinita veritas, & consequenter primum supremum, & infinitum intelligibile: quæ ratione natura diuina est perfectissima forma intelligibilis soli diuino intellectui adæquatè cognoscibilis, cæteris inadæquatè. Ex quo sumuntur attributa, quæ Deo in ordine ad intellectum creatum tribuuntur, cum dicitur vna quidem ex parte inuisibilis, inuestigabilis, imperscrutabilis: ex alia verò intelligibilis, ac visibilis. Postremo autem concipimus bonitatem: & quoniam bonum, atque perfectum idem est: perfectio quippe est quædam bonitatis excellentia, bonitatem perfectio comitatur: iam verò quia vnumquodque tum perfectum esse dicitur, cum habet operandi vim, omnipotentia quoq; spectat ad diuinam bonitatem. Et radicatur in essentia secundum gradum essendi, vis enim actiua etiam non viuētibz competit. Porro bonitatis modum in Deo considerantes non inuenimus modū, nec terminum: & ideo tribuimus Deo perfectionem, siue bonitatem infinitam, imò infinitatem simpliciter in omni genere & quoniam infinitum simpliciter est incomprehensibile, & ineffabi-

le, sequitur incomprehensibilitas diuina, quia verò bonum partim cognitum, partim latens gignit admirationē, Deus dicitur admirabilis: & quoniam bonitas est amabilitatis fundamentum, dicimus Deū summe amabilem, quia verò excellentia est obiectum honoris, ac laudis, ideo in scripturis dicitur gloriosus, & laudabilis, & plerisque alijs eiusdem rationis nominibus celebratur, & ad hæc tria capita reuocantur perfectiones omnes attributales, quas concipimus radicari in natura diuina quatenus essentia est.

Ex eadem verò quatenus vita intellectualis est, tres alia perfectiones attributales proficisci intelliguntur: nimirum intellectus, voluntas, omnipotentia, eodem ordine, quo sunt propositæ: nam sicut veritas obiectiua est prior bonitate, ita intellectus, cuius obiectum est veritas, est prior voluntate, quæ mouetur à bonitate: præterea hæc supponit actum illius, ita vt dari nequeat vllus actus volendi, quem non præcedat actus intelligendi, cum tamen actus volendi non necessario præcedat omnem actum intelligendi. Voluntas autem prior est omnipotentia, quæ hoc loco sumitur, non quatenus præcisè est vis actiua. Sed executiua subordinata voluntati, non enim est potentia naturalis, hoc est agens ex necessitate naturæ, sed subordinata & dictamini intellectus, & decreto voluntatis: & ideo si ex actibus potentiarum ordo colligendus est, sicut actus omnipotentia sunt posteriores actibus intellectus, ac voluntatis: ita quoque ipsa posterior illis censenda est. Neque absurdum est eandem rem sub diuersa consideratione sortiri diuersum ordinem secundum prius, ac posterius. Harum verò trium perfectionum gradus, & quasi partes, & cæteras ijs annexas minutius distinguere non est huius loci: ideo ab ipsarum longiore disquisitione abstineo, acturus ijs de rebus duabus sequentibus partibus: quarum secunda disputabo de vita Dei, & actibus eius permanentibus, tertia verò de causalitate, & efficientia ipsius, de prima rerum conditione, natura, ordine, ac donis creaturæ maximè intellectuali initio concessis. Nunc verò ijs inuium locum reiectis aggredior ad dicendum de singulis attributis essentia, quatenus essentia est.

XIV.

TRACTA-

Henricus.
Richard.